

OPINNÄYTETYÖ

**Osallisuuden ja kotoutumisen edistäminen
alueellisen toiminnan keinoin
Vanhemmat mukaan
kouluun ja työelämään -hankkeessa**

Iina Stenvall

YAMK Yhteisöpedagogi

(90 op)

11/2024

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi YAMK

Tekijä: Iina Stenvall

Opinnäytetyön nimi: Osallisuuden ja kotoutumisen edistäminen alueellisen toiminnan keinoin Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeessa

Sivumäärä: 93 ja 40 liitesivua

Työn ohjaaja: Pasi Toivanen

Työn tilaaja: Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hanke, Vantaan kaupunki, Työllisyyden- ja kotoutumisen palvelut

Maahanmuutto on globaalisti kasvava ilmiö ja syyt maahanmuuttoon ovat moninaiset. Kotoutuminen on jatkuva, kaksisuuntainen prosessi maahan muuttaneen ja vastaanottavan yhteiskunnan välillä. Kotoutumisessa keskeistä ovat osallisuuden kokemukset. Osallisuus on kuulumisen tunnetta, ryhmiin ja yhteisöihin pääsemistä, yhteiskuntaan kiinnittymistä, mahdollisuutta vaikuttaa ja päättää sekä kokea merkityksellisyyttä suhteessa muihin.

Opinnäytetyön tilaajana toimii Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hanke, Vamuhanke. Tutkimus on laadullinen tapaustutkimus, jonka aineistonkeruumenetelminä käytin benchmarkkausta, yksilöhaastattelua, omiin havaintoihini perustuvaa tietoa S2-valmentajana ja yhteiskehittämistä. Opinnäytetyö on osallisuutta ja kotoutumista käsittelevä kehittämistyö, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa hankkeelle ja ammattialalle osallisuuden kokemuksista ja niiden yhteydestä kotoutumisen prosessiin. Tutkimuksen tavoitteena on saada hankkeen toimintaan osallistuvien ääni kuuluviin, tuoda hanketiimin näkökulmaa kotoutumista edistävästä työstä esiin ja näin vahvistaa hankkeen toiminnan merkitystä, sen jatkuvuutta ja vakiinnuttamista osana Vantaan kaupungin tarjoamia kotoutumista edistäviä palveluita.

Tulokset vahvistavat ja lisäävät tietoa sitä, että osallisuuden kokemukset ovat edellytys onnistuneelle kotoutumiselle. Osattomuuden kokemukset ja haasteet sosiaalisen integraation osa-alueella vaikuttavat heikentävästi kotoutumisen prosessiin. Koettu yksinäisyys, tuen tarve suomen kielen oppimisessa, haaste tutustua kantaväestöön sekä omien mahdollisuuksien tietämättömyys vaikeuttavat kotoutumista. Tuen tarve näissä tilanteissa on valtava ja siksi S2-valmentajan rooli osoittautui keskeiseksi osallisuutta vahvistavaksi tekijäksi. Hankkeen toimintaan osallistuminen koettiin käänteentekeväksi osallisuuden kokemisen ja omien mahdollisuuksien oivaltamisen näkökulmasta.

Tutkimusaineistoon pohjautuen yhteiskehitimme hankkeen työtiimin kanssa osallisuustyövälineen ja toimintakortit. Niiden tarkoituksena on herättää keskustelua, antaa tietoa asiakkaan osallisuuden kokemuksista elämän eri osa-alueilla ja tarkastella niiden yhteyttä kotoutumisen prosessiin. Lisäksi tuotin tutkimusaineiston pohjalta osallisuutta edistäviä kehittämis ehdotukset. Työni tuotokset soveltuvat myös muiden verrokkiryhmien käyttöön.

Asiasanat: maahanmuuttaja, maahanmuutto, kotoutuminen, integraatio, alueellisuus, osallisuus, suomen kielen oppiminen (S2)

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Master's Level Community Education

Author: Iina Stenvall

Title: Promoting inclusion and integration through regional activities in the Including Parents in Education and Work life project

Number of Pages: 93 and 40 attachment pages

Supervisor: Pasi Toivanen

Commissioned by: Including Parents in Education and Work life project, City of Vantaa, Employment and integration services

Immigration is a globally increasing phenomenon with diverse reasons behind it. Integration is an ongoing, two-way process between immigrants and the host society. Experiences of inclusion are crucial for integration. Inclusion means the sense of belonging, access to groups and communities, societal attachment, opportunities to influence and make decisions, and feeling meaningful in relation to others.

This thesis is commissioned by Including Parents in Education and Work Life project (Vamu project). The research is a qualitative case study, with data collected through benchmarking, individual interviews, my own observations as an L2 (second language) coach and co-creation. The study explores the inclusion and integration of immigrants into the Finnish community. Its aim is to provide information for the Vamu project and the vocational field about people's experiences of inclusion and its connection to the integration process. Additionally, the research seeks to amplify the voices of participants, highlight the perspectives of the Vamu project team on their role in promoting integration, and emphasize the importance of the project, its continuity, and its establishment as a key component of the integration services offered by the City of Vantaa, Finland.

The study's findings highlight that inclusive experiences are vital for successful integration. Conversely, feelings of incompetence and challenges in social integration can undermine the overall process. Factors such as loneliness, the need for support in learning Finnish, difficulties in connecting with the native population, and a lack of awareness of available opportunities hinder the integration process. The demand for support in these situations is substantial, underscoring the crucial role of the L2 coach in enhancing participants' inclusion. Participation in the project's activities was seen as transformative, fostering a sense of inclusion and helping individuals recognize their potential.

Drawing from the research material, the Vamu project team collaboratively developed a participation tool and action cards. These are intended to stimulate discussions, provide insights into clients' experiences with participation across various areas of life and explore the connection between participation experiences and the integration process. Additionally, my thesis includes development proposals based on the research findings. The results are also applicable for use by other peer groups.

Keywords: immigrant, immigration, integration, regionalism, inclusion, Finnish language learning (L2)

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
	1.1 Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hanke.....	9
	1.2 Kehittämistyön tarve, tavoitteet ja menetelmät	10
2	MAAHANMUUTTO JA KOTOUTUMINEN.....	13
	2.1 Maahanmuutto ja sen syyt	13
	2.2 Kotoutuminen ja lainsäädäntö	14
	2.3 Suomen kielen oppimisen yhteys kotoutumiseen.....	18
3	OSALLISUUS.....	22
	3.1 Osallisuuden edistäminen	24
	3.2 Osallisuus alueellisessa toiminnassa.....	25
	3.3 Osallisuuden haasteet.....	27
4	TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMISTYÖ.....	33
	4.1 Benchmarkkaus.....	34
	4.2 Yksilöhaastattelu.....	34
	4.3 Omiin havaintoihin perustuva tieto.....	36
	4.4 Yhteiskehittäminen	36
	4.5 Tutkimuksen eettisyys	37
	4.6 Aineiston analyysimenetelmä	39
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	42
	5.1 Benchmarkkamalla kerätty aineisto.....	42

5.2	Yksilöhaastatteluiden tulokset	48
5.3	Omiin havaintoihin perustuva aineisto	62
5.4	Yhteiskehittämisen tulokset	66
5.5	Johtopäätökset.....	74
6	TUOTOKSET	78
6.1	Osallisuustyöväline ja toimintakortit	78
6.2	Osallisuutta lisäävät ja kotoutumista edistävät kehittämissuositukset	79
6.3	Tulosten jalkauttaminen.....	82
7	POHDINTA.....	84
	LÄHTEET	87
	LIITTEET	95

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on osallisuutta ja kotoutumista käsittelevä kehittämistyö, jonka tavoitteena on tuottaa työn tilaajalle, tilaajan rahoittajalle ja ammattialalle tietoa ja työvälineitä osallisuutta ja kotoutumista edistävään työhön. Johdannossa lähestyn aihetta maahan muuttoa, kotoutumista ja osallisuutta avaavien käsitteiden kautta. Sitten kerron työn tilaajasta, Vantaalla vaikuttavasta Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeesta, roolistani hankkeessa sekä tutkimuksen tarpeesta ja tavoitteista.

Suomessa maahan muutto on kasvanut vuosi vuodelta, ja syyt maahan muuttoon ovat moninaistuneet. 2023 oli historiallinen, sillä Suomeen muutti lähes 72 000 henkilöä. Se on noin 22 000 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. (Tilastokeskus 2024a.) Vieraskielisten osuus koko väestöstä on 10 prosenttia eli joka kymmenes henkilö puhuu äidinkielenään jotakin muuta kuin suomea tai ruotsia. Pääkaupunkiseudun suurimmissa kaupungeissa vastaavat osuuden kaupunkien asukasluvusta ovat Espoossa 23,6 prosenttia, Helsingissä 19,6 prosenttia ja Vantaalla 26,9 prosenttia. (Tilastokeskus 2024b.) Näin voidaan todeta, että Vantaa on Suomen vieraskielisin kunta. Kasvaneen maahan muuton seuraamana myös yhteiskunnan tulee mukautua ja tarjota sellaisia palveluita ja rakenteita, jotka kohtaavat maahanmuuttajaväestön tarpeet (Työ- ja elinkeinoministeriö 2024a). Yhteiskunnallisten toimien tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista.

Kotoutumiseen liittyy käsitteitä, joiden avaaminen on keskeistä kotoutumista koskevien ilmiöiden ymmärtämiseksi. Opinnäytetyössäni käytän termiä **kotoutuminen**, joka tarkoittaa maahan muuttaneen henkilön yksilöllistä prosessia tulla osaksi vastaanottavaa yhteiskuntaa. Kotoutuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa. Kotoutumisen tavoitteena on lisätä osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021a.) Se on kokonaisuus, jossa ihminen etsii ja löytää oman paikkansa yhteiskunnassa. Se pitää sisällään yhteiskuntaan osallistumista, sosiaalista vuorovaikutusta, kielen ja kulttuurin omaksumista sekä identiteettiin muodostamiseen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen liittyviä prosesseja. (Saukkonen 2020, 129.) **Kotouttamisen** käsitettä ei puolestaan tulisi enää käyttää, sillä se antaa ymmärtää, että maahan muuttanut henkilö on vain toiminnan kohde, jolloin henkilöllä ei olisi omaa roolia kotoutumisen prosessissa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b, 7).

Kanadalainen psykologi John W. Berry (1997, 9) on tullut tunnetuksi **akkulturaatiostrategiastaan**, jonka mukaan ihmisen arvoissa, asenteissa, taidoissa ja motivaatiossa tapahtuu muutoksia sopeutuessaan uuteen maahan. Hän on jakanut yksilöiden asenteet suhteessa uuteen maahan sopeutumiseen kahteen alaluokkaan. Ensimmäinen käsittää ihmisen alkuperäisen kulttuurin säilyttämisen tai hylkäämisen ja toinen vastaanottavan maan kulttuurin omaksumisen tai hylkäämisen. Tästä jaottelusta Berry on muodostanut strategian, joka pitää sisällään neljä käsitettä: **assimilaatio** ja **integraatio** sekä **separaatio** ja **marginalisaatio**. **Assimilaatiossa** eli sulautumisessa keskeistä ovat kontaktit kantaväestöön ja uuden maan kulttuuristen normien omaksuminen. **Integraatiossa** henkilö omaksuu uuden maan kulttuuriset normit samalla säilyttäen omansa. Henkilö on vuorovaikutuksessa kantaväestön ja omaa etnistä taustaa olevien ihmisten kanssa. Integraatiota käytetään usein kotoutumisen synonyyminä. **Separaatiossa** tai eristäytymisessä henkilö pitääytyy vuorovaikutuksessa lähinnä oman etnisen ryhmänsä edustajien, kuten perheensä ja lähisukulaistensa kanssa. Keskeistä separaatiossa on oman kulttuurin säilyttämisen korostaminen niin, että valtakulttuurin mukaan pääseminen on haasteellista. **Marginalisaatiota** tapahtuu, kun ihminen eristäytyy ja hylkää sekä alkuperäisen kulttuurinsa että valtakulttuurin. Sosiaalisten kontaktien määrä on vähäinen ja vaarana on yhteiskunnasta syrjäytyminen. (Berry 1997, 9–10.)

Viime vuosina kotoutumisen onnistuminen on ollut keskeinen puheenaihe yhteiskunta- ja hyvinvointipoliittisissa keskusteluissa. Keskusteluissa on pohdittu, miten maahan muuttaneita henkilöitä tulisi kohdata ja miten heidän moninaisiin tilanteisiinsa pystyttäisiin vastaamaan. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 6.) Kotoutuminen nähdään **kaksisuuntaisena prosessina**, jolloin väestön sopeutuessa monimuotoisempaan yhteiskuntaan, oppii maahan muuttanut yhteiskunnassa tarvittavia tietoa ja taitoja (Työ- ja elinkeinoministeriö 2024a). Prosessin voi nähdä myös monensuuntaisena, jolloin kotoutuminen ei etene lineaarisesti vaan eri suuntiin, samanaikaisesti.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma kertoo Suomen olevan avoin yhteiskunta, joka auttaa ja kannustaa pääsemään alkuun. Sen mukaan kotoutumispolitiikan nähdään perustuvan kielten oppimiselle, työntekeiselle ja suomalaisen yhteiskunnan sääntöjen noudattamiselle. Työelämään pääseminen on keskeistä kotoutumisen ja valtion talouskasvun näkökulmasta. Kotoutumista tulisi edistää ohjaamalla maahanmuuttajaperheiden lapsia varhaiskasvatukseen, vanhempia työelämään ja lisäämällä resursseja erityisesti maahan muuttaneiden äitien kotoutumispalveluihin. (Renvik & Säävälä 2024, 13.) Maahan muuttaneen näkökulmasta kotoutumisessa

keskeisintä on kyky toimia arjen vuorovaikutustilanteissa, kuten kaupassa, virastoissa, naapurustossa tai työyhteisössä (Lilja, Eilola, Jokipohja & Tapaninen 2022, 12). Tästä syystä esimerkiksi matalan kynnyksen palvelut, mahdollisimman lähellä henkilön lähiympäristöä antavat väylän sille, että maahan muuttanut henkilö, taustasta ja kokemuksistaan riippumatta pääsisi palveluiden piiriin ja kokisi elämässään merkitystä. Jotta kotoutumista tapahtuu, tulee yhteiskunnassa vallita yhteenkuuluvuuden tunne, yhdenvertaisuuden arvostus ja hyvät väestösuhteet. (Renvik ym. 2024, 13). Kotoutumisen onnistuminen vaatii siis avointa asenneilmapiiriä, joka toivottaa maahan muuttaneet tervetulleeksi vastaanottavan yhteiskunnan jäseniksi (Työ- ja elinkeinoministeriö 2024a).

Osallisuus on yhteiskuntaan kiinnittymistä kansallisella ja paikallisella tasolla (Rajavuori 2024, 106). Osallisuutta on ryhmiin ja yhteisöihin pääsemistä, kuulumisen tunnetta sekä mahdollisuutta kokea merkityksellisyyttä suhteessa muihin ihmisiin (Paananen, Lindeman, Lindholm & Luodonpää-Manni 2023, 9). Osallisuutta on myös se, että ihmisellä on mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä tapahtumiin ja toimintoihin sekä palveluihin ja yhteisiin asioihin. Osallisuus pitää sisällään myös päätösvaltaa, vaikuttamisen tunnetta ja aktiivisena kansalaisena olemista. (Castaneda, Mäki-Opas, Jokela, Kivi, Lähteenmäki, Miettinen, Nieminen, Santalahti & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018, 78.) Osallisuudesta puhuttaessa liitetään siihen usein myös **inklusion** käsite. Sillä viitataan erilaisuusajattelun poistamiseen, jolloin toisiin ihmisiin suhtauttaisiin enemmänkin yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Inklusiolla pyritään lisäämään kuulumisen ja osallisuuden tunnetta, jolloin ulkopuolelle jääviä pyritään saamaan mukaan esimerkiksi eri toimintoihin tai palveluihin. (Sitra 2024.)

Moni kunta on kirjannut osallisuuden mahdollistamisen viralliseksi tavoitteekseen. Konkreettisista toimista linjataan erillisissä osallisuusohjelmissa, osana kunnanstrategiaa tai hyvinvointikertomusta. Useimmissa dokumenteissa on myös erikseen maahanmuuttajien osallisuutta edistävä kirjaus. Hyvässä osallisuussuunnitelmassa kuvataan, miten osallisuutta tullaan edistämään, mitkä ovat sen tavoitteet, arviointi, seuranta, resurssit ja vastuut. Suunnitelman tulee pitää sisällään myös kirjaus siitä, miten tavoitteet ovat kytköksissä kunnan strategiaan, hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen. Suunnitelman tarkoituksena on edistää osallisuutta omassa elämässä ja yhteisöissä sekä lisätä vaikuttamisen mahdollisuuksia ja toimimista. (THL 2024a.)

Vantaan kaupunki on kehittänyt Osallistuva Vantaa -ohjelman 2022–2025, jonka tavoitteena on mahdollistaa vantaalaisille osallisuuden kokemuksia, lisätä asukkaidensa osallistumis- ja

vaikuttamismahdollisuuksia, kasvattaa äänestysprosenttia kaupungin seuraavissa kuntavaaleissa ja kehittää asukasvuorovaikutuksen kanavia. Ohjelmassa on kohta, jossa on kerrottu toimista hiljaisten ryhmien osallisuuden tukemiseksi. Yhdeksi tavoitteeksi on nostettu vieraskielisten osallisuuden vahvistaminen. Toimenpiteiksi on kirjattu uusien menetelmien ja toimintatapojen kehittäminen sekä panostaminen selkokieliin ja vieraskieliin osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin. (Vantaa 2022, 2, 16.)

1.1 Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hanke

Opinnäytetyöni tilaaja on Vantaalla vaikuttava Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hanke (Vamu-hanke) 2023–2025. Hanke toimii Vantaan kaupungilla, Työllisyyden ja kotoutumisen palveluiden alaisuudessa. Vamu-hankkeen kaltaisella toiminnalla on Vantaalla jo monivuotinen historia. Vuonna 2017 Äidit mukaan -hanke aloitti toimintansa ja vaikutti sittemmin nimellä Vanhemmat mukaan kouluun -hankkeena. Vuosina 2017–2023 hankkeet toimivat kasvatuksen ja oppimisen toimialalla, eri rahoituksilla. (Careeria 2023.)

Vamu-hanke on suunnattu vantaalaisille, maahan muuttaneille vanhemmille. Hankkeen asiakkaiden elämäntilanteet ovat hyvin moninaisia. Osallistuja voi olla juuri maahan saapunut tai kotoutumisajan ylittänyt, kouluttamaton tai korkeasti koulutettu tai pitkään työelämän ulkopuolella ollut kotivanhempi. Hankkeen tavoitteena on edistää kestävästä kotoutumisesta vahvistamalla osallistujien arkielämän suomen kielen taitoa sekä suomalaisessa yhteiskunnassa toimimista ja osallisuutta. Tavoitteena on myös lisätä kodin, koulun ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä, opiskelu- ja työelämänvalmiuksia sekä jatkopoluille pääsemistä. (Vantaa 2024a.) Hankkeen rahoittajana toimii Vantaan kaupungin strategiaan pohjautuva Myönteisen erityiskohtelun toimintaohjelma, MEK-toimintaohjelma 2023–2025. Sen tavoitteena on asukkaiden ja asuinalueiden hyvinvointierojen kaventaminen. MEK-toimintaohjelma toteuttaa Vantaalla toimenpiteitään erityisesti viidessä eri kaupunginosassa muun muassa pientuloisuuden, alhaisen työttömyysasteen ja korkean muunkielisen väestön osuuden perusteella. (Vantaa 2024b.) Tästä syystä myös Vamu-hankeryhmät toimivat näillä viidellä alueella Vantaalla: Hakunilassa, Havukoskella, Länsimäessä, Mikkolassa ja Myyrmäessä. Alueellisuus onkin hankkeen yksi keskeisimmistä ominaisuuksista, jonka merkitystä tulen selvittämään tutkimuksessani.

Hankeryhmissä järjestetään toimintaa neljänä päivänä viikossa, noin neljä tuntia päivässä. Muutamana päivänä viikossa vanhemmilla on myös mahdollisuus osallistua yhteistyökoulun alaluokkien oppitunneille tai yhteistyöpäiväkodin lapsiryhmän toimintaan. Lisäksi vanhempi

voi ottaa pienen lapsen mukaan toimintaan, jolloin lastenhoito järjestetään vanhemman osallisuudessa perusopetukseen tai varhaiskasvatukseen. (Vantaa 2024a.) Jokaisessa hankeryhmässä toimii S2-valmentaja, joka tekee tiivistä yhteistyötä alueen eri tahojen kanssa (peruskoulut, päiväkodit, kirjastot, avoimet kohtaamispaikat ja yhteisöalat, nuorisotilat, terveydenhuoltopalvelut sekä muut Vantaalla toimivat hankkeet ja kotoutumista tukevat palvelut). Lisäksi yhteistyötä tehdään TE-palveluiden omavalmentajien kanssa sekä eri työpaikkojen ja oppilaitosten kesken. Olen työskennellyt S2-valmentajana yhdessä hankkeen ryhmistä syksystä 2023 alkaen. Opin näytetyöni eri luvuissa tulen avaamaan enemmän Vamu-hankkeen toimintaa ja merkitystä suhteessa teoreettiseen viitekehykseen. Näin lukija pystyy ymmärtämään hankkeen toiminnan kokonaisuutta ja yhteyttä valitsemaani tietoperustaan.

1.2 Kehittämistyön tarve, tavoitteet ja menetelmät

Vamu-hankkeella on Vantaalla, alueellisesti keskeinen rooli maahan muuttaneiden osallisuuden kokemusten mahdollistajana ja kotoutumisen tukijana. Nykyisestä hankkeesta ei ole tuotettu aikaisempaa tutkimusta. Vamu-hankkeen edeltäjiin, Äidit mukaan ja Vanhemmat mukaan kouluun -hankkeille on tehty useampia kotoutumista käsitteleviä ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetöitä, joissa pääpaino on ollut suomen kielen oppimisessa ja työllistymisessä. On siis selvää, että Vamu-hankkeen tulevaisuutta ja jatkuvuutta ajatellen olisi oleellista tuottaa tutkimusta, joka tuo esille hankkeen merkittävyyttä yhteiskunnallisella tasolla. Hankkeen rahoittaja on myös toivonut tutkimusta osallisuudesta, sillä hankkeen toimintaan osallistuvien ääni ei ole pääsyt aikaisemmin tutkimuksen kautta kuuluviin. MEK-toimintaohjelman osavuosisikatsauksessa, elokuussa 2023 on maininta vaikuttavuuden kartoittamisesta. Siinä todetaan, että esimerkiksi haastattelututkimuksen avulla voitaisiin kerätä tietoa hankkeen vaikutuksista osallistujien yhteiskunnalliseen osallisuuteen. (MEK-toimintaohjelman osavuosisikatsaus 2023.)

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa tietoa ja työvälineitä osallisuuden kokemuksista ja niiden yhteydestä kotoutumisen prosessiin. Tavoitteena on, että Vamu-hanke hyötyy niistä ja pystyy kehittämään omaa toimintaansa tulosten ja tuotosten pohjalta osallisuuden ja kotoutumisen edistämisen näkökulmasta. Tavoitteena on myös vahvistaa hankkeen toiminnan merkitystä, sen jatkuvuutta sekä vakiinnuttamista osana Vantaan kaupungin tarjoamia kotoutumista edistäviä palveluita.

Tutkimusmenetelminä käytän benchmarkkausta, yksilöhaastattelua, omiin havaintoihin perustuvaa tietoa S2-valmentajana ja yhteiskehittämistä. Benchmarkkaamalla tutustun suomalaisiin ja ulkomaalaisiin Vamu-hankkeen kaltaisiin palveluihin ja niiden keinoihin edistää osallisuutta ja tapoja edistää kotoutumista. Vertaan verrokkipalveluita Vamu-toimintaan ja pyrin löytämään niistä osallisuutta lisääviä toimenpiteitä tai menetelmiä, joita voisi hyödyntää myös Vamu-hankkeen toiminnassa. Kerään yksilöhaastatteluiden aineiston haastatteleamalla Vamu-hankeen toimintaan osallistuneita henkilöitä. Haastatteleamalla pyrin saamaan aineistoa osallisuuden kokemuksista ryhmässä ja asiakkaiden elämän eri osa-alueilla. Haastattelussa tulen tarkastelemaan myös osallisuuden kokemusten yhteyttä kotoutumisen prosessiin. Haastatteluiden tulosten pohjalta tulen tuottamaan aineistoa myös S2-valmentajana omiin havaintoihini ja kokemuksiini peilaten.

Opinnäytetyöni tuottaa kolme tuotosta: osallisuustyövälineen, osallisuuden toimintakortit ja kehittämisehdotukset. Haastatteluaineiston ja hanketiimin kokemusten pohjalta yhteiskehitämme osallisuustyövälineen ja toimintakortit. Kehittämistarve osallisuustyövälineelle nousi Vamu-hankkeelta. Hankkeesta uupuu osallisuustyöväline, jonka avulla voitaisiin ymmärtää kohderyhmän osallisuuden kokemuksia ja mahdollisesti lisätä niitä. Esimerkiksi THL ja monet kaupungit ovat kehittäneet osallisuuden kartoittamista arvioivia kyselyitä tai indikaattoreita omiin tarpeisiinsa. Nämä eivät kuitenkaan ole suoranaisesti hyödynnettävissä hankkeen kohderyhmälle esimerkiksi suppean sisällön tai selkokieliisyyden puutteiden vuoksi. Työvälineen tulisi olla tarpeeksi konkreettinen ja laaja, jonka tuottamaa tietoa voisi hyödyntää maahanmuuttajia koskevien palveluiden toiminnan kehittämisessä osallisuuden näkökulmasta. Työväline koostuu kuudesta osa-alueesta, joiden sisällöt liittyvät osallisuuteen omassa elämässä, vanhemmuudessa, seksissä, ryhmässä, opinnoissa ja työelämässä sekä yhteiskunnassa. Työvälineen avulla saadaan tietoa asiakkaan osallisuuden kokemuksista elämän eri osa-alueilla sekä niiden yhteydestä kotoutumiseen. Osallisuustyövälineestä yhteiskehitämme myös toimintakortit, joiden käyttäminen monipuolistaa työvälineen käyttöä ja tuo toiminnallisuutta osallisuuskeskustelun ympärille.

Kolmantena tuotoksena teen osallisuutta lisäävät kehittämisehdotukset perustuen kehittämistyössäni käytettyjen menetelmien aineistoihin. Kehittämisehdotuksissa tulen hyödyntämään benchmarkkaamalla havaittuja hyviä käytänteitä osallisuuden edistämiseksi, haastattelussa esiin nousseita kehittämistarpeita sekä omia ja hanketiimin ideoita osallisuustyöhön. Tarkoitukseni on tuoda konkreettisia vinkkejä ammattialalle edistämään maahan muuttaneiden osallisuuden kokemuksia. Tulen myös jalkauttamaan kehittämistyöni tulokset ja tuotokset muiden verrokkiryhmien palveluiden käyttöön.

Opinnäytetyötäni ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeen toimintaan osallistuvat kokevat osallisuutta hankkeessa ja lähiympäristössään?
2. Miten osallisuuden kokemuksia voidaan lisätä?
3. Millainen merkitys alueellisella palvelulla on osallistujan kotoutumisen prosessiin?

Opinnäytetyön alussa pohjustan kehittämistyöni aihetta siihen liittyvään tietoperustaan ja aikaisempaan tutkimustietoon viitaten. Tietoperustassa käsitellen maahanmuuton ja kotoutumisen nykytilaa Suomessa, millainen lainsäädäntö ohjaa kotoutumista ja millainen yhteys suomen kielen oppimisella on kotoutumiseen. Osallisuutta käsittelevässä luvussa avaan käsitteen moniulotteisuutta, tarvetta osallisuuden edistämiseen, alueellisen toiminnan merkitystä suhteessa osallisuuteen sekä osallisuuteen liittyviä haasteita kotoutumisen näkökulmasta. Seuraavassa luvussa kuvaan tutkimuksen luonnetta, menetelmiä, eettistä näkökulmaa ja toteutusta. Sitten esittelen eri menetelmillä kerätyt tulokset, tuotokset ja johtopäätökset. Tulen myös vertaamaan tuloksia suhteessa laatimaani teoriaan ja kehittämistyölle asettamiini tutkimuskysymyksiin. Viimeisessä luvussa pohdin tulosten luotettavuutta sekä ajatuksiani kehittämistyön ja sen tuotosten onnistumisesta. Lisäksi reflektoin omaa oppimistani prosessin edetessä ja pohdin kehittämistyön vaikutuksia tulevaisuuteen ja mahdollisia jatkokehitysideoita ammattialalle.

2 MAAHANMUUTTO JA KOTOUTUMINEN

2.1 Maahanmuutto ja sen syyt

Maahanmuuttaja on ulkomailla syntynyt henkilö, joka on muuttanut jostakin syystä toiseen maahan asumaan. Muuttaakseen toiseen maahan, henkilöllä tulee olla kohdemaan oleskeluoikeus. Termiä maahanmuuttaja tulee käyttää kuitenkin harkiten, sillä se ei saa olla henkilöä ainut kuvaileva tai määrittävä tekijä. Termiä ei tule käyttää esimerkiksi olettamuksena nimen, ulkonäön tai äidinkielen perusteella. Mikäli maahan muutosta on kulunut pitkä aika, ei henkilö välttämättä koe maahanmuuttajuutta keskeiseksi osaksi identiteettiään, jolloin termin käyttö on aiheetonta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b, 27.)

Ulkomaalaistaustaiseksi henkilöksi määritellään ihminen, jonka molemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla (Tilastokeskus 2024c). Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2023 koko Suomen väestöstä 10,2 prosenttia eli noin 570 000 henkilöä oli ulkomaalaistaustaisia. Vastaava luku Uudenmaan väestöstä on puolestaan 18,2 prosenttia eli reilu 320 000. Näin ollen 56,6 prosenttia kaikista ulkomaalaistaustaisista asuu Uudellamaalla. (Tilastokeskus 2024b.) Asukaslukuun nähden suurimmat kansalaisuusryhmät Suomessa ovat järjestyksessään Viro, Venäjä, Ukraina, Irak ja Kiina (Tilastokeskus 2024d). Koko väestöstä yli puoli miljoonaa ulkomaalaistaustaista henkilöä on suuri luku, joka sisältää hyvin monista eri syistä maahan muuttaneita henkilöitä.

Katsotaan, että maahanmuuton syyt jakautuvat kolmeen kategoriaan: **sosiaalisiin tai poliittisiin tekijöihin, väestönrakenteellisiin ja taloudellisiin tekijöihin** sekä **ympäristötekijöihin**. Näissä kategorioissa on sekä työntäviä että vetäviä maahanmuuttoon vaikuttavia tekijöitä. Työntävillä tekijöillä tarkoitetaan niitä syitä, joiden vuoksi ihmisen tulee tai on pakko lähteä kotimaastaan. Vetävillä tekijöillä tarkoitetaan puolestaan niitä syitä, miksi ihminen haluaa muuttaa tiettyyn maahan. (Euroopan parlamentti 2024, 2.) Vamu-hankkeessa on osallistujia kaikista näistä kolmesta kategoriasta.

Sosiaaliset ja poliittiset syyt ovat yleensä työntäviä maahanmuuton syitä, jolloin ihmisellä ei ole muuta vaihtoehtoa, kuin jättää kotimaansa (mt.). Henkilöä, joka hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta toisesta valtiosta, kutsutaan turvapaikanhakijaksi. Pakolainen puolestaan on henkilö, jolle on jo myönnetty kansainvälistä suojelua toisesta valtiosta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b, 26.) Sosiaalisia ja poliittisia maahanmuuton syitä ovat esimerkiksi

vaino uskonnollista tai poliittista vakaumusta, rotua tai kulttuuria kohtaan sekä sodan, terrorismin tai konfliktin uhka (Euroopan parlamentti 2024, 2). Maailmassa on noin 110 miljoonaa pakolaista, joista Suomi on vastaanottanut noin 0,04 prosenttia. Esimerkiksi vuosina 2022–2024 Venäjän hyökkäyssodan seuraamana Ukrainasta on hakenut Suomeen yli 57 000 henkilöä tilapäistä suojelua. (Suomen pakolaisapu 2024; Lukkari 2024.)

Väestönrakenteellisiin ja taloudellisiin tekijöihin perustuvan maahanmuuton työntävät tekijät liittyvät heikkoihin työolosuhteisiin, työttömyyteen ja lähtömaan talouden tilaan. Vetävinä tekijöinä toimivat puolestaan kohdemaan korkeampi palkka ja elintaso sekä paremmat työllistymis- ja kouluttautumismahdollisuudet. (Euroopan parlamentti 2024, 2.) Parin viime vuoden aikana työperäinen maahanmuutto on pysynyt historiallisen korkeana suhteessa muuhun maahanmuuttoon. Työ- ja opiskeluperusteisen maahanmuuton seurauksena myös perhesidehakemusten määrä on noussut. Eniten hakemuksia on tullut Sri Lankasta, Venäjältä, Intiasta, Filippiineiltä ja Bangladeshista. (Maahanmuuttovirasto 2024.)

Maahanmuuttoa lisäävät ympäristötekijät liittyvät vahvasti luonnonkatastrofeihin, kuten tulviin, hurrikaaneihin ja maanjäristyksiin. Ympäristötekijöihin luokitellaan myös köyhyys, väestönkasvu, turvallisuusongelmat ja konfliktit. Tulevaisuudessa ilmastonmuutos tulee lisäämään äärimmäisiä sääolosuhteita, jolloin niin kutsuttu ympäristöpakolaisuus tulee kasvamaan. On arvioitu, että vuonna 2050 ympäristöpakolaisia voisi olla maailmassa jopa miljardi. (Euroopan parlamentti 2024, 2–3.)

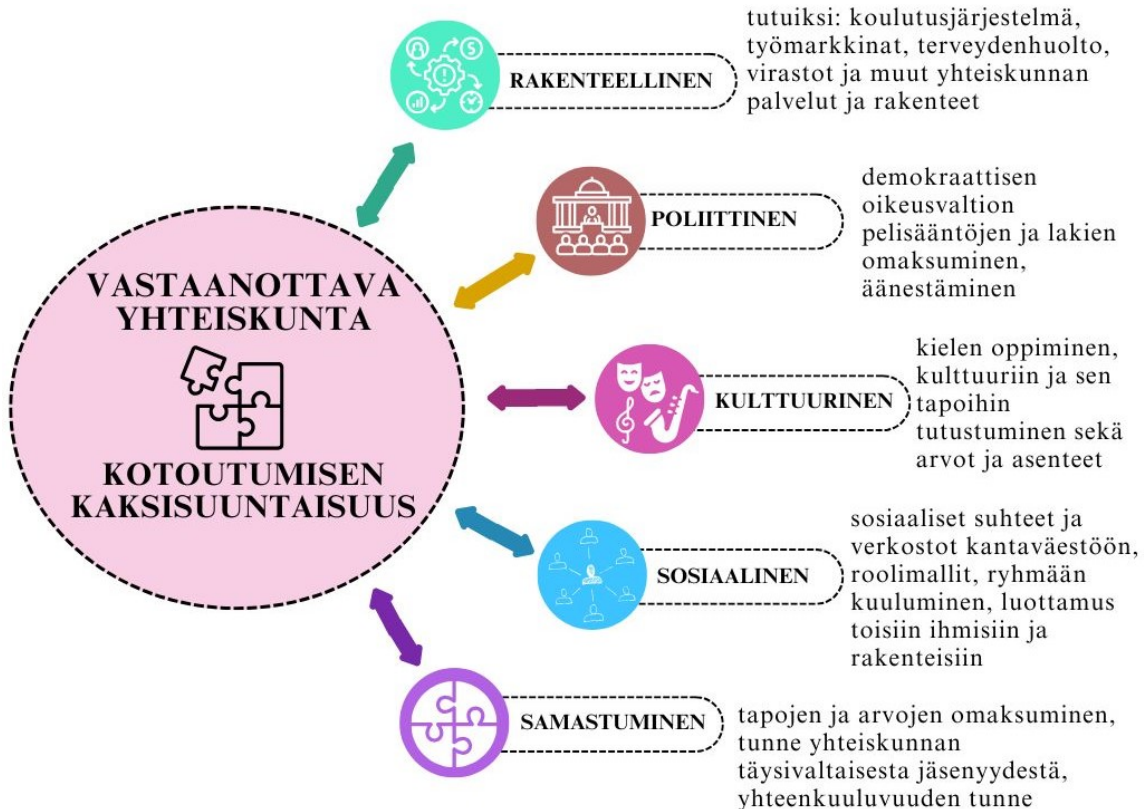
Oli syy maahan muuttoon mikä tahansa, on elämänmuutoksen osoitettu aiheuttavan yksilöissä stressiä ja ahdistusta. Kun kaikki oman elämän arjen muuttajat katoavat eivätkä oman kulttuurin tavat, normit, arvot ja kieli kohtaa uuden asuinmaan kanssa, aiheuttavat muutokset henkistä rasitetta. Tästä alkaa henkilökohtainen kotoutumisen prosessi, joka sisältää uusiin asioihin ja tapoihin tutustumista ja vanhan, tutun jättämistä. Oleellista on löytää tasapaino vanhan ja uuden välille. (Schubert 2013, 63–64.)

2.2 Kotoutuminen ja lainsäädäntö

Kotoutuminen on yksilöllinen prosessi, jossa moni asia vaikuttaa siihen, miten hyvin tai missä ajassa henkilö kotoutuu uuteen asuinmaahansa. Maahan muuttaneen henkilön oma asenne ja aktiivisuus ovat kotoutumisessa keskeisessä roolissa (Renvik ym. 2024, 15). Henkilön kotou-

tumiseen vaikuttavia seikkoja ovat myös lähtösyöt kotimaasta, kielitaito, sosioekonominen tilanne eli perhe- ja taloustilanne, koulutus ja työssäkäynti, terveys sekä sosiaaliset verkostot. (Rasilainen 2016, 19; Renvik ym. 2024, 14). Oleellista kotoutumisessa on myös huomioida henkilön valmiudet sopeutua uuteen ympäristöön ja vaihtelu eri alueiden valmiuksissa sopeutua maahanmuuttajien asettumiseen alueelle (Raunio, Hammar-Suutari & Säävälä 2011, 51).

Kotoutumisen nähdään jakautuvan viiteen eri osa-alueeseen: rakenteelliseen, kulttuuriseen, poliittiseen, sosiaaliseen ja samastumisena ilmenevään kotoutumiseen. Rakenteellista kotoutumista tapahtuu koulutusjärjestelmässä, työpaikoilla ja muissa yhteiskunnan palveluissa ja rakenteissa. Kulttuurinen kotoutuminen tarkoittaa mielenkiintoa tutustua uuden kotimaan kulttuuriin ja sen tapoihin. (Rasilainen 2016, 19–20.) Poliittista kotoutumista ovat esimerkiksi äänestämisen sekä demokraattisen oikeusvaltion lakien ja pelisääntöjen sisäistäminen (Kettunen 2022, 8). Sosiaalinen kotoutuminen viittaa paikallisiin roolimalleihin ja ihmissuhteisiin, joita henkilö solmii. Samastumisessa kotoutumista tapahtuu, kun henkilö omaksuu uuden maan tapoja ja arvoja. Kotoutumisen prosessissa oleellista on ymmärtää, integraatiota voi tapahtua eri osa-alueilla, eri tahtiin. Tällöin jollakin osa-alueella integraation puute voi vaikeuttaa toisella osa-alueella kotoutumista. (Rasilainen 2016, 19–20.)

Kuvio 1: Kotoutumisen osa-alueet ja sen kaksisuuntaisuus Rasilaisen (2016, 19–20) ja Saukkosen (2020, kuvio 1) pohjalta.

Yllä oleva kuvio kuvaa kotoutumisen kokonaisvaltaisuutta, jossa kahteen suuntaan osoittavat nuolet kertovat kotoutujan ja vastaanottavan väestön kaksisuuntaisen prosessin ulottuvuuksista. Kaksisuuntaisuus vastaanottavan väestön kohdalla tarkoittaa konkreettisimmillaan sitä, että tervetullaan ja toivotetaan tervetulleeksi Suomeen. Kielen oppimisen tasolla väestön tulee hyväksyä se, että suomea puhutaan eri tavoin ja epätäydellisellä kielitaidollakin voi edetä elämässään ja kokea osallisuutta yhteiskunnassa. (Dabjan & Kärki 2021.) Näinkin pienet asiat ja teot kehittävät yhteiskuntaa vastaanottavaisemmaksi. Kokonaisvaltainen kotoutuminen edellyttää kotoutumista näillä kaikilla osa-alueilla, mutta keskeistä on myös ymmärtää, mitkä tekijät ovat taustalla lähdettäessä aloittamaan kotoutumisen prosessia.

Esimerkiksi asiakaslähtöisessä työssä tulee olla tietoinen asiakkaiden monimuotoisista syistä ja perusteista muuttaa Suomeen ja saada oleskelulupa. Kotoutumiseen vaikuttaa myös se, millainen taustayhteisö henkilöllä on kotimaassaan ja Suomessa. Sen puute voi olla merkittävä tekijä hidastamaan kotoutumista. Maassaoloaikakaan kotoutumisen prosessissa ei ole yksiselitteinen. Tarpeet kotoutumisen tukemiselle voivat olla samankaltaiset maassaoloajasta riippumatta. Esimerkiksi henkilön elämäntilanne voi vaikuttaa kotoutumisen etenemiseen ja jokin hidaste kuten sairastuminen tai pitkä kotivanhemmuus voivat hankaloittaa kotoutumisen edistymistä. Samastumisen näkökulmasta lähtömaan kulttuurinen ja yhteiskunnallinen etäisyys voivat olla niin suuria, että suomalaisen yhteiskuntaan sopeutuminen on aikaa vievää. Tästä syystä etenkin asiakastyössä, mutta myös valtaväestön asenteissa ja maahanmuuttajaväestön kohtaamisissa tulisi huomioida myös taustatekijät, jotka vaikuttavat onnistuneeseen kotoutumiseen. (Saukkonen 2020, 49.)

Tammikuusta 2025 alkaen Suomessa astuu voimaan uusi kotoutumislaki, KOTO24. Lain kokonaisuudistuksen tarkoituksena on tehostaa maahan muuttaneiden kotoutumista, työllisyyttä, osaamista ja työelämävalmiuksia sekä osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi uudistuksella pyritään kehittämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä lisäämään myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välille. Lain tavoitteena on myös panostaa kotoutumista edistävien palveluiden saatavuuteen ja lisätä yhteistyötä kotoutumista tukevien tahojen ja toimijoiden välille. (Laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023, 1§.) Kokonaisuudistuksen myötä kunnille siirtyy vastuu kotoutumisen edistämisestä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2024b). Uudistuksella pyritään vahvistamaan ja tukemaan suomen kielen oppimista ja polkua työelämään. Etenkin alkuvaiheen kotoutumispalveluita tullaan uudistamaan. Kaikille maahan muuttaneille tarjotaan jatkossa ma-

talán kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalveluita sekä perustietoa suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta. Uudistuksessa keskeisessä roolissa on kuntia velvoittava omankielinen yhteiskuntaorientaatio, joka on suunnattu ulkomailta Suomeen muuttaneille uusille kuntalaisille ja kotivanhemmille. (ELY-keskus 2023.) Ministeriöt, elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskukset, kunnat sekä työ- ja elinkeinotoimistot ovat keskeisiä viranomaistahoja kotoutumisen mahdollistamisessa (Hiitola ym. 2018, s. 31–32).

Kotoutumisen kehittämisessä on korostettu sitä, että maahan muuttaneen tulisi päästä mahdollisimman nopeasti osallistumaan yhteiskuntaan (Saukkonen 2020, 183). Uusi laki mahdollistaa tämän, mutta Vamu-hankkeessa tämä on ollut merkittävä osa alueellista toimintaa jo kauan. Vasta maahan muuttanut henkilö on saattanut joutua odottamaan kotoutumiskoulutukseen pääsyä useita kuukausia. On selvää, että osallistuminen hankkeen toimintaan ennen kotoutumiskoulutuksen alkamista tukee uuteen asuinmaahan sopeutumista. Vastaavaa toimintaa tulisi tarjota myös oleskelulupaa odottaville, joilla pääsy yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin ja verkostoihin voi kestää useita kuukausia, jopa vuosia. Suomeen muuttamisen jälkeen, nopeasti alkuun pääsemisen lisäksi keskeistä on, että kotoutumiselle annettu tuki ei loppuisi liian aikaisin. Kieletaidon kehittymiselle sekä yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja elämänhallintaan liittyvien taitojen omaksumiseen tulee antaa aikaa. (Saukkonen 2020, 188.)

Kotoutumisen onnistumisen näkökulmasta vuonna 2022 vain noin puolet maahan muuttaneista kokivat kuuluvansa suomalaisiin. Suomalaisiin kulumisen tunne oli voimakkaampaa vanhemmissa ikäryhmissä. (Abdulhamed & Seppänen 2022.) Vastaavat tutkimustulokset naapurimaastamme Ruotsista ovat myös huolestuttavia. Keväällä 2024 julkaistu tutkimustulos kotoutumisen onnistumisesta kertoo, että 41 prosenttia lähes tuhannesta vuosina 1980–2024 maahan muuttaneesta vastaajasta kokivat, että eivät ole integroituneet yhteiskuntaan. Merkittävin tulos integraation onnistumisessa liittyi sosiaalisten suhteiden merkitykseen. He, joilla oli verkostoja ruotsalaisiin ihmisiin, tunsivat olevansa osa yhteiskuntaa. (Nordicwelfare.org 2024.) Tutkimuksissa maahanmuuttajien kotoutumisesta sen eri osa-alueilla on muodostunut hyvä yleiskuva. Kotoutumisen onnistumisen kokonaistilan ymmärtämiseksi olisi oleellista saada yksityiskohtaisempaa tietoa esimerkiksi eri väestöryhmistä, maassaoloajan vaikutuksista, osallisuuden kokemuksista ja toimintaympäristöistä, joissa maahan muuttaneet toimivat. Oleellista olisi selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat erilaisiin kehityskulkuihin ja miten esimerkiksi erilaiset poliittiset päätökset ja kotoutumisen palvelut edistävät kotoutumista. Keskeistä tutkimuksessa on ymmärtää se, että maahanmuuttajat eivät ole yhtenäinen väestöryhmä. (Saukkonen 2020, 28, 47–48.)

Usein maahanmuuttajista kuulee puhuttavan yhtenä väestöryhmänä, mutta tosiasia on se, että sen sisälle mahtuu hyvin moninaista väestöä, aivan niin kuin valtaväestöönkin. Yhteiskunnallisella tasolla olisi merkittävää painottaa sitä, että kaikilla on jollakin tapaa velvollisuus edistää maahan muuttaneiden kotoutumista. Kun kohtaamme maahan muuttaneen henkilön, vaikuttamme siihen, miten henkilö tuntee itsensä Suomessa ja millaisia odotuksia häneen kohdistuu. (Saukkonen 2020, 142.) Positiiviset kohtaamiset edellyttävä hyviä väestösuhteita. Niillä tarkoitetaan sitä, että eri väestöryhmien välillä tulisi olla myönteistä vuorovaikutusta. Väestöryhmien tulisi suhtautua toisiinsa kunnioittavalla ja luotettavalla tavalla. Muun muassa oikeusministeriö pyrkii edistämään hyviä väestösuhteita lisäämällä väestöryhmien välistä kanssakäyntiä yhdenvertaisesti, osallisuus ja turvallisuus huomioiden. (Oikeusministeriö 2024.)

2.3 Suomen kielen oppimisen yhteys kotoutumiseen

Suomen kielen oppiminen kaikilla kotoutumisen osa-alueilla on yksi tärkeimmistä kotoutumisen onnistumisen kriteereistä. Usein kuuleekin sanottavan, että ”kieli on avain yhteiskuntaan”. Uuden kielen oppimisen ympäristöt voidaan jaotella kolmeen eri kategoriaan: formaaliin, informaaliin ja non-formaaliin. Formaali oppiminen tapahtuu koulutuksissa, joissa opetus on strukturoitua ja oppimiselle on asetettu tavoitteita. Informaalia kielen oppimista tapahtuu arkipäivän kohtaamisissa esimerkiksi puhumisena ystävien kanssa tai kaupassa. Se ei ole organisoitua, eikä pidä sisällään oppimistavoitteita. Se on luonteeltaan spontaania ja perustuu kokemukseen. Non-informaalissa oppimisessa on piirteitä organisoidusta ja strukturoidusta tavasta oppia kieltä. Se voi olla kokemusperäistä ja sisältää tavoitteellista oppimista. Sitä tapahtuu suunnitelluissa toiminnoissa kuten seminaareissa, työharjoittelussa tai vapaaehtoistyössä. (Sahradyan 2015, 3.)

Vamu-hankkeen toiminta sijoittuu non-informaaliseen tapaan oppia suomea. Osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen, toiminnassa ei käytetä tavoitteellista kielenoppimisen suunnitelmaa ja tilaa informaaliin, arjentaoliseen kommunikaatioon on paljon. Formaali ulottuvuus näyttäytyy käsiteltävien teemojen kautta, jolloin tehdään kynätehtäviä ja ohjaus on opetuksen omaista. Kielitaidon oppimisessa oleellista on huomioida myös muut vuorovaikutustilanteissa käytettävät tavat ilmaista itseään. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset keholliset ilmaisut eli ilmeet, eleet, asennot ja liikkeet sekä esineet ja tilankäyttö. (Lilja ym. 2022, 14–15.)

Kuntien velvollisuus on tarjota kotoutumiskoulutusta, jossa yhtenä tavoitteena on saavuttaa peruskielitaito (B1.1) (Opetushallitus 2022, 11). Pääpaino koulutuksessa on työelämässä tarvittavan kielitaidon kartuttamisessa, jonka tavoitteena on vauhdittaa työelämään pääsyä (Lilja ym. 2022, 249). Näillä kielellisillä valmiuksilla tulisi pärjätä arjessa ja päästä koulutuksiin ja työelämään (Opetushallitus 2022, 11). Koulutus on kestoltaan yksilöllinen ja kestää noin alle vuodesta kahteen vuoteen riippuen esimerkiksi henkilön lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksista (Kotoutuminen.fi 2024). OECD:n teettämän tutkimuksen mukaan Suomen tulleet maahanmuuttajat oppivat kieltä keskimäärin viidessä vuodessa. Tämä on EU:n keskitasoa selkeästi parempi tulos. (OECD European Commission 2023, 74–75.)

Katsotaan, että uuden kielen oppiminen tapahtuu parhaiten sitä puhumalla ja osallistumalla erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin (Lilja ym. 2022, 17). Oleellista vuorovaikutustilanteissa ei ole yhtäläiset kielitaidon tasot, joilla keskustelukumppanit ovat. Vastavuoroista oppimista tapahtuu silloinkin, kun paremmin kieltä puhuva keskustelee heikommin kieltä taitavan kanssa. (mt., 251.) Näin ollen kielioppia ja oikeakielisyyttä ei tule pitää edellytyksenä keskustelujen aloittamiselle tai esimerkiksi yhteisöihin pääsemiselle. Todellisuudessa ei ole oikeaa tapaa käyttää kieltä, sillä se muuttuu ja kehittyy vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutustilanteissa molempien osapuolten tulisi tavoitella yhteistä ymmärrystä. Molemmilla osapuolilla tulisi olla myös vastuu keskustelun rakentamisesta, jotta kielenoppija ei kokisi osattomuutta. (Intke-Hernandez 2022.)

Kielen oppijan oma-aloitteisuudella ja toimijuudella on nähty olevan vaikuttava merkitys kielen oppimisen prosessiin ja myöhemmin kouluttautumiseen ja työelämään pääsyyn. Oma-aloitteisuudella on todettu olevan yhteys oppimisen taitoihin, kuten kielen piirteiden havainnoimiseen, analysoimiseen ja muistiinpanojen tekemiseen. Usein vähän koulutetuilla aikuisilla maahanmuuttajilla oppimisen taidot ovat heikot rikkonaisen koulupolun vuoksi. (Lilja ym. 2022, 254.) VaMu-ryhmien osallistujat tulevat hyvin erilaisista taustoista, erilaisilla oppimisen taidoilla. Hankkeen toiminnassa kielen oppiminen pohjautuu vahvasti vuorovaikutustietoiseen pedagogiikkaan, jossa kommunikaation keskiössä ovat kehollinen ilmaisu, toiminnallisuus, vuorovaikutustilanteiden mahdollistaminen ja eri oppimisympäristöissä toimiminen. Ryhmässä moninainen osaaminen niin oppimisen kuin kielellistenkin taitojen osalta tukevat vuorovaikutustietoisesta pedagogiikan lähestymistapaa. Esimerkiksi kotimaassaan jo kouluttautunut ja vahvat oppimisen taidot omaava osallistuja voi toimia esimerkkinä ja apuna heikot oppimisen taidot omaavalle osallistujalle. Esimerkin kautta oma-aloitteisuuden ja toimijuuden ominaisuudet voivat tehdä vaikutuksen myös muihin osallistujiin.

Kielitaidon nähdään karttuvan nopeasti erityisesti aidoissa arjen vuorovaikutustilanteissa (Rasilainen 2016, 23). Kielenoppimisen ja kotoutumisen näkökulmasta kolmannen sektorin merkitys on vahvistumassa entisestään. Esimerkiksi Marttojen kokkauskurssin tavoitteena ei ole niinkään ruoan valmistus vaan kokkaustilanteen mahdollistama suomen kielen oppiminen. Kälakeittoa valmistettaessa ja perunaa pilkkoessa voidaan puhua siitä, mitä verbejä tilanteessa käytetään ja mitä välineitä tarvitaan. Konkreettinen tekeminen ja oppijan osallisuus ovat kielenoppimisen näkökulmasta huomattavasti hyödyllisempiä kuin luokkahuoneessa sanaston opettelu ilman konkreettisia välineitä ja toiminnallisuutta. Kielenoppijan arkipäiväiseen elämään liittyvä toiminta on siis erityisen arvokasta. (Lilja ym. 2022, 248.)

Vamu-ryhmissä käsiteltävien teemojen aiheet kumpuavat usein osallistujien tarpeista. Esimerkiksi vanhemmuuteen liittyvät teemat yhdistävät tavalla tai toisella kaikkia osallistujia. Myös vaikeammista aiheista keskustelu ja oppiminen tapahtuu usein lapsen näkökulmasta käsin. Intke-Hernandez (2020) tutki väitöstutkimuksessaan maahanmuuttajaäitien kotoutumista ja osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksessa maahanmuuttajaäidit, jotka olivat saaneet äitilapsi-ryhmässä tietoa ruokailutottumuksista suomalaisessa päiväkodissa ja koulussa, siirsivät opittua ymmärrystä myös oman kodin ruokakasvatukseen. Tämänkaltaisen oppiminen monissa teemoissa on arvokasta siitä näkökulmasta, että opittu tieto auttaa vanhempaa ymmärtämään suomalaisia käytänteitä sekä mahdollistaa keskustelua ja tasavertaisuutta (mt., 69).

Vamu-toiminta pyrkii juuri tähän. Kaikki käsiteltävät aiheet ovat sellaisia, joiden tarkoitus on tuottaa osallistujalle hyötyä niin tiedollisesti, taidollisesti kuin kielen oppimisenkin näkökulmasta. Hankeryhmät tekevät yhteistyötä useiden eri tahojen kuten Ruokakasvatusyhdistys Ruukun, pelastuslaitoksen, kirjaston ja SPR:n kanssa, jotka mahdollistavat oppijan arkielämään liittyvän sanaston ja tilanteiden oppimisen, oppijan osallisuus huomioiden. Ihanteellista olisi, että opitut tiedot ja taidot tukisivat esimerkiksi perhearkea Suomessa. Tällöin mahdollisuus osallisuuden kokemiseen omassa elämässä ja yhteiskunnassa kasvaisivat.

VaMu-hankkeessa suomen kielen oppiminen tapahtuu vaihtelevissa oppimisympäristöissä. Näin osallistujan arkielämässä ja suomalaisessa yhteiskunnassa toimimisen taidot vahvistuvat ja osallisuuden kokemukset kasvavat. Opittujen asioiden vieminen osaksi arkielämän kielenkäyttötilanteita vaatii oppijalta aktiivisuutta ja kielellistä tietoisuutta. Niiden hyödyntäminen vaikuttaa siihen, kuinka paljon henkilö oppii kieltä luokkahuoneen ulkopuolisissa tilanteissa.

Oleellisia taitoja arkielämän tilanteiden kielen oppimisessa ovat esimerkiksi ympäristön havainnointi, avun pyytäminen, kysyminen, ymmärrys omasta kielitaidosta ja oppimisesta. Tulee siis luottaa kielen kehittymiseen, toimia rohkeasti ja olla aloitteellinen keskusteluissa. (Lilja, Eilola, Jokipohja & Piirainen-Marsh 2023, 117.)

3 OSALLISUUS

Osallisuus on käsitteenä laaja ja monitulkintainen, jolla on yhteys kaikkiin elämän osa-alueisiin. Opinnäytetyössäni tulkitseen osallisuutta kuulumiseen ja kokemukseen perustuvana tunteena. Osallisuuden kokemisella on tutkitusti vaikutuksia esimerkiksi elämänlaatuun, mielen-terveyteen ja hyvinvointiin, kouluttautumiseen ja työllistymiseen sekä yksinäisyyden tunteisiin (THL 2024b). Esimerkiksi hyvinvointiin liittyy vahvasti tunne siitä, että tuntee olevansa kotonaan uudessa maassa ja pääsee osaksi yhteiskuntaa (Paananen ym. 2023, 105). Merkittävä osa ihmisen onnellisuutta ja psyykkistä hyvinvointia ovat aktiivisuus, osallisuus, vapaaehtoisuus ja taito tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä. (Castenda ym. 2018, 79.)

Keskeistä osallisuuden kokemuksen ymmärtämisessä on se, että henkilö ei välttämättä koe itseään automaattisesti osalliseksi osallistuessaan esimerkiksi Vamu-toimintaan. Osallistuminen voi toimia väylänä osallisuuden kokemukselle, mutta se edellyttää aitoa kohdatuksi ja kuulluksi tulemistä. Jotta ihminen voi kokea osallisena olemista, vaatii se muun muassa mahdollisuuksia, luottamusta ja innostamista. Mahdollisuus osallistumiseen tai osallistumatta jättämiseen on keskeinen ulottuvuus osallisuuden kokemisessa. Siihen voivat vaikuttaa hyvinkin konkreettiset asiat kuten raha, aika ja paikka. Luottamuksen rakentaminen vaatii pitkäjänteisyyttä, toisten kunnioittamista, turvallista tilaa ja kokemuksia siitä, että omilla näkemyksillä on merkitystä. Innostava ilmapiiri lisää osallistujan toimijuutta ja tätä kautta osallisuutta. (Nousiainen 2022, 10.)

Toimijuudessa keskeistä on huomioida henkilön osaaminen. Maahan muuttaneiden kotoutumisen haasteista puhuttaessa tulisi herättää enemmän keskustelua toiminnallisuuden taustalla olevista voimavaroista ja olemassa olevien taitojen hyödyntämisestä. Olisi tärkeää kehittää toimintoja, joissa maahan muuttaneiden osaaminen huomioitaisiin ja näin lisättäisiin toimijuuden ja osallisuuden kokemuksia. Toimijuuden kokemuksilla on katsottu tukevan itseilmaisun ja mielialan kohenemista, kielen ja kulttuurien oppimista, vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja yhteisöllisyyden kasvamista. (Castaneda ym. 2018, 79–80.) Etenkin ryhmätilanteissa osallisuuden kokemukset voivat syntyä yhteisöllisyyden kokemisen kautta. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan yhdessä tekemistä ja muiden ihmisten kohtaamista ja kunnioitusta. Yhteisöllisyyttä tapahtuu, kun yhteisössä hyväksytään osallistujien moninaisuus ja jokainen voi olla avoimesti oma itsensä. (Hyvinvoiva järjestö 2024.)

Osallisuuden kokemusten mahdollistaminen ja lisääminen ovat yksi Vamu-hankkeen keskeisimmistä toimintaperiaatteista ja toiminnan tavoitteista. Myös kotoutumisen prosessissa osallisuuden kokemuksilla on merkittävä rooli. Intke-Hernandezin (2020) tutkimuksessa kävi ilmi, että usein maahan muuttaneen ensimmäiset sosiaaliset kontaktit olivat monikielisissä yhteisöissä esimerkiksi asukaspuistoissa tai perhekerhoissa. Paikat olivat sellaisia, joissa äidit tapasivat samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Tulokset osoittivat, että monikieliset kontekstit tukivat merkittäväällä tavalla osallisuutta ja sosiaalistumista kielenkäyttäjyhteisöön. Monikieliset yhteisöt lisäävät voimaantumista, kuuluvuuden tunnetta ja toimijuutta sekä halua kiinnittyä yhteisöön. Suomenkielisissä yhteisöissä rooli voi jäädä kielitaidon puuteiden vuoksi passiiviseksi ja voi johtaa osattomuuteen. (Intke-Hernandez 2020, 75,78.)

Osattomuus on osallisuuden vastakohta. Osattomuuden kokemukset saattavat heikentää psyykkistä hyvinvointia, kun taas kokemukset osallisuudesta ovat mielenterveydelle voimavara (Castaneda ym. 2018, 79). Osattomuuden kokemukselle ominaista on kasaantuminen eli ihminen jää monella eri osa-alueella ulkopuolelle ja voi olla vaarassa syrjäytyä. Osattomuuden kokemuksiin voi johtaa esimerkiksi lähiyhteisön, työ- tai opiskelupaikan tai rahan puute. Heikko elämänlaatu ja terveydentila voivat myös lisätä osattomuutta. (Niskanen & Kari 2018, 50.) Mikäli henkilö on kokenut osattomuutta esimerkiksi jäädessään pitkäksi aikaa kotivanhemmaksi tai vuorovaikutuskokemukset ovat olleet syrjiviä tai rasistisia, vaikuttavat nämä henkilön motivaatioon osallistua yhteiskuntaan oman lähipiirinsä ulkopuolella. Tällöin henkilö voi myös kokea hankaluutta luottaa ihmisiin ja ei välttämättä pysty toimimaan eri yhteisöissä. Toimijuuden tunteen puute voi ilmetä väsymyksenä tai pettymyksenä, jolloin merkityksellisten kokemusten tavoitteluun ei ole mielenkiintoa (Castaneda ym. 2018, 79).

Vuonna 2023 Kumppanina kotoutumisessa -hanke on teettänyt ammattialalle kyselyn maahanmuuttajien osallistamisesta. 132:sta kyselyyn vastanneesta 51 prosenttia kertoi osallistamisen olevan osa organisaation normaalia toimintaa. Maahanmuuttajapalveluiden kehittämisessä yleisimmäksi tavoitteeksi vastattiin kotoutumista tukevien palveluiden kehittäminen. Erityisesti maahan muuttaneille tarkoitettuja alkuvaiheen ja matalan kynnyksen palveluita toivottiin kehitettävän. Tutkimuksesta käy toisaalta ilmi se, että 49 prosenttia vastaajista ei kokenut osallistamisen olevan osa organisaation toimintaa. (Mertaniemi 2024, 6, 9.) Osallisuustoimien kehittämiselle olisi siis selkeästi tarvetta, jotta palvelut voisivat tukea henkilön kotoutumista osallisuuden kokemuksen kautta.

3.1 Osallisuuden edistäminen

Jos kieli on avain yhteiskuntaan, onko osallisuus avain kotoutumiseen. Jos kotoutujalla ei ole yhteiskunnassa osallisuuden kokemuksia, voiko kieltä oppia sillä tasolla, että se toimisi väylänä yhteiskuntaan. Nämä ovat kysymyksiä, joiden taustalla on ihmiselle luontainen tarve olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Hyvät vuorovaikutustilanteet vahvistavat ja tukevat osallisuuden kokemuksia ja henkilökohtaista kotoutumisen prosessia (Castaneda ym. 2018, 79).

Osallisuuden mahdollistamisesta on säädetty useissa laeissa, kuten Suomen perustuslaissa ja kuntalaissa. Laeissa osallisuuteen viitataan termeillä oikeus osallistua ja vaikuttaa.

Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (Suomen perustuslaki 731/1999, 2§).

Kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Valtuuston on pidettävä huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja menetelmistä. (Kuntalaki 175/2015, 22§.)

Laki velvoittaa, myös kuntia osallisuuden edistämistyöhön. Kunnissa osallisuuden edistämistyöstä vastaa usein esimerkiksi osallisuusvastaava, joka pyrkii työllään jalkauttamaan osallisuustoimia muualle organisaatioon. Osallisuuden edistämistyötä tekevät myös järjestöt ja yhdistykset, seurakunnat, harrasteseurat ja hyvinvointialueet sekä muut julkiset toimijat. (THL 2023, 16.) Vantaan kaupungilla toimii erikseen Osallisuuspalvelut, jonka tehtävänä on kehittää ja koordinoita osallisuustoimia sekä toteuttaa palveluita ja verkostoitua yhteistyökumppaneiden kanssa (Vantaa 2022, 10).

Heikommassa asemassa olevien henkilöiden osattomuuden kokemuksia tulisi ennaltaehkäistä yhteiskunnassa. (Niskanen ym. 2018, 50.) Heikommassa asemassa olevia väestöryhmiä ovat esimerkiksi työttömät, maahanmuuttajat tai mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät henkilöt, joiden toimeentuloon tai sosiaalisiin olosuhteisiin liittyy sellaisia riskejä, jotka voivat johtaa yhteiskunnallisesti heikentyneeseen tai eriarvoiseen asemaan. Ulkoisten tekijöiden vuoksi näillä väestöryhmillä ei välttämättä ole samoja mahdollisuuksia kuin muilla väestöryhmillä. (TEPA-termipankki 2024.) Yhteiskunnallisella tasolla osallisuutta voivat mahdollistaa esimerkiksi eri palvelut, työ- tai opiskelupaikka, erilaiset vapaa-ajan yhteisöt kuten kohtaamispaikat ja kulttuuriala sekä edustuksellinen demokratia (Nousiainen 2022, 4). Osallisuuden kokemukset edistävät kansalaisten aktiivisuutta ja yksilöiden toimijuuden vahvistamista (THL 2024c.).

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos on jaotellut tuottamassaan Osallisuuden edistäjän oppaassa osallisuutta lisäävät seikat kolmeen osa-alueeseen. Jaottelu on tehty sosiaali-, käyttäytymis- ja terveystieteellisiin tutkimuksiin pohjautuen. Ensimmäinen osa-alue koostuu **osallisuudesta omassa elämässä**. Ihmisellä tulisi olla mahdollisuus elää omannäköistä elämää. Toinen osa-alue liittyy **osallisuuteen yhteisöissä ja oikeuteen vaikuttaa** itselleen tärkeisiin asioihin. Jokaisella tulisi olla mahdollisuus kuulua itselle tärkeisiin ryhmiin ja yhteisöihin sekä saada tukea vaikuttamisen taitoihin. Kolmas osa-alue painottuu mahdollisuuteen kokea **osallisuutta yhteisessä tekemisessä**. Yhteinen hyvä liittyy toimintaan ja arvoihin, joiden seuraamana voi muodostaa yhteyksiä muihin ihmisiin. (THL 2023, 20.) Nämä kolme osa-aluetta nivoutuvat yhteen ja voivat toimia päällekkäisesti, jolloin henkilö voi kokea eri osa-alueilla osallisuutta samanaikaisesti.

Jotta osallisuuden kokemukset olisivat mahdollisia, THL (2023) on laatinut listan kymmenestä osallisuuden periaatteesta, jotka soveltuvat eri palveluiden käyttöön.

1. Ihminen osallistuu toimintaan tai palveluun omaehtoisesti.
2. Osallistujan kanssa etsitään yksilöllisiä ratkaisuja.
3. Osallistuja kohdataan kunnioittaen ja kategorisoimatta.
4. Yksin jääneet ja omiin oloihinsa päätyneet löydetään ja saadaan mukaan toimintaan.
5. Toimintaa tai palvelua kehitetään yhdessä.
6. Toiminta vahvistaa osallistujan vaikuttamismahdollisuuksia myös toiminnan ulkopuolella.
7. Ihminen pääsee osaksi itselle tärkeää yhteisöä.
8. Ihminen pääsee nauttimaan yhteisestä hyvästä ja voi osallistua sen tuottamiseen ja jakamiseen tasavertaisena muiden kanssa.
9. Ihminen saa arvostusta, kiitosta ja yhteyksiä muihin ihmisiin. Yhteiskuntaryhmät kohtaavat.
10. Osallisuutta edistävät keinot juurtuvat osaksi jatkuvaa toimintaa. (THL 2023, 19.)

Näistä periaatteista käy hyvin ilmi se, että toiminnassa tai palvelussa osallisuuden peruselementti on osallistujan rooli suhteessa toiminnan järjestäjään. Osallisuuden mahdollistamisessa keskeisintä on siis ihmisen kohtaaminen, yhdessä toimiminen sekä toisia arvostava ilmapiiri. Opinnäytetyöni tuloksissa tulen vertaamaan yksilöhaastatteluiden tuloksia suhteessa THL:n osallisuuden periaatteisiin Vamu-toiminnassa koetun osallisuuden näkökulmasta.

3.2 Osallisuus alueellisessa toiminnassa

Asuinalueella voi olla merkittävä vaikutus ihmisen elämäntapaan. Vuonna 2022 MoniSuomi tutkimukseen vastanneista maahan muuttaneista yli puolet kokivat kuuluvansa osaksi omaa

asuinaluettaan (Abdulhamed ym. 2022). Suomessa ulkomaalaistaustaiset ihmiset keskittyvät asumaan suurimpiin kaupunkeihin ja niiden sisällä tietyille asuinalueille. Etenkin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajat asuvat todennäköisemmin alueilla, joissa ei asu juurikaan valtaväestöön kuuluvia ihmisiä. Asuinalueiden välisiin eroihin on kehitetty erinäisiä toimia kuten myönteisen erityiskohtelun rahoitus, jonka pyrkimyksenä on tasata asuinalueiden välisiä eroja. Asuinalueiden tarjoamien palveluiden tarkoituksena on tulla lähemmäksi palvelun tarvitsijaa. Näin asiakas käyttää alueen palveluita matalammalla kynnyksellä ja samalla mahdollisesti verkostoituu asuinalueensa muihin ihmisiin. (Kilpi-Jakonen, Alisaari & Kimanen 2024, 115, 120, 121.)

Maahanmuuttajanuorten osallisuuden edistämiseen liittyvä hanke, Nuorten osallisuuden ympäristöt on tutkinut osallisuuden ja kuulumisuuden tunnetta asuinalueilla. Tulokset osoittivat, että nuoret kokivat kuulumista eniten omassa kaupunginosassaan ja etnisessä ryhmässään. Tutkimuksen mukaan asuinalueeseen liittyvä identiteetti sopi paremmin yhteen etnisen identiteetin kanssa kuin suomalaisuuteen. Nuorten osallisuuden kokemuksia edesauttoi heidän vanhempiensa osallisuuden ja sosioekonomisen aseman tukeminen. Nuorten ollessa usein toisen sukupolven maahanmuuttajia, heidän osallisuuden kokemuksensa koulutuksen, työelämätilanteen ja kansalaisuuden osalta olivat korkeammalla tasolla, kuin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien. (Kilpi-Jakonen ym. 2024, 106, 113–114, 120.)

Vamu-hankkeen toimintaan osallistuvat maahanmuuttajat ovat ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajia. Ensimmäisten sukupolvien maahanmuuttajien osallisuuden kokemuksiin panostaminen on myös siksi tärkeää, koska vanhempien ja heidän lastensa lapsuuden ja nuoruuden kasvuympäristöt poikkeavat usein valtavasti toisistaan. Lasten ja nuorten kasvaminen osalliseksi yhteiskuntaa tapahtuu koulupolun ja kaverisuhteiden kautta. Vanhemman, joka asettuu asumaan uuteen yhteiskuntaan ilman suoraa linkkiä yhteiskunnan palveluihin, koulutukseen tai työelämään on haasteellisempaa tuntea osallisuutta. Vanhemman kokemasta osallisuudesta hyötyy koko perhe.

Edellä mainituista syistä matalan kynnyksen alueelliset palvelut ovat keskeisiä ja jopa välttämättömiä myös kieleen sosiaalistumisen näkökulmasta. Mikäli henkilö osallistuu alueen palveluun, jossa on mahdollista kokea osallisuutta, voi kieleen sosiaalistuminen myös onnistua. Näin henkilö voi kokea voimaantumista ja pyrkiä aktiiviseksi toimijaksi osana kieliyhteisöä. (Intke-

Hernandez 2022.) Matalan kynnyksen palveluissa tulisi opetella yhdessä itsenäisyyteen, suunnitelmallisuuteen ja päätöksentekoon liittyviä taitoja, jotka edistävät riippumattomuutta ja sosiaalisia osallisuuden kokemuksia. (Castenda ym. 2018, 79.)

Vamu-toiminta on matalan kynnyksen toiminnallinen palvelu. Toiminta on alueellista ja mukaan saa tulla, jos asuu asuinalueella ja on vanhempi. Toimintaan osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja esimerkiksi kielitaitovaatimuksia ei ole. Alueellisen toiminnan kehittämisen taustalla on kuitenkin paljon muuttujia, jotta toimintaa pystytään järjestämään. Rahoittaja ja organisaatio saavat asettaa ehtoja toiminnalle. Alueellinen toiminta edellyttää myös yhteistyötä eri kumppaneiden kanssa, jotta esimerkiksi fyysiset tilat toiminnan pyörittämiseen löytyvät. Palvelun toimintaa suunnitteleva taho kuten S2-valmentajat ovat puolestaan avainasemassa alueellisuuden hyödyntämisessä, verkostoitumisessa alueen palveluihin ja markkinoinnissa, jotta palvelua tarvitsevat löytävät ryhmään. Vamu-hankkeessa S2-valmentaja toimii ikään kuin linkkinä yhteiskuntaan, jolla on vastuu osallistujan osallisuuden kokemusten mahdollistamisesta. Mikäli henkilö kokee osallisuutta, hän kokee ryhmässä käymisen mielekkääksi ja saa siitä muitakin hyötyjä, kuten kielen oppimista elämäänsä.

3.3 Osallisuuden haasteet

Kotoutumiseen liittyvät haasteet ovat moninaisia. Kotoutumisen haasteiden tunnistamisessa pätee samat seikat, kuin muunkin väestön tarpeiden ja haasteiden tunnistamisessa. Tulee kehittää ennaltaehkäiseviä palveluita ja rakenteita, jotka tukisivat maahan muuttaneiden sosiaalisia, psyykkisiä ja terveydellisten tarpeita. Haasteiden selättämiseen tarvitaan yhteisön voimaa ja kaksisuuntaisen kotoutumisen toteutumista. Seuraavaksi avaan muutamia haasteita kotoutumisen ja osallisuuden näkökulmista.

Riittävä aika kotoutua ja palveluiden jatkuvuuden merkitys

Usein kotoutumiseen tarjottavien palveluiden nähdään olevan yhteydessä kotoutumisaikaan. Lakimuutoksen tullessa voimaan, tuettu kotoutumisaika on enintään kaksi vuotta (Kotoutuminen.fi 2024). Palvelukokonaisuuksien rakentamisessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon kotoutumisen prosessi ja yksilöllinen aika kotoutua. Esimerkiksi kotoutumiskoulutukseen pääsemistä saattaa joutua odottamaan ja koulutuksen jälkeen siirryttäessä seuraavalle jatkopolulle, väliin saattaa tulla pitkiä taukoja. Pääsyä kotoutumiskoulutukseen tulisi nopeuttaa ja yksilöllistää. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016.) Lisäksi koulutusten väliin ”odotusajalle” tulisi tarjota

enemmän kieltä ja kotoutumista ylläpitäviä ja edistäviä palveluita. Vamu-hankkeen rooli tällaisena palveluna on keskeinen. Esimerkiksi on yleistä, että maahanmuuttajanaisten tulee määrittää naiseutensa, roolinsa ja asemansa suhteessa suomalaiseen naiseuteen ja naisen oikeuksiin. Monet naiset ovat eläneet kulttuuriympäristöissä, joissa sukupuoliroolit määrittyvät toisin kuin suomalaisessa perhearjessa. Naiselle saattaa kohdistua paineita ja odotuksia seksuaalisuuteen, lisääntymiseen tai perhedynamiikkaan liittyen. Tällöin työssäkäyvän ja itsenäisen naisen malli ei välttämättä ole ensisijainen ja ihannoitava tavoite elämässä. (Aarnitaival 2012, 112–113.) Tästä syystä palveluiden tulisi taipua ymmärtämään sitä, että vuosia lasten kanssa kotona olleella vanhemmalla voi olla samat palveluntarpeet kuin vasta maahan muuttaneella henkilöllä. Välillä kotoutumisessa tapahtuu edistystä ja välillä takapakkia esimerkiksi kotivanhemmuuden jälkeen kielen osaamisen taso on saattanut laskea. Edellä mainitun kaltaisia asiakkaita on Vamu-hankkeessa paljon, joka kertoo siitä, että yhteiskunta ei aivan vastaa asiakkaiden palvelutarpeeseen.

Vastaanottava yhteiskunta luo rakenteet, palvelut ja ympäristön kotoutumisen tukemiselle (Renvik ym. 2024, 15). Lakiuudistuksen myötä kunnilla on merkittävä rooli vakiintuneiden käytänteiden juurruttamisessa kotoutumisen palveluihin. Usein tukitoimet rajoittuvat tiettyihin palveluihin, joita tarjotaan vasta haastavan tilanteen tullessa. Haasteena on myös se, että palvelukokonaisuudet ovat usein epäselviä ja yksittäisen asian hoitamiseen tulee olla moneen eri viranomaiseen yhteydessä. (Anis 2013, 159–160.) Valitettavasti edelleenkin palvelut ja yksilöity tuki ovat hyvin riippuvaisia järjestö- ja hanketoiminnasta sekä erillisrahoitetuista projekteista. Tällöin jo toiminnan alkaessa tiedetään, milloin toiminta päättyy, eikä jatkuvuus ole taatua. Tämä on yksi syy siihen, miksi kotoutumisen tilasta Suomessa on haastavaa saada kokonaiskuvaa. Olisikin hyvä tehdä onnistuneista hankkeista kestäviä ratkaisuja osaksi kuntien toimintaa. (Saukkonen 2020, 104, 169.) Keskeistä olisi myös, että palveluiden käyttäjät ja maahan muuttaneet pääsisivät aidosti osallistumaan palveluiden kehittämiseen, jolloin ne vastaisivat enemmän palvelutarpeeseen (THL 2023, 13).

Vamu-hanke päättyy joulukuussa 2025. Vamu-hankkeen kaltaisella hanketoiminnalla on ollut Vantaalla jo monivuotinen historia ja se on ottanut jalansijaa toiminta-alueillaan. Hanketoiminnan päätyttyä näiltä alueilta loppuisi keskeinen kotoutumista edistävä toiminta. Kaupungin tulisi tarttua tilaisuuteen ja hyödyntää ja kehittämään jo olemassa olevaa toimintamallia kotoutumisen edistämistyössä ja ottaa se osaksi kaupungin kotoutumisen palveluita. Toiminnan jatkuvuus lisää myös luottamusta maahan muuttaneissa, jolloin he voivat luottaa siihen, että toiminta

ei aina katkea, eikä järjestelmä ole jatkuvassa muutoksessa (Saukkonen 2020, 170). Vamuhankkeessa erityistä on se, että toimintaan saa aina palata. Esimerkiksi hankkeen S2-valmentajan avulla työkokeiluun päässyt henkilö, voi työkokeilun päättymisen jälkeen palata hankeryhmään, mikäli hänellä ei ole muuta paikkaa, minne mennä. Toiminnassa mukana oleminen on aina parempi vaihtoehto, kuin olla kotona palveluista etäällä. Toimintaan uudelleen tuleminen voi S2-valmentajan avustuksella tuoda eteen jonkun uuden mahdollisuuden esimerkiksi kouluttautumisen tai työllistymisen saralla.

Yksinäisyys ja vähäiset suhteet kantaväestöön vaikuttavat kielenoppimiseen

Valitettavaa on se, että moni valmistuu kotoutumiskoulutuksesta hyvin heikolla kielitaidolla, jolla ei pärjää opiskelussa tai työelämässä. Syyksi tähän on tunnistettu opetuksen painottuminen kielioppiin ja opettajälhtöiseen opetukseen. Haasteen oppimiselle tuo myös se, että kursseilla on usein samaa kieltä puhuvia osallistujia. Näin ollen opiskelijat puhuvat keskenään muita kieliä ja opettaja on ainoa, joka puhuu suomea. Mikäli henkilö ei saavuta kotoutumiskoulutuksen kielenoppimisen tavoitteita, se voi hankaloittaa kotoutumisen etenemistä. (Dabjan ym. 2021.)

Kielen on katsottu vaikuttavan siihen, miten ihmiset näkevät itsensä ja toisensa tietyissä konteksteissa. Väestössä saattaa vallita tiettyjä asenteita tiettyjä kieliä kohtaan, jolloin osaa kielistä pidetään arvostetumpana kuin toisia. Tällainen lajittelu vaikuttaa siihen, miten tiettyjä kieli puhuvat henkilöt kokevat itsensä osana eri yhteisöjä. (Intke-Hernandez 2024, 62.) Kieli mahdollistaa sosiaalisten suhteiden ja verkostojen rakentamisen, joka on olennainen osa kotoutumisen edistymistä. Erityisesti ihmissuhteiden ulottuminen eri väestöryhmien ihmisiin on tärkeää. (Saukkonen 2020, 45.) Uuden kielen oppimisen ja myös kotoutumisen kannalta keskeistä on nostaa esille kontaktit kantasomalalaisiin (Lilja ym. 2022, 16). Tutkimukset osoittavat, että monilla ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä ei ole juurikaan kontakteja valtaväestöön. Tämä johtuu siitä, että aikuisilla kielenoppijoilla ei ole yhteyksiä suomenkielisiin vuorovaikutustilanteisiin. Vuorovaikutuskumppaneiden tuki on kuitenkin kielen oppimisessa ja osallisuuden kokemisessa välttämätöntä. (Lilja ym. 2022, 256; Saukkonen 2020, 45.)

MoniSuomi (2022) tutkimuksen mukaan maahan muuttaneet kokivat yleisellä tasolla osallisuutta enemmän suhteessa koko Suomen väestöön. Kuitenkin taustamaaryhmien ja sukupuolten välillä oli merkittäviä eroja osallisuuden ja yksinäisyyden kokemuksissa. Heikkoja osallisuuden kokemuksia oli erityisesti Venäjältä, Virosta, Kaakkois-Aasiasta ja Afrikasta (pl. Poh-

jois-Afrikka) tulleilla naisilla. 14 prosenttia kyselyyn vastanneista maahanmuuttajista koki yksinäisyyttä. Esimerkiksi yhteisöllisyyden kokemuksilla on todettu olevan ennaltaehkäisevä vaikutus yksinäisyyden kokemiselle ja toisaalta osallisuuden mahdollistamiselle. (Leemann, Isola & Kuusio 2022.)

Monessa muussa maassa vallitsee yhteisöllisempi kulttuuri kuin Suomessa. Elämää eletään yhteisö edellä sukua vaalien, toisia auttaen ja esimerkiksi yleisesti vieraille ihmisille juttelu tapahtuu matalalla kynnyksellä. Tämän on todettu olevan yksi syy sille, miksi maahan muuttaneet kokevat muita enemmän Suomessa yksinäisyyttä. Suomessa vallitseva yksilökeskeinen kulttuuri ei ole ihanteellinen henkilölle, jolle kaikki elämän läheiset henkilöt asuvat kaukana. (Warius 2018.)

Suomessa on tehty jo useiden vuosien aikana tutkimusta ja julkaisuja etenkin maahanmuuttajanaisten kokemasta yksinäisyydestä ja haasteista tutustua suomalaisiin ihmisiin. MoniSuomi-tutkimuksen mukaan suurimmalla osalla maahan muuttaneista on ainakin yksi ystävä Suomessa (Leemann ym. 2022). Haasteet luoda ystävyysuhteita valtaväestöön näyttäytyy siten, että maahan muuttaneet ystäväystyivät usein omaa kulttuuritaustaa olevien tai muun maalaisten henkilöiden kanssa. Hyvä asia on se, että henkilöt luovat ihmissuhteita, mutta kotoutumisen kannalta vähäiset suhteet valtaväestöön tuovat haasteita yhteiskuntaan. (Warius 2018.) Yhteiskunnalla on siis keskeinen rooli yksinäisyyden vähentämisessä ja osallisuuden kokemisen lisäämisessä. Tämän mahdollistaminen edellyttää tiivistä yhteistyötä eri tahojen kuten julkisen-, yksityisen- ja kolmannen sektorin edustajien kanssa. (Leemann ym. 2022.)

Laajemmassa kuvassa vähäiset suhteet kantaväestöön vaikuttavat merkittävästi kielen oppimiseen. Suomeen kotoutuva henkilö tarvitsee positiivisia vuorovaikutustilanteita kantasuomalaisen kanssa, joissa voisi kokea osallisuutta. Näitä voi tapahtua esimerkiksi arjen vuorovaikutustilanteissa tai harrastustoiminnassa. (Lilja ym. 2022, 256.) Kuitenkin puutteellinen kielitaito voi olla todellinen este vuorovaikutukselle. Kantaväestö voi käyttää tätä tietynlaisena tekosyynä ja välttää vuorovaikutustilanteita vieraskielisten henkilöiden kanssa. Näin vastuu vuorovaikutustilanteiden mahdollistamisesta jää vieraskieliselle. (Säävälä & Keski-Hirvelä 2011, 186.) Haasteen arkisille kohtaamisille tuo esimerkiksi alueellisuus. Mikäli alueella ei asu paljon valtaväestöön kuuluvia ihmisiä, arjen kohtaamistilanteiden mahdollistaminen omaehtoisesti on vaikeaa. Kaksisuuntaisen kotoutumisen onnistumisen edellytyksenä on kuitenkin valtaväestön kyky ymmärtää oma roolinsa ja suhtautumisensa vuorovaikutustilanteisiin maahan muuttaneiden henkilöiden kanssa (Lilja ym. 2022, 256).

Kielteiset asenteet

Kuten sanottua vastaanottavalla väestöllä on merkittävä vaikutus kotoutumisen onnistumiseen. Yhteiskunnallisella tasolla valtaväestöstä välittyvä varauksellisuus ja kielteiset asenteet heijastuvat maahan muuttaneisiin (Warius 2018). Erinäiset oletukset ja ennakkoluulot ovat ihmiselle tyyppillisiä, joiden tiedostaminen on keskeistä, jotta voi toimia vastuullisesti vuorovaikutuksessa toisten kanssa (Intke-Hernandez 2024, 61). Vuonna 2022 noin 42 prosenttia maahan muuttaneista oli kokenut Suomessa syrjintää vuoden aikana. Ennakkoluuloja ja syrjintää ovat kokeneet etenkin Afrikasta ja Lähi-idästä tulleet henkilöt. Hälyttävä tulos afrikkalaistaustaisten miesten kokemasta syrjinnästä työelämässä oli jopa 46 prosenttia. (Castaneda & Kuusio 2022.) Oikeusministeriön ja Ihmisoikeuskeskuksen tutkimushankkeen teettämän tutkimuksen mukaan väestöstä 38 prosenttia pitäisi muslimia naapurina epämiellyttävänä ja 41 prosenttia ei kokisi miellyttäväksi, jos turvapaikanhakija tai pakolaistaustainen henkilö asuisi naapurissa (Oikeusministeriö 2021, 37).

Myös maahan muuttoon liittyvä julkinen keskustelu vaikuttaa kotoutumisen onnistumiseen. Vastaanottavan yhteiskunnan asenne tulisi olla nimensä mukaisesti vastaanottavainen eli väestön tulisi sopeutua maahan muuttoon ja monimuotoisempaan yhteiskuntaan (Rasilainen 2016, 19). Yhteiskuntatason keskustelussa ongelmaksi on muodostunut se, että kotoutumisen onnistumisen indikaattoreina nähdään usein vain työllistyminen tai valtakulttuuriin sopeutuminen. Tällainen keskustelu on yksisuuntaista. Esimerkiksi työttömyysluvuilla vertaillaan eroja maahan muuttaneiden ja kantaväestön kesken, jolloin voidaan todeta, että kotoutumisen edistämässä ei olla onnistuttu. (Saukkonen 2022, 17–18.) Vähemmistöihin kohdistuvat loukkaavat puheet ovat hyvin vahingollisia. Sellaisen ilmapiirin ylläpitäminen johtaa tilanteeseen, jossa ihmisarvo ja tasavertainen kohtelu eivät toteudu. Tiettyihin asenteisiin on yhteiskunnallisella tasolla haastavaa vaikuttaa ja muutokseen tarvitaan pitkäjänteistä ja moniulotteista yhteistyötä eri tahojen kesken. (Kilpi-Jakonen ym. 2024, 122.)

On inhimillistä, että yhteiskunnan moninaistuminen tuo vuorovaikutustilanteille uudenlaisia haasteita. Monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa tarvitaan kuitenkin moninaisia kielellisiä ja kulttuurisia valmiuksia. Osallisuuden edistämistyö vähentää eriarvoisuutta, köyhyyttä ja syrjäytymistä. Parhaimmillaan tällaisten tilanteiden nähdään kehittävän kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksen ollessa rakentavaa ja kunnioittavaa, epätietoisuus, ennakkoluulot ja yksinäisyys vähenevät. (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011, 17; THL

2023,13.) Yhteiskunnallisella tasolla kotoutumisen katsotaan onnistuneeksi, kun maahanmuuttajaväestön ja kantaväestön välillä, integraation eri osa-alueilla ei ole suuria eroja. Osallisuuden kokemukset rakentavat yhteiskuntaa, jossa kaikkien taustastaan riippumatta tulee toimia yhdessä, hyvässä vuorovaikutuksessa. Kotoutuminen edistyy vain silloin, kun kuilu ulkomaalais- taustaisten ja suomalaistaustaisten välillä kapenee. (Saukkonen 2020, 30; Castaneda ym. 2018 79.)

4 TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMISTYÖ

Toteutan opinnäytetyöni kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksellisenä kehittämistyönä. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on kuvata ja ymmärtää jotakin tiettyä ilmiötä. Laadullinen tutkimus kohdentuu yksittäisiin tapauksiin, joten tutkimusta tehdään syvyysuuntaisesti saamalla mahdollisimman paljon tietoa yksilökokemuksista. Tutkimuksessa oleellista on suora kontakti tutkijan ja tutkittavan välillä. Ominaista laadulliselle tutkimukselle on myös syklisyys tai kehämainen luonne, jolloin tutkimuksen analysointi on osa kaikkia tutkimusprosessin eri vaiheita. (Kananen 2017, 35–36.) Laadullisessa tutkimusta oleellista on pohtia, mitä merkityksiä tutkimuksessa on tarkoitus tutkia. On siis tärkeää eritellä, tutkitaanko kokemuksia vai käsitteitä tietystä ilmiöstä. Kokemukset ovat omakohtaisia, kun taas käsitykset antavat enemmän tietoa tavasta ajatella. (Laine 2010, 36–37.) Tämä tutkimus pohjautuu vahvasti haastatteluiden, omiin havaintoihin perustuvan tiedon ja yhteiskehittämisen kautta kokemuksellisuuteen.

Opinnäytetyöni lähestymistapa on tapaustutkimus, jonka avulla voin tarkastella tiettyä ilmiötä kokonaisvaltaisesti tapausesimerkkien kautta ja pyrin saamaan ratkaisuja esittämiini tutkimuskysymyksiin. Tapaustutkimus voi olla tutkimus, jonka tutkimuksen kohteena on vain yksi ihminen tai useampi henkilö, jotka muodostavat tietyn rajatun kokonaisuuden tutkimusaiheesta. Tapaustutkimuksen tulokset selventävät ymmärrystä tutkittavan aiheen ongelmista, prosesseista ja mekanismeista. Vaikka tapaustutkimuksessa otanta on suhteellisen pieni, eikä tuloksia voida yleistää esimerkiksi laajan kyselytutkimuksen tavoin, voidaan tuloksia soveltaa muihin verrokkiryhmiin ja esimerkiksi jatkotutkimuksiin. Tapaustutkimuksen tuloksissa keskeistä onkin tulosten merkityksellisyys ja niiden siirrettävyys. (Hakala 2024, 89, 91–92.) Tapaustutkimuksessa ominaista on yhdistellä useampia aineistoja, jotta saadaan mahdollisimman monipuolinen kuva tapauksesta (Kallinen & Kinnunen 2021).

Tutkimuksessani tapauksena on osallisuus, jota tarkastelen useammasta eri näkökulmasta. Tapaustutkimus lähestymistapana soveltuu erittäin hyvin tutkimukseeni valikoituihin menetelmiin, sillä käyttämäni menetelmien keskiössä on maahan muuttaneiden henkilöiden osallisuuden kokemukset, osallisuuden edistäminen ja sen yhteys kotoutumiseen. Seuraavissa alaluvuissa avaan tutkimuksessa käyttämiäni aineistonkeruumenetelmiä: benchmarkkausta, yksilöhaastattelua, omiin havaintoihin perustuvaa tietoa ja yhteiskehittämistä. Lopuksi pohdin tutkimukseni eettisyyttä ja tarkastelen aineistossa käyttämäni analyysimenetelmää.

4.1 Benchmarkkaus

Opinnäytetyön yhtenä tutkimusmenetelmänä käytän benchmarkkausta eli vertaiskehittämistä. Benchmarkkaus on sekundäärinen aineistonkeruumenetelmä, jolloin kerätty aineisto on jo olemassa olevaa aineistoa (Kananen 2017, 82). Kerään aineistoa verkkolähteistä suomalaisista ja kansainvälisistä VaMu-hankkeen kaltaisista verrokkipalveluista. Etsin aineistoa erityisesti siitä, miten verrokkipalveluissa osallisuus on huomioitu ja onko palveluissa ollut käytössä osallisuutta lisääviä menetelmiä. Tulen vertailemaan palveluita suhteessa Vamu-toimintaan. Tavoitteena olisi, että Vamu-hanke pystyisi hyödyntämään benchmarkkaamalla kerättyä aineistoa osallisuuden kokemusten vahvistamisessa hankeryhmissä. Pyrin siis löytämään sellaisia osallisuutta edistäviä toimia, jotka lisäävät osallisuuden kokemuksia myös Vamu-toiminnassa. Benchmarkkaamalla keräämääni aineistoa tulen hyödyntämään myös työn tuotosten kehittämisessä yhdessä muilla menetelmillä saatujen aineistojen kanssa.

4.2 Yksilöhaastattelu

Opinnäytetyön keskeisenä menetelmänä käytän yksilöhaastattelua. Haastattelu nähdään primäärisenä aineistonkeruumenetelmänä, sillä se kerätään tutkimusongelmaa varten (Kananen 2017, 83). Kehittämistyöni haastattelussa on piirteitä strukturoidusta ja puolistrukturoidusta haastattelumenetelmistä. Yleensä strukturoidut eli eksaktit kysymykset toimivat määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä. Näin vastaajalle on laadittu valmiit vastausvaihtoehdot kysymyksiin, jolloin ilmiöstä saadaan tietää tarkkoja faktoja tai mielipiteitä. (mt., 93–94.) Eksaktien taustatietojen kartoittaminen auttaa tutkijaa ymmärtämään haastateltavan taustaa ja antaa ymmärrystä tutkittavan kokemuksista tutkimuksen aihepiiristä (Vilka 2021, 131). Määrällinen tutkimus pyrkii kuitenkin kuvaamaan numeraalisesti, kausaalisesti tai teknisesti vain tiettyä asiaa. Määrällinen tutkimus ei siis keskity vain aineiston poikkeavuuksiin vaan yleistyksen. (mt., 66–67.)

Puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu on puolestaan laadullinen tutkimusmenetelmä. Sen avulla voidaan kerätä tietoa tutkimusongelman asettamista aiheista tai teemoista. Teemahaastattelussa kysymysten esittämisjärjestys voi vaihdella, jolloin haastattelu etenee luontevammin vastaajan mieltymyksen mukaan. (mt., 124.) Haastattelussa tutkija saa esittää tarkentavia kysymyksiä ja pyrkii pitämään keskustelun käsiteltävässä aiheessa. Näin tutkitta-

vasta aiheesta muodostuu selkeämpi kokonaiskuva ja ratkaisu tutkimusongelmaan. Kerätty aineisto tulisi analysoida pian haastattelun jälkeen, jotta tutkija pystyy ymmärtämään ja tarkastelemaan ilmiötä syvällisemmin. (Kananen 2017, 90, 95.)

Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavat valitaan harkinnanvaraisesti siten, että tutkimukseen osallistuvat ne henkilöt, jotka tuntevat tutkimusilmiön parhaiten. Tästä käytetään nimitystä teoreettinen otanta. Teemahaastatteluihin ei voida ennalta määritellä tarkasti haastateltavien määrää. Laadullisessa tutkimuksessa yhdestäkin havaintoyksiköstä voidaan tehdä tutkimus, jos se vastaa tutkimuskysymyksiin. Yleisesti ottaen tutkimusaineisto voidaan kuitenkin todetta riittäväksi, kun uudet haastattelut eivät tuota enää merkittävästi uutta tietoa tutkimukselle. (Kananen 2017, 126.)

Tulen haastattelemaan hankkeen toimintaan osallistuvia vanhempia. Tutkimuksen eettisistä syistä, en tule haastattelemaan oman hankeryhmäni osallistujia. Vantaan kaupunki on linjannut tutkimuslupaehdoissaan, että tutkimuksen ei tulisi kohdistua omiin asiakkaisiin (Vantaa 2021, 6). Tästä syystä haastattelen neljällä muulla alueella toimivien ryhmien osallistujia, joita en tunne, enkä ole henkilökohtaisesti heidän kanssaan työni kautta tekemisissä. Haastateltavat henkilöt valikoituvat muiden ryhmien osallistujien halukkuuden mukaan, ryhmien S2-valmentajien avittamina.

Haastatteluissa tulen kartoittamaan laajasti osallistujan osallisuuden kokemuksia. Haastatteluissa tulen tarvittaessa käyttämään apuna englannin kieltä, kuvatukea ja käännössovellusta. Tulen aloittamaan haastattelut strukturoiduilla kysymyksillä, jotka ovat kaikille vastaajille samat. Tämän jälkeen on haastatteluosuus. Kysymykset pohjautuvat tutkimuksen tavoitteisiin ja tutkimuskysymyksiin, joiden sisältö jakautuu kahteen pääteemaan: osallisuuden kokemuksiin henkilön lähiympäristössä ja osallisuuden kokemuksiin Vamu-hankkeen toiminnassa (Liite 4). Teemojen käsittelemisen järjestys on vapaa, enkä välttämättä esitä kaikkia samoja kysymyksiä jokaiselle haastateltavalle. Lisäksi tulen esittämään kussakin haastattelussa lisäkysymyksiä liittyen haastateltavan vastauksiin. Tarkoituksena on, että haastattelu on joustava, keskustelunomainen ja osallisuuden teemaa käsitellään vastaajan käsitykset ja kokemukset huomioiden. Yksilöhaastatteluista saatu aineisto on merkittävässä roolissa työssäni, sillä sen tuloksista välittyy asiakkaiden kokemukset, joita hyödynnän työni tuotosten kehittämisessä.

4.3 Omiin havaintoihin perustuva tieto

Olen työskennellyt S2-valmentajana Vamu-hankkeessa syksystä 2023 alkaen. Työskentelen yhdessä hankkeen ryhmistä, joten tulen hyödyntämään opinnäytetyöni aineistossa myös omiin havaintoihini ja kokemuksiini perustuvaa tietoa. Havainnointi on perinteinen aineistonkeruumenetelmä, jossa havainnoimalla saadaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Usein havainnoinnin kohteena on ihmisten toiminta esimerkiksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa tai suhteessa tiettyyn ilmiöön. Havaintoihin perustuvassa tiedossa ominaista on aineiston kerääminen ilmiöön liittyvässä toimintaympäristössä. (Hakala 2024, 127.)

Tutkimuksessa esittämäni havainnot eivät ole aktiivisen havainnoinnin tuloksia. Eli en ole havainnoinut tiettyjä hetkiä tai tiettyjä henkilöitä hankeryhmässäni. Havainnointia varten en ole keräänyt tutkimuslupia, sillä havaintoni eivät liity yksittäisiin henkilöihin tai tilanteisiin. Havaintoni perustuvat yksilöhaastatteluissa esiin nousseisiin keskeisiin tuloksiin tai ilmiöihin, joita peilaan omiin havaintoihin ja kokemuksiin työssäni. Lisäksi tuon esille ilmiöön liittyviä näkemyksiäni Vamu-hankkeen toiminnasta ja S2-valmentajan työnkuvasta rakentamaan vuoropuhelua tietoperustan kanssa. Tämän menetelmän tarkoituksena on myös syventää ja reflektoida kehittämistyöni tuloksia keskenään sekä tuoda sisältöä opinnäytetyöni tuotoksiin.

4.4 Yhteiskehittäminen

Yhteiskehittäminen on osallistava menetelmä, jossa kehitetään yhdessä tietystä tarpeesta lähtöisin olevaa aihetta (Haltia-Nurmi, Vainio & Keränen 2024, 14). Opinnäytetyöhöni tarve yhteiskehittämiselle nousi työni tilaajalta, Vamu-hankkeelta. Hanke tarvitsee työvälineen, jonka avulla voidaan saada laajasti tietoa toimintaan osallistuvien henkilöiden osallisuuden kokemuksista sekä siitä, kuinka niitä voidaan tukea ja mahdollisesti lisätä. Koska teen tutkimusta omalle työpaikalleni, Vantaan kaupunki edellyttää tutkimusluvan myöntämiseksi yhteiskehittämistä (Vantaa 2021, 6). Tästä syystä hanketiimillä tulee olla selkeä rooli osana kehittämistyötäni. Tavoite on, että myös hanke hyötyy yhteiskehittämisestä.

Yhteiskehittämisen tavoitteena on oppia ja luoda uutta sekä kehittää uusia ratkaisua. Se voi olla olemassa olevan asian tai palvelun jatkokehittämistä tai kokonaan uuden tarpeen kehittämistä. Yhteiskehittäminen mahdollistaa dialogisuutta, ideointia ja ymmärrystä kehitettävästä aiheesta. Yhteiskehittämisen tuotoksen tavoitteena on vahvistaa kohderyhmän osallisuutta, vuorovaikutusta ja vaikutusmahdollisuuksia. (Haltia-Nurmi ym. 2024, 8,10,12).

Työtiimiini kuuluu Vamu-hankkeen projektipäällikkö ja lisäksi neljä S2-valmentajaa. Tulen järjestämään työpajamaisia tapaamista, joiden tarkoituksena on yhteiskehittää hankkeen tarpeita vastaava osallisuustyöväline ja sen pohjalta toimintakortit. Tulen toimimaan tapaamisten fasilitoijana. Fasilitointi tarkoittaa ryhmäprosessin ohjaamista, johon kaikki osapuolet ovat sitoutuneita (Grape People 2024). Fasilitaattori mahdollistaa ryhmää saavuttamaan tavoitteet, käsittelemään asioita ja ratkaisemaan ongelmia (Topaasia 2024). Koska kyseessä on tekemäni oppinäytetyö, en vain suunnittele ja ohjaa työpajaa, vaan osallistun myös yhteiskehittämiseen.

Tavoitteenani on luoda osallistavia ja motivoivia työpajoja, joiden hyöty on laajempi, kuin vain työvälineen kehittäminen. Tavoitteena on mahdollistaa avoin ilmapiiri ja herättää keskustelua sellaisista asioista, joita emme ole aikaisemmin yhdessä pohtineet. Keskusteluiden tarkoituksena on myös tuoda S2-valmentajan työnkuvaa ja kokemusta esille. Yhteiskehittämisen kautta saatu tieto ja muu tutkimukseni aineisto toimii perustana osallisuustyövälineen kehittämiselle.

4.5 Tutkimuksen eettisyys

Tieteellistä tutkimusta tehtäessä on tärkeää ottaa huomioon eurooppalainen tutkimuseettinen ohjeistus, jonka mukaan luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto ovat perusperiaatteita luotettavan tutkimuksen toteuttamisella (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 12–13). Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla itsellään on siis tärkeä rooli luotettavuuden tarkastelussa. Kuinka rehellinen tutkija on ollut arvioimaan tutkimuksen toteutusta, valintoja ja ratkaisuja. Luotettavuuden arviointia tulee toteuttaa suhteessa teoriaan, analyysiin, tutkimusaineiston käsittelyyn, tuloksiin ja johtopäätöksiin, jatkuvasti tutkimuksen eri vaiheissa. Oleellista on tutkijan esittämät perustelut tehdyille valinnoille. (Vilkkä 2021, 197.)

Kun oppinäytetyön tilaajana toimii oma työnantaja ja tutkimuksen tuotosta kehitetään yhdessä hankkeen työntekijöiden kanssa, tulee minun huomioida tutkimuksen eettiset seikat erittäin huolellisesti. Toimin tutkimuksen rekisterinpitäjänä eli vain minulla on vastuu henkilötietojen käsittelystä ja pääsy tutkimusaineistoon. Vastaan myös aineiston hävittämisestä ja tuhoamisesta tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Haastattelussa kerään arkaluonteisia henkilötietoja vain henkilön sukupuolesta, iästä, kansalaisuudesta, elämäntilanteesta ja Suomessa oleskelun kestosta. Analysoin tuloksia kokonaisuutena, joten en nosta tietyn henkilön vastaustaksia kaikkine henkilötietoineen esille. Yhteiskehittämisen työpajoissa tulleita hanketyöntekijöiden vastauksia tulen avaamaan yleisellä tasolla, passiivimuodossa. Näin en tule kohdistamaan puheenvuoroja yksittäiseen henkilöön, jolloin hanketyöntekijöiden anonymiteetti säilyy.

Tallennan haastattelut puhelimeni nauhurisovellukseen, jolloin epäsuorana henkilötietona tallentuu haastateltavan ääni. Tallennan äänitiedostot anonyymisti siten, että kirjaan haastattelut nimikkeellä “vastaaja 1”, “vastaaja 2” ja niin edelleen. Näin anonyymiteetti säilyy eikä suoria henkilötietoja haastatteluista välity. Haastatteluihin osallistuvat henkilöt ovat hankkeen toimintaan osallistuvia vanhempia. Haastatteluun valikoituu henkilöitä vain muiden S2-valmentajien ryhmistä, jolloin varmistan sen, että en tunne tai ole työssäni tekemisissä kyseisten asiakkaiden kanssa. Kollegani eivät tiedä, keitä henkilöitä olen haastatellut, joten näin takaan sen, että anonyymiteetti säilyy myös hankkeen sisällä. Tutkimuksen valmistuttua tulen lähettämään valmiin tutkimusraportin Vantaan kaupungin kirjaamoon. Näin tutkimusluvan myöntäjä pystyy varmistamaan, että tutkimukseen osallistuneiden tietoja on käsitelty tunnistamattomassa muodossa. Samalla tulen tekemään Vantaan kaupungille ilmoituksen tutkimusaineiston hävittämisestä.

Teemahaastattelun toteuttamisessa on riskejä liittyen tutkijan positioon, kysymysten muotoiluun ja tutkijan ennakkokäsitykseen aiheesta (Vilkkä 2021, 127). Positioni haastatteluiden toteuttajana voi olla ongelmallinen siitä näkökulmasta, että haastateltavat tietävät, että työskentelen hankkeessa S2-valmentajana. Vastaajat eivät tunne minua, enkä ole heidän kanssaan tekemisissä, mutta silti haastattelutilanne voi jäädä liian ammattilainen – asiakas -tasolle. Näin haastattelusta voi tulla muodollinen tai sisällöltään pinnallinen, jolloin vaarana on se, että esittämäni kysymykset saattavat pohjautua liiaksi myös omiin käsityksiini tutkittavasta aiheesta. Vastaaja saattaa tunnistaa tämän ja vastata toivomallani tavalla, eikä välttämättä omista kokemuksistaan käsin. Tiedostan haastatteluasetelman ongelmallisuuden ja pyrin esittämään sellaisia kysymyksiä, joihin vastaaminen ohjaa tutkittavaa kertomaan omakohtaisista kokemuksista. Lisäksi haastattelukysymyksiä on pohdittu yhdessä hanketiimini kanssa, josta olen saanut vahvistusta sille, että kysymykset eivät ole liian olettavia tai vastauksiin johdattelevia.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta ei voida tarkastella samanlaisella tarkkuudella kuin määrällisessä tutkimuksessa laskelmien avulla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuus mitataan tutkijan arvioinnista ja tutkimuksen näytön varaisesti. Sitä voidaan mitata reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden avulla. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten pysyvyyttä ja validiteetilla voidaan tarkastella sitä, onko tutkimuksessa tutkittu oikeita asioita. Validiteetti liitetään tutkimuksen suunnittelu ja analyysivaiheeseen, jossa syy-seuraussuhteen avulla voidaan tarkastella luotettavuutta. Reliabiliteetti mittaa luotettavuutta tutkimuksen toteutusvaiheessa. Tutkimuksen luotettavuuden edellytyksenä on riittävä dokumentointi työn kaikissa vai-

heissa. Luotettavuutta lisäävät myös tulosten perustelu, vahvistettavuus, tulkintojen ristiriidattomuus, aikaisemmat tutkimukset sekä saturaatio eli kylläntyminen. Saturaatiolla tarkoitetaan eri lähteiden antamien tutkimustulosten toistumista. (Kananen 2017, 175–176, 179.)

Tutkimuksen onnistumisen näkökulmasta minulle on tutkijana oleellista pohtia myös omia näkemyksiäni esimerkiksi osallistujien kokemasta osallisuudesta ja sen yhteydestä kotoutumiseen. Keskeistä haastattelun onnistumiselle on siis se, että olen tietoinen omista ennakkokäsityksistä ja selvennän tutkimukseen osallistujalle oman roolini tutkimuksen toteuttajana. Haastattelutilanteessa olen opiskelija, joka tekee tutkimusta VaMu -hankkeelle, eikä tutkimuksen tekeminen ole osa S2-valmentajan työtäni. Haastattelutilanteessa keskeistä on luoda turvallinen ja luottamuksellinen ympäristö, jossa haastateltava kokee tulleen kuulluksi ja sanomansa merkitykselliseksi. Koen kuitenkin positioni tuovan myös lisäarvoa ymmärtää ja tarkastella tutkimusongelmaa. Minulla on tuntemusta tutkimuksen kohderyhmästä ja hankkeen toimintaympäristöstä sekä peilauspintaa omista havainnoista asiakaskunnassani. Haastateltavien käsitysten ja kokemusten tulkitseminen edellyttää kohderyhmän, kulttuurin ja toimintaympäristön ymmärrystä. Toimintaympäristö, jossa haastateltava muodostaa kokemuksia ja käsityksiä ovat sidoksissa henkilön kulttuuriin ja aikaisempiin kokemuksiin. (Kananen 2017, 130.)

Haastatteluprosessin edetessä minulle on myös oleellista oppia ja kehittyä tutkijana. Havaita se, millaisessa järjestyksessä teemoja tulee lähestyä, mitkä kysymykset ovat tarpeeksi ymmärrettäviä, millaisiin vastauksiin tulee tarttua sekä esittää siihen liittyviä lisäkysymyksiä ja millaisia keinoja minun tulee käyttää, jotta haastateltava ymmärtää kysymyksen ja keskeiset käsitteet.

4.6 Aineiston analyysimenetelmä

Menetelmä, jolla tulen haastatteleamalla keräämääni aineistoa analysoimaan on sisällönanalyysi, jolla viitataan usein temaattiseen analyysiin (Hakala 2024, 97). Sisällönanalyysin katsotaan jakautuvan kahteen näkökulmaan, aineistolähtöiseen ja teoreettiseen sisällönanalyysiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimusaineisto ohjaa analyysin vaiheita. Tällöin aineistosta tulee nostaa esille oleellimmat asiat, eikä niitä suhteuteta aiempiin tutkimuksiin. Teorialähtöinen analyysi puolestaan pohjautuu tutkimuksen taustalla olevaan teoreettiseen viitekehykseen, jolloin tutkimuksen tuloksia verrataan olemassa olevaan tietoon ja teoriaan. (Hakala 2024, 99.) Kehittämistyössäni käytän teoreettista sisällönanalyysin menetelmää, jossa peilaan tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin ja olemassa olevaan tietoon. Oleellista teorialähtöisessä sisäl-

lönalyysin eri vaiheissa on käsitellä aineistoa teoriasta nousseiden keskeisten käsitteiden näkökulmasta (mt., 100). Opinnäytetyössäni keskeisiä käsitteitä ovat maahanmuutto, kotoutuminen, osallisuus ja alueellisuus. Käsitteiden, olemassa olevan tiedon ja tulosten analyysin kannalta aineistosta on oleellista tuoda esille samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia (mt., 100).

Sisällönanalyysissä on tilaa tutkijan omalle tulkinnalle ja päättelylle. Menetelmä koostuu useasta eri vaiheista, joita ovat: analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen ja litterointi, sen pelkistäminen tai koodaaminen, aineiston kategorisointi ja teemoittelu sekä tulkinta. Analyysiprosessi on siis monivaiheinen, jossa eri vaiheet kulkevat osin samanaikaisesti prosessin edetessä. Tällainen työskentelytapa auttaa järjestämään aineistoa selkeämpään muotoon, jolloin pelkistetystä aineistosta saadaan kaikista oleellisinta tietoa. Tavoitteena on tarkastella aineistoa yleisemmällä tasolla, jossa pyritään totuudenmukaiseen ja uskottavaan tulkintaan ilmiöstä. Oleellista on tuoda esille perusteluita, jotka tukevat tehtyjä johtopäätöksiä. (Puusa & Juuti 2020, 148–149.)

Haastatteluiden nauhoitusten purkamisessa käytän sanatarkkaa litterointia, jossa kirjoitan haastateltavan puheen niin kuin henkilö on sen haastattelussa kertonut. Englanninkieliset haastattelut litteroin ja käänän suomen kielelle. Avaan litteroituun tekstiin myös tietyt eleet tai liikkeet, mikäli koen niiden olevan keskeisiä aineiston näkökulmasta. En kuitenkaan kirjaa äänenpainoja tai esimerkiksi taukojen kestoa kysymysten ja vastausten välillä. Oman puheeni litteroin vain haastattelun ymmärtämistä edellyttävin kohdin. Litterointivaiheen jälkeen koodaan aineiston sisällön, jotta saan tekstin tiiviimpään ja yksinkertaisempaan muotoon. Sitten yhdistän aineistosta nousseita yhtäläisiä tekijöitä, saman koodin alle. Koodaamisen jälkeen siirryn aineiston luokittelamisen vaiheeseen. Luokittelussa yhdistän samaa tarkoittavat asiat ja käsitteet, jolloin ryhmittelen kokonaisuudet tiettyjen käsitteiden alle. Näiden vaiheiden kautta aineistosta havainnollistuu kokonaisuus, josta voin tehdä erilaisia tulkintoja vastaamaan tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin. (Kananen 2017, 135, 137, 146, 148.) Tarkoituksena on löytää aineistosta uusia merkityksiä tai tapoja ymmärtää maahan muuttaneiden kokemaa todellisuutta osallisuuden näkökulmasta. Tuloksiin olen muuttanut haastateltavien suorat lainaukset oikeakielisiksi.

Tekemäni haastattelut rakentuvat kysymys-vastaus-kuittaus- perustaisesti pyrkien keskustelunomaiseen tutkimustilanteeseen. Kuittamisella tarkoitetaan sitä, että tutkija ”kuittaa” eli kommentoi jotakin haastateltavan vastaukseen. Näin keskustelusta syntyy vuoropuhelu. Tästä syystä tutkimukseni analyysissä on käytetty myös keskusteluanalyttiseen tutkimusprosessiin

tyypillistä näkökulmaa. Keskustelunomaisessa haastattelussa oleellista on tutkijan ja haastattelutavan pyrkimys rakentaa keskustelusta haastattelutilanne. Tällaisessa vuorovaikutustilanteissa tulee huomioida ympäröivä tila, asentojen muutokset sekä katseet, ellet ja ilmeet. Kokonaisuus vaikuttaa vastaajan ja haastattelijan tulkintoihin ja parhaimmillaan tilanteesta muotoutuu arki-keskustelunomainen hetki. (Ruusuvuori 2010, 269–270.) Tutkimuksen analyysivaiheessa tulen tarkastelemaan haastattelutilanteita myös tästä näkökulmasta. Olettamukseni on, että haastattelutilanteissa tutkijan aidolla kiinnostuksella ja läsnäololla on merkittävä vaikutus vuorovaikutuksen laatuun ja tätä kautta aineiston sisältöön.

Yhteiskehittämistä tulen analysoimaan työpajojen kautta kokonaisuuksina, niille asetettujen tavoitteiden näkökulmasta. Työpajojen tarkoituksena on toteuttaa jatkumona, jolloin edellisen tapaamisen asiaa työstedetään tapaamisten välissä itsenäisesti ennakkotehtävillä ja sitten taas seuraavalla kerralla yhdessä ja niin edelleen. Työpajoista teen muistiinpanoja ja työpajojen välissä toteutettavia ennakkotehtäviä pyydän lähettämään minulle tai tekemään kommentteja yhteiseen tiedostoon, josta pystyn poimimaan ne aineistooni.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Benchmarkkamalla kerätty aineisto

Tässä aluvussa esittelen benchmarkkaamalla keräämääni aineistoa suomalaisista ja kansainvälisistä kotoutumista edistävästä palveluista, joilla on yhtäläisyyksiä Vamu-toiminnan kanssa. Lähtökohtana on, että kaikissa verrokkipalveluissa olisi sama kohderyhmä, jolloin kielen oppiminen on automaattisesti yhdistävä tekijä. Muita yhtäläisyyksiä voivat olla esimerkiksi alueellisuus, toiminnan tavoitteet tai yhteistyö alueen palveluiden kanssa. Benchmarkkauksessa tavoitteenani oli löytää tietoa siitä, miten osallisuus on huomioitu toiminnan sisällöissä ja kuinka sitä voisi soveltaa Vamu-toiminnan kehittämiseen. Kaikki keräämäni aineistot ovat verkkolähteitä.

Suomi

Helsingissä ja Espoossa on otettua mallia Vamu-hankkeesta vuosina 2021–2023. Hankkeiden kohderyhmää olivat maahanmuuttotaukaiset vanhemmat, jotka asuivat lähellä asuinalueiden peruskouluja (Dale 2023). Espoossa toimintaa järjestettiin kahden koulun yhteydessä ja Helsingissä kolmessa koulussa. Vanhemmat osallistuivat muutamana päivänä viikossa aina kaksi tuntia kerrallaan perusopetuksen oppitunneille, ja niiden jälkeen päivä jatkui S2-opetuksen sekä yhteiskunta- ja työelämätiedon oppituntien parissa. (Karttunen 2022, 3; Dale 2023.) Espoossa ryhmässä työskenteli myös uraohjaaja, jonka työnkuva keskittyi jatkopolkuihin ohjaamiseen (Karttunen 2022, 4). Vanhemmalla on voinut olla lapsi toiminnassa mukana, jolloin lapselle on järjestetty lastenhoitoa perusopetuksen oppituntien ajaksi. Toiminnan tärkeyttä on perusteltu sillä, että se luo perustaa perheiden kotoutumiselle, kasvulle ja oppimiselle sekä aktiiviselle toimijuudelle ja osallisuudelle yhteiskunnassa. Ryhmässä opiskeltiin suomen kieltä ja etenkin arjen vuorovaikutustilanteissa toimimista, suomen kielellä. Toiminnan arvoina olivat osallisuus, inhimillisyys, oppimisen ilo ja yhdenvertaisuus. Toiminnassa ryhmän vertaistuki oli tärkeää ja keskeistä oli omien vahvuuksien tunnistaminen. Haasteita toiminnan järjestämisessä oli hankaluus löytää sopivia tiloja, yhteistyö koulun kanssa, lastenhoidon järjestäminen ja osallistujien löytyminen. (Karttunen 2022, 3–4, 7; Dale 2023.) Toiminta ei ole jatkunut kummassakaan kaupungissa hankekausien päätyttyä.

Taulukko 1: Helsinki & Espoo (VAMU-malli): palveluiden yhtäläisyydet ja ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa.

Yhtäläisyydet	Ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa
<ul style="list-style-type: none"> - toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista - alueellinen palvelu - toiminnalla samankaltaiset tavoitteet ja sisällöt, mutta Vamu:ssa laajemmat sisällöt - osallisuuden merkitys toiminnan sisällöissä huomioitu - samankaltaiset hyödyt osallistujille - samankaltaiset haasteet tilojen ja lastenhoidon järjestämisen suhteen 	<ul style="list-style-type: none"> - työparityöskentely, jossa uraohjaaja keskittyy jatkopolkuihin ja toinen ohjaaja muihin sisältöihin. Tällä hetkellä VaMu-ryhmässä työskentelee vain S2-valmentaja, jonka työnkuvaan kuuluu niin uraohjaus kuin muukin opetus ja ohjaus. Uraohjaus mahdollistaisi enemmän henkilökohtaista kohtaamista, joka samalla lisää osallisuuden kokemuksia.

Espoossa vaikuttaa myös **Espoon monikulttuuriset lapset ja nuoret ry**, jonka alaisuudessa toimii Yhdessä vahvemmiksi -hanke (2022–2024). Toiminta on tarkoitettu maahanmuuttajataustaisille vanhemmille ja heidän lapsilleen. Hanketoimintaa järjestetään kolmena päivänä viikossa. Hankkeen tavoitteena on tukea osallistujien vanhemmuutta ja sosiaalisia verkostoja sekä mahdollistaa osallisuuden kokemuksia. Lisäksi hankkeessa annetaan tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palveluista sekä vahvistetaan osallistujien sosiaalisia verkostoja. Hanke järjestää muun muassa kohtaamiskahviloita, pienryhmiä, retkiä ja palvelukäyntejä. (Espoon monikulttuuriset lapset ja nuoret ry 2024.)

Taulukko 2: Espoo, Yhdessä vahvemmiksi -hanke: palveluiden yhtäläisyydet ja ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa.

Yhtäläisyydet	Ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa
<ul style="list-style-type: none"> - toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista - toiminnassa lapsia mukana - vanhemmuuden tukeminen - osallisuuden kokemukset huomiota - monipuolista toimintaa 	<ul style="list-style-type: none"> - osallistujien osallisuus vahvasti läsnä hankkeen Facebook-sivuilla (Facebook 2024). Osallistujia voisi enemmän osallistaa tuottamaan materiaali toiminnasta heidän perspektiivistään.

Joensuussa toimii **Perhekoulu**, joka on tarkoitettu kaupungin valmistavan opetuksen oppilaiden perheille. Toimintaan voi osallistua myös suomalaisia perheitä. Toimintaa järjestetään yhtenä iltana viikossa ja se on maksutonta. Toiminnan tarkoituksena on tukea koulun ja kodin yhteistyötä sekä kokonaisvaltaista kotoutumista. Perhekoulussa järjestetään toimintaa yhdessä ja erikseen, oppilaille ja vanhemmille sekä tutustutaan Joensuuhun ja sen eri palveluihin. Toiminnassa perheet saavat vertaistukea, yhteisöllisyyden kokemuksia sekä ohjausta eri alojen asiantuntijoilta. Ohjelmasta vastaa opettajat, vastuuhjaajat ja palvelupäällikkö. Saatavilla on myös eri kielisiä ohjaajia ja tarvittaessa tulkkausta asiantuntijoiden puheenvuoroihin. Osallisuus on huomioitu siten, että eri toimijat ja perhekoulun osallistujat saavat esittää toiveitaan toiminnan sisältöihin. (Joensuu 2024.)

Taulukko 3: Joensuu, Perhekoulu: palveluiden yhtäläisyydet ja ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa.

Yhtäläisyydet	Ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa
<ul style="list-style-type: none"> - toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista - toiminnassa lapsia mukana - alueellisuus näyttäytyy - koulun ja kodin yhteistyön vahvistamisen tärkeys - osallisuuden merkitys toiminnan sisällöissä huomioitu 	<ul style="list-style-type: none"> - koko perheen toimintaa - lapsille ja vanhemmille erikseen järjestettyä toimintaa - mahdollisuus verkostoitua suomalaisiin perheisiin - tulkkausavun mahdollistaminen asiantuntijapuheenvuoroihin ja verkostoyhteistyöhön - yhteistyön vahvistaminen perheen lasten opettajien kanssa

Ranska

OEPRE eli Opening School for Parents for Children's Success -ohjelma on toiminut Ranskassa jo vuodesta 2008 alkaen. Sen tarkoituksena on tarjota EU:n ulkopuolelta saapuville maahanmuuttajavanhemmille tilaisuus tulla mukaan oppimaan lastensa kouluun. Ohjelman tavoitteena on oppia ranskan kieltä, jotta vanhemmat voivat auttaa ja olla osallisina lastensa koulunkäyntiin liittyviin asioihin. Toisena tavoitteena on tutustuttaa vanhempia koulun toimintaan ja edistää oppilaiden vanhempien välisiä suhteita. Kolmantena tavoitteena on tuoda ranskalaisia arvoja esille, jotta vanhemmat voisivat omaksua niitä omaan elämäänsä. Vuosina 2022–2023 ohjelmaan osallistui lähes 19 500 vanhempaa, joista 90 prosenttia oli naisia. (Casnav 2024; Ministère de l'intérieur 2024.)

Taulukko 4: Ranska, OEPRE: palveluiden yhtäläisyydet ja ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa.

Yhtäläisyydet	Ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa
<ul style="list-style-type: none"> - toiminta on tarkoitettu perheellisille, joilla lapsia alueen kouluissa → alueellinen toiminta - koulutusjärjestelmään tutustuttaminen ja vanhemmuuden tukeminen lapsen opiskelun näkökulmasta - yhteiskuntaan samastuminen arvojen kautta - suurin osa toimintaan osallistuvista on naisia 	<ul style="list-style-type: none"> - toiminta edistää oppilaiden vanhempien välisiä suhteita. Tutustuminen alueen muihin vanhempiin, edistää alueella verkostoitumista ja sitä kautta osallisuuden kokemuksia. - voisiko Vamu-toimintaa kasvattaa ja alueellisia ryhmiä lisätä, jotta useampi pääsisi mukaan ryhmään

Saksa

Saksassa, useammassa kaupungissa toimii **Robert Bosch Stiftung** -järjestö, jonka tavoitteena on vahvistaa erityisesti pakolaisnaisten sosiaalista osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Järjestö suuntaa toimintaansa pakolaisille, sillä itsessään pakolaisen asema ja naiseus asettavat henkilön haavoittuvaan tilanteeseen. Haasteena naisilla on myös paine elättää perheensä, sillä usein miehet ovat jääneet kotimaahan taistelemaan sotaan. (Robert Bosch Stiftung 2024a.) Järjestöllä on useita hankkeita, joista seuraavaksi esittelen kolme osallisuutta ja kotoutumista edistävää hanketta.

Now it's my turn! Mothers discover their potential -hankkeen tavoitteena on vahvistaa osallistujien itsemääräämisoikeutta ja osallistumista sekä tukea äitejä tasapainottamaan perhe, työ ja vapaa-aika. Hankkeessa järjestetään työpajoja, keskustelutilaisuuksia ja neuvontaa turvallisen tilan periaatteella. Osallisuutta pyritään lisäämään siten, että äidit saavat kehittää toimintaa yhdessä järjestävän tahon kanssa. Äitien tarpeet, kiinnostuksenkohteen ja elämäntilanteet otetaan huomioon. Toiminnan ajaksi hanke järjestää lapsille lastenhoitoa. (mt., 2024b.)

Independent Women Academy (IWA): Qualification and empowerment of and for Women of Color -hanke on tarkoitettu 18–60-vuotiaille naisille. Hankkeen tavoitteena on voimaannuttaa haastavista olosuhteista tulevia naisia kielellisen, sosiaalisen ja ammatillisen tuen keinoin. Hankkeessa pyritään tunnistamaan osallistujan osaamista ja tukea jatkopolkuihin siirtymisessä. (mt., 2024b.)

Engagement Dreams - For the realization of dreams, engagement and integration of refugee mothers in schools -hankkeen tavoitteena on tukea vanhemman ja lapsen koulun välistä yhteistyötä, ymmärrystä koulutusjärjestelmästä sekä tukea vanhempaa lapsen koulunkäynnissä. Hanke järjestää kielikahviloita tukemaan kielenoppimista, projekteja osallistujien vahvuuksien tukemiseksi sekä koulutus- ja työideoiden toteuttamiseksi. Projekteissa osallistujat voivat vaihtaa ajatuksiaan, kertoa kokemuksiaan ja olla toistensa tukena. (mt., 2024b.)

Taulukko 5: Saksa: Robert Bosch Stiftung: palveluiden yhtäläisyydet ja ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa.

Yhtäläisyydet	Ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa
<p>Vamu-hankkeella on yhtäläisyyksiä kaikkiin kolmeen hankkeeseen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toiminta on vapaaehtoista 2. osallisuuden mahdollistaminen 3. vanhemmuuden tukeminen 4. lastenhoidon järjestäminen 5. voimaannuttaminen 6. vertaisuus, toisen tukena oleminen 7. yhteistyö lapsen koulun kanssa 8. tuki jatkopolkujen löytämisessä 	<ul style="list-style-type: none"> - tämä hanketrio tuo hyvin esille sen, kuinka laaja Vamu-toiminnan sisältö on. En osaa sanoa, kumpi on osallisuutta edistävämpää se, että hankkeita on paljon, jolloin kukin hanke edistää tiettyä osallisuuden ja kotoutumisen tukemisen näkökulmaa. Vai se, että on yksi hanke (Vamu), joka pitää sisällään monia toimintamuotoja osallisuuden edistämiseksi. - Vamu-toiminnan kehittämisen näkökulmasta tulisi pohtia, mitkä ovat kotoutumisen näkökulmasta keskeisimpiä osallisuutta lisääviä toimia. Näin osallisuuden vahvistaminen tietyillä osa-alueilla voisi lisätä osallisuutta muillakin alueille. - turvallisen tilan periaatteiden luominen Vamu-ryhmän osallistujien kanssa

Sveitsi

Sveitsiläinen **HEKS EPER** Sveitsin protestanttisen kirkon avustusjärjestö, jolla on toimintaa niin kansainvälisesti kuin paikallisestikin Sveitsissä. Järjestöllä on Sveitsissä lukuisia alueellisesti toimivia hankkeita, joiden tarkoituksena on edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten osallistamista yhteiskuntaan. Hankkeet edistävät maahan muuttaneiden ja paikallisten välisen kohtaamisen laatua sekä tekevät tiivistä yhteistyötä alueellisten viranomaisten, yksityisen instituutioiden ja kirkkojen kanssa. Kotoutumishankkeiden tavoitteina on vieraan kielen oppiminen, työmarkkinoille integroituminen ja sosiaalisen integraation tukeminen (HEKS EPER 2024a; HEKS EPER 2024b.)

Bernissä järjestöllä on toimintaa, jossa maahan muuttaneet naiset pääsevät asumaan sveitsiläisten perheiden kotiin. Tarve toiminnalle on lähtöisin maahanmuuttajanaisten sosiaalisesti eristäytyneestä elämästä, jossa he eivät kohtaa saksankielistä väestöä. Hanke antaa molemmille osapuolille ainutlaatuisen tavan olla vuorovaikutuksessa sekä toiminnan ansioista maahan muuttanut oppii suomen kieltä ja samalla vastaanottava perhe saa apua lastenhoidossa ja koti- töissä. (HEKS EPER 2024c.)

Sveitsin ranskankielisellä alueella toimii hanke, joka edistää kotoutumista puutarhanhoidon avulla. Hankkeen toimintaan saavat osallistua aikuiset ja lapset. Toimintaan osallistuminen kannustaa omavaraisuuteen ja itseluottamuksen tukemiseen. Lisäksi hanke järjestää työpajoja, joissa harjoitellaan ranskan kieltä sekä opetellaan Sveitsissä elämisen taitoja ja perhearkea. (HEKS EPER 2024d.)

Taulukko 6: Sveitsi, HEKS EPER: palveluiden yhtäläisyydet ja ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa.

Yhtäläisyydet	Ideat osallisuuden edistämiseksi Vamu-toiminnassa
<ul style="list-style-type: none"> - sama kohderyhmä - alueellisuus - toiminnalla yhtäläiset tavoitteet - myös lasten osallisuus huomioitu 	<ul style="list-style-type: none"> - moniin kaupunkeihin levittäytynyttä alueellista toimintaa - yhteistyö kirkkojen kanssa - toiminnassa mahdollisuus tutustua valtaväestön ihmisiin ja oppia kieltä heidän kanssaan - toiminnassa korostuu maahan muuttaneen mahdollisuus ottaa vastuuta sekä luottaa itseensä ja omiin taitoihinsa

Benchmarkkauksen johtopäätökset

Hankkeita ja projekteja, kotoutumisen ja osallisuuden edistämiseksi löytyi lukuisia. Koin kuitenkin, että monilla löytämilläni hankkeilla oli enemmän yhtäläisyyksiä kotoutumiskoulutuksen ja yhteiskuntaorientaation kanssa kuin Vamu-toiminnan kanssa. Lisäksi tein havainnon, että nuorten maahanmuuttajien osallisuuteen liittyviä hankkeita oli huomattavasti helpompi löytää kuin aikuisten. Vamu-toiminta on hyvin laaja-alaista ja intensiivistä, joka perustuu vertaisen kohtaamiseen ja osallisuuden kokemiseen. Kehittämistyöhöni löysin kuitenkin sellaisia hankkeita ja palveluita, joille yhteistä oli se, että ne olivat melko kapea-alaista toiminnan sisäl- löissä verrattuna Vamu-toimintaan. Kapea-alaista toivat esimerkiksi toiminnan tavoitteet,

sisällöt ja toiminta-aika. Etsimistäni lähteistä en löytänyt osallisuuteen viittaavia konkreettisia menetelmiä, mutta toiminnan muodoissa oli paljon osallisuutta mahdollistavia tekijöitä.

Suomessa tarve Vamu-hankkeen kaltaiselle toiminnalle on kuitenkin tunnustettu. Esimerkiksi Turku on aloittamassa hanketta, jossa vanhemmat osallistuvat lastensa perusopetukseen tai varhaiskasvatukseen oppiakseen suomen kieltä, ymmärtääkseen suomalaista koulutusjärjestelmää sekä pystyäkseen tukemaan lapsen oppimista koulussa. (Ruohonen 2024.) Vamu-hanke tulee kuitenkin nähdä monisuuntaisena palveluna, jossa perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen osallistuminen ovat vain yksi hankkeen toimintamuodoista. Tämän lisäksi hankkeessa on lukuisia muita toiminnan muotoja ja tahoja, joiden kanssa tehdään yhteistyötä. Tämä tekee hankkeen toiminnasta erityisen ja kokonaisvaltaisesti kotoutumista tukevan palvelun.

Yksi osa-alue, joka lähes täysin uupuu hankeryhmien toiminnasta, on kontaktit valtaväestöön. Teemme yhteistyötä eri tahojen kanssa, mutta vain harva on sellainen, jossa asiakas voisi aidosti kohdata ja tutustua valtaväestön edustajiin. Kohtaamiset eivät tapahdu maahan muuttaneilta tai valtaväestöltä oma-aloitteisesti. Tarvitaan enemmän esimerkiksi Perhekoulun tai HEKS EPER -järjestön kaltaista toimintaa, jossa vahvistetaan valtaväestön ja maahan muuttaneiden vuorovaikutusta.

5.2 Yksilöhaastatteluiden tulokset

Haastatteluun kontaktointi alkoi siten, että pyysin kollegoitani, S2-valmentajia lähettämään kirjoittamani viestin viime kauden 2023–2024 ryhmiensä osallistujille. Viestissä kerrottiin lyhyesti tekemästäni tutkimuksesta, mahdollisuudesta osallistua vapaaehtoisesti haastatteluun ja aikomuksestani olla yhteydessä osallistujiin tulevien viikkojen aikana. Tämän jälkeen sain kollegoiltani ryhmien osallistujien yhteystiedot ja olin osallistujiin yhteydessä siinä järjestyksessä, jossa olin heidän yhteystietonsa saanut. Mikäli henkilö ei vastannut puhelimeen, siirryin seuraavaan yhteystietoon ja niin edelleen. Kaikki henkilöt, joihin sain puhelinyhteyden, halusivat osallistua tutkimukseen. Toteutin haastattelut tutkimukseen osallistuvien asuinalueilla, kirjastojen työskentelytiloissa ja asukastiloissa. Halusin toteuttaa haastattelut vastaajien lähialueilla, koska ajattelin sen tukevan mielenkiintoa ja vaivattomuutta osallistua haastatteluun. Ennen haastattelun aloittamista kävimme perusteellisesti yhdessä läpi Saatekirjeen (Liite 1) ja Suosimusasiakirjan tutkimukseen osallistumisesta (Liite 2).

Toteutin yksilöhaastattelut syys-lokakuussa 2024. Haastattelut olivat kestoiltaan noin 25–60 minuuttia, keskimäärin noin 45 minuuttia. Litteroitua aineistoa kertyi 64 sivua. Tutkimukseen osallistui neljästä hankeryhmästä yhteensä 12 henkilöä, joka on noin 10 prosenttia hankekauden 2023–2024 osallistujamäärästä. Kaikki haastateltavat olivat naisia, iältään 26- yli 45-vuotiaita. Haastateltavat olivat kotoisin kahdeksasta eri maasta: Afganistanista, Albaniasta, Algeriasta, Eritreasta, Nigeriasta, Kamerunista, Sri Lankasta ja Turkista. Vastajat olivat asuneet suomessa yhdestä vuodesta lähes kahteenkymmeneen vuoteen. Kolme haastattelua kävin englannin kielellä, ilman kuvatukea tai omankielistä käännössovellusta. Yhdessä näistä haastatteluista oli haastateltavan ystävä mukana, joka käänsi englannista vastaajan omalle kielelle. Yhdeksässä haastattelussa käytössä oli selkosuomi, kuvatuki ja omankielinen käännössovellus. Kahdestatoista vastaajasta viisi on jatkanut Vamu-hankkeen ryhmissä syksyllä 2024 ja loput seitsemän ovat päässeet erinäisiin jatkopolkuihin: ammattikoulu (1), kotoutumiskoulutus (3), peruskoulu (1), työkokeilu (1) ja oppisopimuskoulutus (1). Olen sisällyttänyt haastateltavien vastauksia tuloksiin ja olen esittänyt ne sisennetysti muodossa V1, V2, V3 ja niin edelleen. Haastateltavien vastaukset olen muuttanut oikeakielisiksi niiltä osin, kun se on ymmärrettävyyden kannalta ollut tarpeellista.

Haastatteluista välittyi positiivisia ajatuksia Suomesta maana ja Suomessa asumisesta. Negatiivisina nostoina tuli useammalla esiin sääolosuhteet ja kielelliset haasteet. Muun muassa seuraavanlaisten ajatusten pohjalta lähdimme rakentamaan haastattelutilanteita.

Suomi on rauhallinen ja turvallinen maa. Minä tykkään asua Suomessa. Perheen kanssa asuminen täällä on ok. Jos Suomessa ei puhu suomen kieltä, on vaikeaa asua täällä. (V6)

Minä en pidä Suomen säästä, mutta tykkään asua Suomessa. Totuttelen vielä Suomeen. Perheeni auttaa minua sopeutumaan. Jos minulla ei olisi perhettä täällä, se olisi vaikeampaa. (V11)

Suomi on tosi siisti ja ihmiset rauhallisia. Ihmiset auttavat ulkomaalaisia tosi hyvin. Kotimaassa, jos ei ole työssä, ei ole rahaa. Suomessa, jos on työtön saa Kelalta rahaa. Se on tosi hyvä. (V7)

Minä rakastan Suomea. Suomessa kaikki hyvin, ihmiset ovat hyviä. He eivät kohtele minua huonosti. Täällä kaikki ovat tasa-arvoisia. Täällä miehellä ja naisella on naimisissa tasa-arvo. (V8)

Yksilöhaastatteluissa tarkoituksenani oli selvittää vastaukset tutkimukselle asettamiini tutkimuskysymyksiin. Ensimmäinen kysymys liittyi osallisuuden kokemuksiin vastaajan lähiympä-

ristössä ja hankkeen toiminnassa. Toinen kysymys painottui osallisuuden kokemusten lisäämiseen ja kolmas alueellisen palvelun merkitykseen osallistujan kotoutumisen prosessissa. Haastattelutilanteissa koin jokaisen haastattelun antavan lisäaineistoa tutkimukselle. Eli varsinaista saturaatiota eli kylläntymispistettä ei tullut. Kylläntymispisteellä tarkoitetaan sitä, että haastattelut alkaisivat toistamaan itseään, eikä lisäaineistoa tutkimusongelmaa ajatellen synny (Vilka 2021, 152). Viimeisimmissäkin haastatteluissa tuli uusia näkökulmia esiin, mutta niissä oli jo paljon toistuvuutta aikaisempiin haastatteluihin nähden.

Seuraavaksi esittelen haastatteluiden tulokset. Tulosten esittäminen osoittautui haasteelliseksi, sillä osallisuuden ja kotoutumisen teemoissa on paljon yhtymäkohtia, jotka liittyvät toinen toisiinsa. Koodaamisen ja teemoittelun pohjalta olen jakanut keskeisimmät tulokset pienempiin kokonaisuuksiin. Kokonaisuudet ovat käsitykset ja kokemukset osallisuudesta, osallisuuden ulottuvuuden Vamu-toiminnassa, osallisuuden vaikutukset kotoutumisen prosessiin ja kotoutumisen edistäminen alueellisessa toiminnassa.

Käsityksiä ja kokemuksia osallisuudesta

Minulla oli sellainen ennakko-olettamus, että osallisuuden käsite olisi monelle vastaajalle vieras. Tämä olettaus osui oikeaan. Yksikään haastateltava ei tiennyt mitä osallisuus tarkoittaa suomen kielellä. Hyvin nopeasti huomasimme, että osallisuuden käsitteelle ei monessakaan kielessä ole käännettä, vaan se kääntyy osallistumiseksi. Ymmärsin, että sanaa tulisi avata ja pohjustaa perustuen tunteeseen, kokemukseen ja tekemiseen esimerkiksi ”Miltä sinusta tuntuu asua Suomessa?”, ”Millainen on hyvä ryhmä?”, ”Mitä teet ryhmässä?”, ”Millainen tunne ystävyysuhteessa on tärkeää?”. Tarkentavia miksi-kysymyksiä tuli esittää paljon. Kehollinen ilmaisu kysymysten esittämisessä oli myös ymmärtämisen kannalta oleellista. Haastatteluista tehdessä huomasin myös, että ymmärtääkseni vastaajan kokemaan osallisuutta, tuli minun nähdä vastausten taakse ja ymmärtää juuri se tunne, jonka henkilö halusi välittää.

Monelle osallisuuden kokemisessa tärkeää oli tunne ryhmään kuulumisesta ja ihmisten kanssa yhdessä olemisesta. Kolme vastaaja vertasi osallisuuden kokemuksiinsa Suomen ja kotimaansa välillä ja niissä korostui turvallisen ympäristön tärkeys ja oman elämän suunnittelun ja toteuttamisen mahdollisuus. Tunne siitä, että on päätösvaltaa, saa ilmaista oman mielipiteensä ja tulla kuulluksi toistui myös useassa vastauksessa.

Ryhmässä oleminen antaa minulle kuulumisen tunnetta. On tärkeää kuulua yhteisöön, jossa saa tavata uusia ihmisiä ja saa ystäviä. (VI)

Tunnen osallisuutta, kun oloni on onnellinen ja turvallinen. On tärkeää, että minua kunnioitetaan ja kohdellaan tasavertaisesti. Omassa maassani minulla ei ollut vapaata elämää, enkä saanut tehdä omia päätöksiä. Suomessa saan päättää itse. (V8)

Yleisesti osallisuuden tunteesta ja kokemuksista keskustelu oli haastavaa, joten nopeasti keskustelu siirtyi oman elämän tilanteisiin, josta esimerkkien avulla oli luontevampaa kertoa. Vamu-hankkeen toimintaan osallistuminen näyttäytyi merkittävässä roolissa vastaajien osallisuuden kokemuksissa. Tämä johtui siitä, että suurimmalle osalle Vamu-ryhmä oli ainut tai ensimmäinen ryhmä, oman elämänpiirin ulkopuolella, johon oli kuulunut Suomessa. Omaan elämänpiiriin katsontaan kuuluvaksi esimerkiksi omankieliset ystäväperheet tai uskonnolliset ryhmät. Vamu-toiminnassa vastaajat kuvailivat osallisuuden kokemuksia seuraavasti:

Ryhmässä, minusta tuntui hyvältä ja hyväksytyltä. (V11)

Jos minä puhun tai sanon jotain, he kuuntelevat minua. He vastaavat minulle. (V2)

Voin kertoa ideoitani ja ehdotuksiani. Kun keskustele ja kerrot sinun ajatuksiasi ja huomaat, että toinen kuuntelee. Sitten tunnet, että sinut on huomioitu ja kuulut ryhmään. Mutta, jos joku ajattelee negatiivisesti minun ajatuksistani, tunnen oloni torjutuksi. (V3)

Osallisuuden ulottuvuudet Vamu-toiminnassa

Kysyessäni syitä osallistua hankkeen toimintaan, ilmi nousivat kielelliset ja sosiaaliset syyt. Kahdeksan vastaajaa kertoi osallistuvansa toimintaan kielellisistä syistä ja kolme sosiaalisista. Kuitenkin kaikilla vastaajilla sosiaalinen motiivi tulla ryhmän toimintaan mukaan oli korkea. Tuloksissa kokemukset osallisuudesta jakautuivat kolmeen osa-alueeseen: **kielelliseen, toiminnalliseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen**. Näistä eniten puhututti sosiaalinen osallisuus tai sen osattomuus niin Vamu-hankkeessa kuin muissakin ympäristöissä. Eri osa-alueiden lisäksi yksi merkittävimmistä tuloksista oli S2-valmentajan rooli osallisuuden mahdollistajana ja henkilökohtaisen oppimisen ja kotoutumisen prosessin tukijana. Vastaajien lainauksissa merkintä **** tarkoittaa tiettyä S2-valmentajaa.

Kielellinen osallisuus

Vastauksissa ilmeistä oli kiitollisuus siitä, että oli päässyt mukaan Vamu-ryhmään, jossa olisi mahdollisuus oppia suomea. Into ja halu oppia suomen kieltä välittyi jokaisesta haastattelusta. Vertaisoppimista ja yhdessä oppimista pidettiin osallistavana tekijänä. Kielenoppimiseen liittyi

kuitenkin ristiriitaisia ajatuksia ja tunteita. Suomen kielen oppimista pidettiin vaikeana ja pitkäkestoisena prosessina, jota hankaloitti äitien monivuotinen kotivanhemmuus. Puutteet suomen kielen osaamisessa nähtiin todellisina esteinä koulutukseen ja työelämään pääsyssä eli oman elämän suunnittelussa. Osa vastaajista koki itsessään olevan jotakin ”vikaa”, kun ei ollut oppinut kieltä siitä huolimatta vaikka oli asunut Suomessa useita vuosia.

Kun ryhmässä puhutaan suomen kieltä, se on tosi hyvä. Olen iloinen, ei ole stressiä. (V7)

Minä haluan paljon oppia, koska kotimaassa kaikki naiset eivät mene töihin, eikä kouluun. Minä rakastan oppia. Minä yritän. (V4)

Minusta tuntui erittäin hyvältä, kun opin kieltä, pelkoni helpotti. Nyt ei pelota mennä uusiin paikkoihin. (V8)

Kun menin ryhmään, en ollut harjoitellut kelloa. Muut auttoivat minua ja etenkin oman kielinen kaveri selitti asian myös omalla kielellä. (V11)

Minulla on paljon puutteita suomen kielessä, enkä tiedä sanoja. Minä haluan puhua hyvin suomen kieltä. Minä haluan oppia suomen kieltä. Minä ajattelen, miksi minä en opi suomen kieltä. Kun minä olin kotona lapsen kanssa, kukaan ei auttanut minua. Ei edes omevalmentaja, koska olin vanhempainvapaalla. Nyt minulla on oma elämä. Nyt on minun aika. Minäkin halun työn. (V12)

Kolme vastaajaa kertoi osallistuvansa aamulla ennen Vamu-ryhmän alkamista perusopetuksen oppitunneille tai varhaiskasvatuksen lapsiryhmään. Vuorovaikutus lasten kanssa koettiin mahdollisuutena oppia kieltä matalalla kynnyksellä ja kielellisten virheiden tekeminen ei tuntunut pelottavalta. Osallisuutta koettiin osana ryhmää olemisena ja siinä, että lapsia sai auttaa tehtävissä. Myös keskustelut lasten kanssa ja se, että lapsilta uskallettiin kysyä apua suomen kielessä, tuntui tärkeältä.

Menin aamulla ennen ryhmää ensin kouluun kahdeksi tunniksi. Se on hyvä. Siellä puhuin lasten kanssa suomea, opin matematiikka, kuuntelin ja näin minä opin. (V6)

Sain puhua lasten kanssa. Kysyin lapselta mitä jokin asia tarkoittaa. (V10)

Päiväkodissa, jos minä puhun väärin, ei haittaa lapsi ymmärtää minua. (V12)

Haastatteluissa selvittäessäni toiveita Vamu-toiminnalle, kaikki toiveet liittyivät suomen kielen oppimiseen. Oli mielenkiintoista kuulla, että suomen kielen oppiminen nähtiin hyvin suuressa roolissa toiveita, vaikka haastatteluissa todelliset tarpeet ja toiveet näyttäytyivät sosiaalisissa asioissa. Toisaalta kokemus olla osana ryhmää oli niin vaikuttava, että moni ei tiennyt mitä voisi toivoa lisää.

Minä haluaisin enemmän kielioppia. (V6)

Tämä ryhmä oli paras, enkä tiedä mitä olisin voinut pyytää lisää. (V3)

Toiminnallinen osallisuus

Toiminnalliset osallisuuden kokemukset näyttäytyivät vastaajien mahdollisuutena vaikuttaa ryhmän toimintaan. Toimintaan osallistuminen koettiin mieluisaksi, koska siihen oli mahdollisuus vaikuttaa ja se vastasi osallistujien tarpeisiin. Tässä S2-valmentajan rooli nähtiin merkittävässä osassa. Toiminnallisen osallisuuden ulottuvuus näyttäytyi myös siinä, millaisissa asioissa vastaaja koki itsensä hyödylliseksi osana ryhmää. Tähän liittyi erilaisia auttamisen muotoja. Toimintaan osallistuminen koettiin luontevaksi, kun osallistuja tiesi, mitä voisi tehdä auttaakseen muita.

Joskus hän kysyi meiltä, mihin haluamme mennä. Se saa meidät tuntemaan siltä, että kuulumme joukkoon. (V1)

Kun olin ryhmässä, kerroimme, mitä haluamme oppia ja hän aina opetti meille sitä, mitä tarvitsimme. (V11)

Minä tykkään auttaa. Ryhmässä minä sain tehdä ruokaa tai keittää kahvitauolla kahvia ja laittaa astioita pois. Minä autoin lastenhoidossa ja siivoamisessa. Minulla oli oma asia, mitä minä tein. (V5)

Jos minä ymmärrän enemmän suomea kuin muut, voin auttaa toisia. (V6)

Sosiaalinen osattomuus ja tarve osallisuuden kokemiselle

Keskeinen tulos sosiaalisesta osattomuuden tunteesta oli vastaajien kumpuava tarve kuulua ryhmään ja päästä konkreettisesti omasta kodista pois. Vastauksista kävi ilmi yksinäisyyden kokemukset, sosiaalisten kontaktien puute ja turhautuneisuus kotona vietettyä aikaa kohtaan. Kahdeksan vastaajaa, joista kaikki olivat asuneet Suomessa kahdesta vuodesta lähes kahteenkymmeneen vuoteen, kuvasivat termeillä ”istua kotona” tai ”odottaa kotona” yksinäisyyden kokemuksia, vuosia kestänyttä kotivanhemmuutta tai joutilaana oloa ilman opiskelu- tai työpaikkaa. Viisi näistä vastaajista oli viettänyt yhtäjaksoisesti kotonaan neljästä yhdeksään vuotta kotivanhempana ja kotona vietetty aika oli vaikuttanut heikentävästi jo opittuun suomen kieleen. Yksinäisyyden tunteita oli myös vähemmän aikaa Suomessa asuneilla.

En halua odottaa yksin kotona. Koska minun kotimaassani kaikki sukulaiset asuvat lähellä, asuvat yhdessä, isovanhemmat ja perhe samassa talossa. Täällä minulla ei ole ketään. (V2)

Kun minä istuin vain kotona, minä unohdin suomen kielen. Kuuteen vuoteen en puhunut suomea, sanoin vain moi. (V5)

En halua olla kotona ja laittaa ruokaa. Tykkään oppia. (V3)

Kun odotan kotona, on paljon stressiä. Minä ajattelen kotimaatani, on tosi vaikeaa. (V9)

Minä istun kaksi kuukautta kotona. En tiedä mihin minun pitäisi mennä, olin yksinäinen. (V4)

Tuloksissa Vamu-hankkeen kannalta keskeistä on se, että vastaajat pääsivät kotona istumisen ja odottamisen oravanpyörästä pois ja löysivät ryhmän, johon kuulua. Toimintaan mukaan pääseminen vaikutti erittäin positiivisella tavalla heidän osallisuutensa sosiaalisen kotoutumisen näkökulmasta. Ryhmässä oli mahdollista tutustua uusiin ihmisiin ja saada vertaistukea. Osallistuminen ja ryhmään kuuluminen toi sisältöä myös ryhmän ulkopuoliseen elämään solmittujen ystävyys-suhteiden muodossa. Lisäksi osallistujien väliset viestittelyryhmät koettiin tärkeiksi. Myös mahdollisuus ottaa lapsi mukaan toimintaan pidettiin lapsen sosiaalistumisen vuoksi merkittävänä. Lapsella oli mahdollisuus leikkiin ja vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa.

Siellä äidit voivat puhua toisilleen, sitten saimme myös toistemme puhelinnumerot. Sain ystäviä, joiden kanssa pidän edelleen yhteyttä. (V1)

Saan puhua kaverin kanssa, mitä minä haluan tehdä tulevaisuudessa. En halua odottaa kotona lapsen kanssa. Olen yksin, ei ole paljon kavereita Suomessa. Jos menen ryhmään, siellä on paljon ihmisiä, joita voin tavata ja keskustella yhdessä. (V2)

Ryhmässä kaikki olivat minulle ystävällisiä. Siksi halusin jatkaa ryhmässä käymistä nyt syksyllä (2024). Ryhmässä kaikki halusivat keskustella toistensa kanssa. Tunsin olevani osa ryhmää sen sosiaalisuuden takia. Me autoimme toisiamme. (V3)

Meillä on myös puhelinryhmä. Kaikki lähettävät sinne viestejä. (V4)

On tärkeää mennä ryhmään. Näkee muita ihmisiä. (V5)

Vanhemmuuden näkökulma oli myös keskeinen. Muiden vanhempien vertaistuki ja pienen lapsen mukaan ottaminen ryhmään toi vanhemmalle mahdollisuuden nähdä, miten lapsi toimii vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisen kanssa. Tämä toi varmuutta hakea päiväkotipaikkaa lapselle.

Ryhmä oli myös tärkeää lapselle ennen päiväkotiin menoa. (V3)

Kaikki ryhmässä ovat minun ystäviäni, lapsellakin on ystävä (V4)

S2-valmentajan rooli

Hieman yllätyksellisesti S2-valmentajan rooli osallisuuden kokemusten mahdollistajana ja koutoutumisen tukijana oli merkittävä. Tämä tuli ilmi lähes kaikissa haastatteluissa vastaajan omasta aloitteesta käsin. Kolmelle vastaajalle S2-valmentaja oli ensimmäinen suomalainen kontakti. Monelle ensimmäinen, jolta voi kysyä neuvoa, joka kuunteli ja jonka edessä pystyi olemaan turvallisesti asioista tietämätön. Joka tutustutti oman asuinalueen palveluihin ja verkostoihin. S2-valmentajan kannustaminen ja rohkaisu suomen kielen käyttämiseen, yhdessä osallistumiseen ja oman elämänsuunnan löytämiseen tuli esille monessa vastauksessa. Kannustamisen vaikutukset henkilön identiteettiin ja henkiseen kasvuun olivat vertaansa vailla. Koulutuksiin päässeet olivat saaneet koulutuspaikan S2-valmentajan avustuksella ja kokivat, että eivät olisi pystyneet siihen ilman saamaansa tukea. Osalle heistä kyseinen koulutus oli Suomessa ensimmäinen, johon olivat koskaan päässeet. S2-valmentajien kohtaamisen taidon erityisyyttä ja vuorovaikutuksen laatua verrattiin myös muihin oppilaitosten opettajiin, TE-palveluiden oma-valmentajiin ja virkailijoihin. Vastaavaa kokemusta muualta ei ollut.

Minä olen iloinen, kun opettaja puhuu minulle ja sanoo minusta jotain hyvää. Hän kannusti minua. (V5)

*Minä en osannut kirjoittaa, enkä lukea. **** auttoi minua tosi paljon. Nyt minä osaan lukea ja kirjoittaa vähän. (V10)*

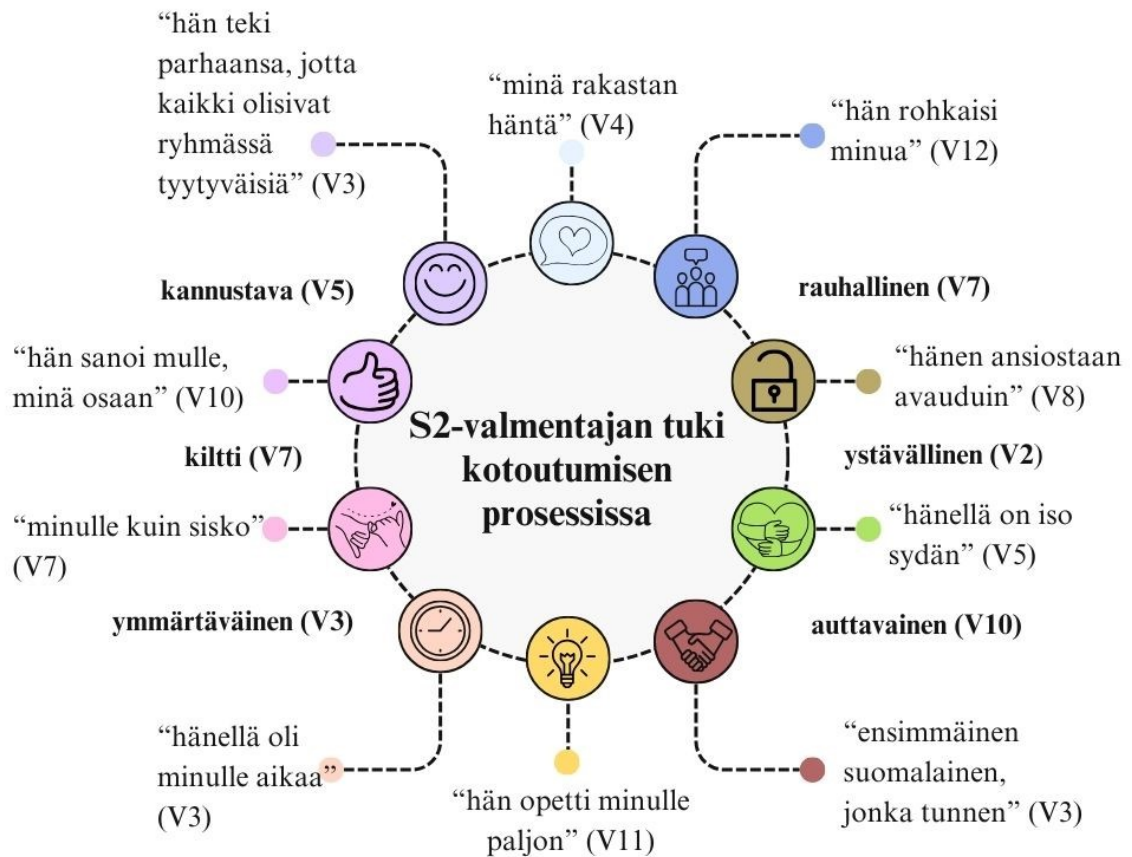
***** kysyi minulta, mitä haluan tehdä tämän ryhmän jälkeen. (V1)*

*. **** oli tosi hyvä saamaan itseni tuntemaan hyväksytyksi ryhmässä. (V11)*

*Alussa olin hyvin peloissani ja epävarma. En osannut kieltä ja pelkäsin olla vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. **** ansiosta avauduin ja kommunikoin vähän.*

***** auttaa paljon eri asioissa. Nyt kotoutumiskoulutuksessa opettaja auttaa vain suomen kielen asioissa. (V9)*

Vastauksissa huokuu kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen tarve. Esimerkiksi ajanvarauksella toimivat virkailijoiden tapaamiset eivät ole verrannollisia S2-valmentajan tarjoamaan tukeen ja apuun. Seuraavassa kuviossa on yksittäisiä kommentteja kuvaamaan S2-valmentajia ja vuorovaikutuksen laatua suhteessa osallistujiin.

Kuvio 2: Haastateltavien ajatuksia S2-valmentajista.

Kuvion kommentit kertovat siitä, että S2-valmentajan työ on todella arvokasta osallisuustyötä. Kommenteista huokuu kokemuksellinen tunne, jossa vuorovaikutuksen ja kohtaamisen laatu on mahdollistanut osallisuuden kokemuksia.

Osallisuuden vaikutukset kotoutuminen prosessiin

Osallisuuden kokemus omassa elämässä

Muihin ryhmiin kuulumista kysyessäni vain muutama koki kuuluvansa johonkin toiseen vapaa-ajalla säännöllisesti kokoontuvaan ryhmään. Kolme vastaaja kertoi kokoontuvansa uskonnollisen ryhmänsä kanssa useamman kerran kuukaudessa jumalanpalvelukseen, luku- ja keskustelutilaisuuksiin tai viettämään uskonnollisia juhlia. Yhden vastaajan uskonnollisiin tapahtumiin osallistui paljon eri kulttuureista tulevia ihmisiä. Kahdella vastaajalla puolestaan tapahtumissa oli vain omaa etnisestä taustaa olevia henkilöitä. Uskonnolliseen ryhmä kuuluminen koettiin erittäin tärkeäksi, sillä uskonnon kerrottiin yhdistävän eri kulttuureita ja toisaalta tuomaan yhteen omaa kulttuuritaustaa olevia ihmisiä. Yhtäläisten arvojen ja näkemysten jakaminen mui-

den samoin ajattelevien kanssa lisäsi osallisuuden kokemuksia. Uskonnollisten ryhmien koettiin olevan siitäkkin näkökulmasta tärkeitä, että henkilöt kertoivat kuuluneensa vastaaviin ryhmiin myös kotimaissaan.

Kuulun uskonnolliseen ryhmään, johon olen kuulunut koko elämäni. Siellä on kaikenmaalaisia ihmisiä, luemme uskonnollisia tekstejä ja keskustelemme siitä, mitä opimme niistä. On ollut vaikeaa löytää ryhmää, jossa minulla olisi jotakin yhteistä muiden ihmisten kanssa. Kirkossa on paljon ihmisiä, joiden kanssa minulla on yhteistä. (V1)

Kirkko on tärkeä. Kaikki omanmaalaiset tulevat yhteen. (V7)

Meillä on oma kulttuuriryhmä, jonka kanssa vietämme uskonnollisia juhlia. Minä teen ruokaa, lapset tanssivat kulttuuritanssia ja laulavat. (V2)

Viidellä vastaajalla, jotka osallistuivat eri tahojen koulutuksiin, oli haasteita kertoa koulutuksessa koetuista osallisuuden kokemuksista. Opiskelun hyötynä koettiin mahdollisuus solmia ystävyysuhteita. Keskeinen tulos oli se, että vuorovaikutuksen ja kohtaamisen laatu opettavan tahon kanssa oli heikompi S2-valmentajaan verrattuna sekä se, että Vamu-ryhmässä henkilö koki pystyvänsä ilmaisemaan itseään luontevammin ja olemaan enemmän oma itsensä kuin oppilaitoksen ryhmässä.

*Koulussa minulla on nyt paljon eri maalaisia kavereita, koska olen ystävällinen ja tykkään puhua muiden kanssa. **** ryhmässä välittyi tunne, jossa pystyin puhua enemmän ja olla oma itseni. Sain siellä erilaisen fiiliksen, mitä nykyisellä kurssilla. (V11)*

***** auttaa paljon eri asioissa. Kotoutumiskoulutuksessa vain suomen kielen asioissa autetaan. (V9)*

Osattomuus suomenkielisissä ympäristöissä

Puutteet suomen kielen taidoissa vaikuttivat vahvasti osattomuuden kokemuksiin niin arkisissa tilanteissa kuin sosiaalisten suhteidenkin rakentamisessa. Osattomuuden tunteeseen liittyi pettymystä suhteessa omaan itseensä ja omiin taitoihin. Tunne siitä, että on riippuvainen muiden avusta erilaisissa tilanteissa lisäsi turhautuneisuutta, mutta toisaalta halua oppia suomen kieltä. Se näyttäytyi esimerkiksi Vamu-hankeen toimintaan osallistumisena.

Kun ei puhu suomea, et voi ilmaista itseäsi monessa paikassa. Se on erittäin vaikeaa ja tarvitset aina jonkun auttamaan. (V8)

Sosiaalisen osallisuuden ja kotoutumisen näkökulmasta tuloksissa mielenkiintoista oli se, että yhdelläkään vastaajalla ei ollut valtaväestöön kuuluvaa suomenkielistä ystävää. Neljällä asui naapurissa iäkäs valtaväestöön kuuluva naishenkilö, jonka kanssa käytiin silloin tällöin keskusteluja kotitalon pihalla. Yhdellä vastaajalla oli lähipiirissään valtaväestöön kuuluva henkilö, jonka kanssa kommunikointi tapahtui kuitenkin vastaajan äidinkielellä. Vastaajista yhdellätoista oli omankielisiä ystäviä Suomessa. Kaikilla vastaajilla oli jonkin verran myös muunkielisiä ystäviä Suomessa, joista suurimpaan osaan oli tutustuttu Vamu-toiminnassa. Lisäksi muunkielisiin ihmisiin oli tutustuttu naapurissa, uskonnollisissa yhteisöissä tai koulutuksessa. Osalla oli sellaisia monikielisiä ystäviä, joiden kanssa yhteinen kieli oli suomi. Moni kuitenkin kertoi, että ei juuri kuule suomea arjessaan. Haasteen tähän toi asuinalueen väestön moninaisuus, suhteet oman kulttuurin edustajiin sekä palvelut, joita maahanmuuttajataustaisille tarjotaan.

Minulla ei ole paljon ystäviä. (V1)

Minulla on vain maahanmuuttajia kavereina, minun naapuri on maahanmuuttaja, koulun opiskelijat ovat maahanmuuttajia. (V7)

On vaikeaa tutustua, koska on vain oman perheen kanssa ja kavereilla on sama kieli. (V6)

Naapurissa on vanha nainen (suomenkielinen), hän istuu ulkona ja puhuu. (V5)

Mun naapuri tulee joskus pyykkitupaan samaan aikaan ja minä puhun vähän: ”moi mitä kuuluu?”. Mutta minä haluan puhua paljon eri asioita. Minä en halua puhua aina samoja asioita. (V12)

Tarve suomenkielisille ympäristöille koettiin suureksi ja sellaisen löytäminen tuntui vastaajista haastavalta, jopa mahdottomalta. Osa kertoi menevänsä avoimiin kohtaamispaikkoihin, joissa joskus puhuttiin suomea, mikäli osallistujissa oli suoma puhuvia. Osa taas kertoi opiskelevansa kotona sen minkä perheen pyörittämiseltä ehti.

Joskus minä menen avoimeen kohtaamispaikkaan, siellä puhumme joskus suomen kieltä. Joskus kaupassa ja bussissa. Joskus minä kävelen ulkona ja sitten kuulen suomen kieltä. Joskus minä katson videoita suomen kielellä puhelimesta tai televisiosta. (V6)

Haluaisin olla sellaisissa ryhmissä, joissa voin puhua suomenkielisten ihmisten kanssa, jotta he voivat auttaa minua. Oppisin näin nopeasti, mutta minulla ei ole sellaista ryhmää vielä. (V3)

Käyn kirjastossa ja luen suomenkielisiä kirjoja. Kun minulla on aikaa, luen kirjaa ja harjoittelen, pikkuhiljaa. (V3)

Siellä ryhmässä (Vamu) joku tuli esittelemään, miten saa suomenkielisen kaverin – Minä en saanut. (V2)

Suomenkielisiin tilanteisiin ja ihmisten kohtaamiseen liittyi myös negatiivisia kokemuksia, joiden vaikutuksesta oma-aloitteisuus ihmissuhteiden rakentamisessa koettiin haasteelliseksi.

Minulla on sellainen kokemus, että suomalaiset eivät halua puhua minulle. He eivät halua kertoa itsestään. He eivät tykkää puhua. He eivät välttämättä vastaa, kun tervehdin heitä. He eivät ole niin avoimia. Toivon, että saisin suomalaisen kaverin. Se on vain niin vaikeaa, koska suomalaiset tykkäävät olla enemmän kohteissaan. (V3)

Haastetta tutustua suomenkielisiin toi myös realiteetit vastaajien arjesta. Yli puolet vastaajista koki, että heillä ei ollut vapaa-aikaa. Syyt vapaa-ajan puutteelle liittyivät perheen pyörittämiseen ja kotitöihin. Neljä vastaajaa kertoi puolison olevan suurimman osan päivästä työssä, joka velvoitti äidin olemaan vastuussa lasten hoitamisesta. Kaipuuta ennen lasten syntymää olleisiin harrastuksiin koettiin, mutta sen yhdistämistä nykyiseen elämäntilanteeseen nähtiin haasteellisenä. Toisaalta aikuisille suunnatuista harrastusmahdollisuuksista ei suurimmalla osalla ollut tietoa. Myös elämän prioriteeteissa esimerkiksi omaan harrastukseen panostamista ei koettu oleelliseksi ennen suomen kielen oppimista ja työllistymistä.

Minä tykkään liikunnasta. Nyt minulla on pieni lapsi, ei ole aikaa. (V5)

Ei ole aikaa, mies menee töihin, minun täytyy hoitaa lapsia. (V2)

Mä en tiedä, mihin minä menen. Minä en halua nyt harrastusta. Ensin suomi, sitten minä haluan mennä töihin. (V9)

Minä menen kurssille (Vamu), kurssin jälkeen minä menen kauppaan, minä haen lapset, minä teen ruokaa, joka päivä sama. Ei ole vapaa-aikaa. Minä olen aina kotona lasten kanssa. Teen ruokaa. Minä teen kaikki. (V12)

Kotoutumisen edistäminen alueellisessa toiminnassa

Haastattelutulokset osoittavat, että alueellisen toiminnan merkitykset ja vaikutukset kotoutumisen edistämässä ovat kiistattomat. Helppous osallistua matalan kynnyksen palveluun omalla asuinalueellaan koettiin keskeiseksi syyksi sitoutua ryhmän toimintaan. Pienen lapsen kanssa liikkuminen kaukana sijaitsevaan ryhmään ei olisi ollut monelle vaihtoehto. Ryhmän kanssa asuinalueella ja sen lähialueilla liikkumisen harjoittelua sekä toimijoihin ja palveluihin tutustumista pidettiin kotoutumista tukevana asiana. Myös muihin vanhempiin tutustuminen omalla asuinalueella koettiin tärkeäksi.

Koska ryhmä oli lähellä kotiani, minun ei tarvinnut mennä kauas. (V1)

Täällä on parempi, koska täällä asuu paljon ulkomaalaisia. Pikkuvauvan kanssa on helpompi tulla. (V2)

Ryhmä on kotini lähellä. Olen uusi täällä, on paikkoja, joihin menin vain tämän ryhmän kanssa. (V3)

Koska osallistuminen alueelliseen toimintaan koettiin vaivattomaksi, on oleellista tarkastella, miten laajasti Vamu-toiminta näyttäytyy haastatteluiden tuoksina kotoutumisen eri osa-alueilla. Tulokset osoittavat, että haastatteluista poimittuja kokemuksia löytyy jokaisesta kotoutumisen osa-alueesta: rakenteellisesta, poliittisesta, kulttuurisesta, sosiaalisesta ja samastumiseen perustuvasta. Alla olevassa taulukossa olen tuonut näkyväksi kotoutumisen osa-alueet suhteessa vastauksiin.

Taulukko 7: Vastaajien kokemuksia Vamu-hankeen toiminnasta kotoutumisen eri osa-alueilla.

Rakenteellinen 	Poliittinen 	Kulttuurinen 	Sosiaalinen 	Samastuminen
<p><i>“jos en olisi mennyt ryhmään, en olisi tiennyt, miten hakea kouluun” (V2)</i></p> <p><i>“olen tutustunut Suomen systeemiin, se on hyvä” (V12)</i></p> <p><i>”minä osallistuin kouluun (perusopetus)” (V7)</i></p> <p><i>”joskus ryhmään tuli neuvolasta ihmisiä esittelemään ja menimme jopa Vari-aan” (V1)</i></p>	<p><i>“olen saanut tietoa monissa asioissa, esimerkiksi lähestymistapa ihmisiin ja lakeihin” (V8)</i></p> <p><i>“menimme vierailulle Eduskuntataloon” (V5)</i></p>	<p><i>“saimme tutustua suomalaisen kulttuuriin, juhlimme pääsiäistä, söimme suomalaisia herkkuja” (V3)</i></p> <p><i>“sain kertoa omasta maastani ja kuuntelimme maani lauluja” (V1)</i></p> <p><i>“pääsin tutustumaan moniin paikkoihin, joihin en olisi mennyt yksin” (V3)</i></p>	<p><i>“tutustuin toisiin äiteihin, joiden kanssa pidän edelleen yhteyttä” (V11)</i></p> <p><i>“sain rohkeutta puhua” (V11)</i></p> <p><i>“jos minä en olisi mennyt kurssille, minä olisin yksin ja surullinen” (V12)</i></p> <p><i>“siellä voit oppia ja lapselle on myös tärkeää olla sosiaalisissa tilanteissa.” (V3)</i></p>	<p><i>“sain tietää elämäntavoista, miten Suomessa eletään” (V8)</i></p> <p><i>“minä en ole ennen nähnyt samanlaista naista kuin hän (S2-valmentaja)” (V4)</i></p> <p><i>”tutustuin Suomeen” (V11)</i></p>

Kysyessäni sitä, miten Vamu-toimintaan osallistuminen oli vaikuttanut vastaajien elämään, korostui vastauksissa suomen kielen oppiminen ja jatkopolkuihin pääseminen.

Sillä on ollut iso vaikutus elämääni, että osallistuin ryhmään. Opin paljon, koska menin ryhmään joka päivä. Nyt minusta tuntuu, että en ole enää nolla tasolla suomen kielessä. (V1)

*On tosi hyvä, että menin ryhmään, koska opin suomea. Jos olisin vain istunut kotona, en olisi päässyt oppisopimuskoulutukseen, koska **** auttoi minua. (V7)*

Jos en olisi osallistunut ryhmään, olisin vähän hukassa, koska ryhmä auttoi minua pääsemään Suomessa alkuun. Se on todella tärkeää, että pääsin osallistumaan pian suomeen muuttamisen jälkeen kieliryhmään. (V11)

Yksilöhaastatteluiden johtopäätökset

Olen tyytyväinen, että haastatteluihin valikoitui henkilöitä monesta eri maasta. Se kertoo myös hankeryhmien moninaisuudesta. Kautena 2023–2024 hankkeessa oli yhteensä 44 eri kieltä äidinkielenään puhuvaa osallistujaa (Vamu-hanke 2024). Haastatteluaineiston tuloksissa on paljon yhtäläisyyksiä riippumatta henkilön kielestä tai kotimaasta. Tämä kertoo siitä, että esiin tulleet tulokset eivät ole sidoksissa tiettyyn kieliryhmään tai kansalaisuuteen. Merkittävä havainto oli myös se, että vastaajien kielitaito suhteessa maassa oleskelun aikaan ei korreloi OECD:n (2023) tutkimuksen kanssa, jossa Suomeen muuttaneet oppivat kieltä noin viidessä vuodessa. Tästä voi päätellä, että kotoutumisen suunnittelun rakenteissa on merkittäviä puutteita, jotka eivät kohtaa kotoutujien tarpeiden kanssa.

Tulokset vahvistavat Intke-Hernandezin (2020) näkemystä siitä, että osallisuuden kokemukset ovat edellytys onnistuneelle kotoutumiselle. Osattomuuden kokemukset ja haasteet sosiaalisen integraation osa-alueella vaikuttavat heikentävästi kotoutumisen prosessiin. Koettu yksinäisyys, tuen tarve suomen kielen oppimisessa, haaste tutustua kantaväestöön sekä omien mahdollisuuksien tietämättömyys vaikeuttavat kotoutumista. Tuen tarve näissä tilanteissa on valtava ja siksi S2-valmentajan rooli osoittautui keskeiseksi osallisuutta vahvistavaksi tekijäksi.

Kuten haastattelutuloksista käy ilmi, maassa oleskelun kesto ei kerro osallisuuden kokemusten laadusta, kielitaidon tasosta tai tuen tarpeesta kotoutumisen prosessiin. Kaikista haastatteluista kävi ilmi, että osallistuminen Vamu-hankkeen toimintaan on tuonut positiivista sisältöä ja osallisuuden kokemuksia vastaajien elämään. Kaikkien vastaajien tilannetta ennen Vamu-hankkeen toimintaan osallistumista voi kuvailla Berryn (1997) separaation käsitteellä. Henkilö on tahattomasti eristäytynyt valtaväestöstä ja on vuorovaikutuksessa lähinnä vain omaa etnistä ryhmää olevien henkilöiden kanssa. Tilanteesta tahattoman on tehnyt asualue sekä haasteet kohdata ja olla vuorovaikutuksessa niin muunkielisten kuin valtaväestönkin edustajien kanssa.

Jotta integraatiota kaikilla sen osa-alueilla voisi tapahtua, tulee maahan muuttaneen kokea osallisuuden kokemuksia myös valtaväestön edustajien kanssa. Tuloksissa esiin tulleet haasteet

vaativat palvelurakenteellisia muutoksia ja myös muutoksia valtaväestön asenteissa ja suhtautumisessa maahan muuttaneita kohtaan. Mielestäni hyvä esimerkki osalliseksi tulemisen tarpeesta kertoo vuorovaikutuksen laatu minun ja haastateltavan välillä. Koin, että haastateltaville oli merkityksellistä osallistua tutkimukseen. Tunne siitä, että joku pysähtyi ja kuunteli, keskusteli ja ymmärsi heidän kokemuksiaan, välittyi tilanteista. Sain palautteena monelta haastateltava kiitoksen mahdollisuudesta osallistua tutkimukseen ja sen tuomasta ilosta vastaajan päivään.

Kiitos, kun sain olla sinun kanssa nyt, minä olen iloinen. (V7)

Käytännössä kahdentoista haastattelun toteuttaminen oli aikaa vievää sekä materiaalin määrä, sen litterointi ja etenkin aineiston analyysivaihe rajoittivat otannan suuruutta. Koin myös, että otannassa lähes 10 prosenttia hankkeen osallistujista oli iso joukko henkilöitä tuottamaan aikaisempaa tutkimusta vahvistavaa tietoa ja tuomaan uusia näkökulmia teeman ympärille. Seuraavassa luvussa jatkan haastattelutulosten läpikäynti suhteessa omiin havaintoihin.

5.3 Omiin havaintoihin perustuva aineisto

Olen tuonut esille omiin havaintoihini perustuvaa tietoa hankkeesta, sen toimintaympäristöstä ja S2-valmentajan työstä jo tutkimuksen tietoperustassa. Tässä osiossa kuitenkin tuon esille omiin havaintoihini perustuvaa tietoa suhteessa haastattelutuloksiin. Avaan havaintojani samojen teemojen ja otsikoiden kautta, joita haastateltavat pitivät tärkeänä osallisuuden kokemusten näkökulmasta eli osallisuutta kielen oppimisessa, toiminnassa ja sosiaalisissa tilanteissa. Pääasiassa omiin kokemuksiini ja havaintoihini perustuva tieto on hyvin yhtäläinen haastattelutulosten tulosten kanssa.

Kielellinen osallisuus

S2-valmentajan rooli vuorovaikutustilanteisiin ohjaamisessa ja osallistumaan rohkaisemisessa on erittäin keskeinen. Hankeryhmissä ei ole kielitaitovaatimuksia, vaan ryhmät koostuvat monella eri tasolla suomen kieltä puhuvista osallistujista (alle A1–B1). Näin mahdollisuus vastaavuroiseen oppimiseen on hyvin erilainen verrattuna ryhmään, jossa on vain tietyn kielitason taitajia. Toiminnassa painotetaan vertaisoppimista, jota tapahtuu ohjatusti ja vapaissa tilanteissa. Ryhmässä onkin erityisen tärkeää jättää aikaa vapaampaan keskusteluun, sillä osallistujien omassa arjessa aidot suomenkieliset vuorovaikutustilanteet ovat hyvin vähäisiä.

Hankeryhmissä kielen oppiminen on siis hyvin erilaista verrattuna perinteisiin kielikursseihin. Toiminta ei pohjautu opetussuunnitelmaan, eikä sille ole asetettu tarkkoja tavoitteita. Kielen

oppiminen tapahtuu kotoutumisen tukemisen tavoitteen alla niistä teemoista käsin, jotka koetaan ryhmän osallistujille tärkeiksi. Meillä S2-valmentajilla on suunnitelma ja materiaalipankki teemoista, joita olisi hyvä ryhmien kanssa käydä läpi, mutta velvoitetta tähän ei ole. S2-valmentajana olen usein havainnut, että suunnitelmani päivän ohjelmasta saattavat mennä toiminnan aikana aivan uusiksi, jos osallistujien mielessä on jokin muu ajankohtainen aihe. Esimerkiksi ryhmässäni on nyt paljon puhututtanut seksiin ja parisuhteeseen liittyvät aiheet. Miten niistä teemoista voi puhua lapselle, mitä ehkäisyä voi käyttää tai millaisia sääntöjä ja oikeuksia seksiin liittyy. Mielestäni se on osallisuutta parhaimmillaan, kun aihe on lähtöisin osallistujista ja samalla voidaan harjoitella siihen liittyvää sanastoa, osallistajat saavat tietää teemaan liittyvästä lainsäädännöstä sekä tarjolla olevista palveluista. Kielellistä oppimista tapahtuu kokonaisuutena aiheen ympärillä.

Monella asiakkaalla haasteena on suomenkielisten kontaktien vähyys, joten pidän puhumiseen rohkaisua ja keskustelua keskeisimpänä väylänä oppia suomen kieltä. Koska moni teema kumpuaa osallistujista, on sen teemoista oppiminen mielenkiintoista, ryhmää mukaansatempaavaa ja osallisuutta lisäävää. S2-valmentajana saan onnistumisenkokemuksia siitä, kun näen asiakkaitteni puhuvan oma-aloitteisesti keskenään suomea. Koen, että ryhmäytymiseen panostaminen on avainasemassa kielenkäyttämiseen rohkaisemisessa.

Toiminnallinen osallisuus

Kuten haastatteluista kävi ilmi, S2-valmentajan rooli osallisuuden kokemusten mahdollistajana oli merkittävä. Osallisuuden mahdollistaminen vaatii ”tuntosarivia” eli suunnitelmallisuutta ja valppautta, sillä asiakkaat voivat kokea osallisuutta eri tasoilla. Toinen kokee osallisuutta jo siinä, että lähtee pois kotoaan ja istuu osana ryhmää kuunnellen ja katsellen toisten osallistumista. Toinen osallistuja ei välttämättä saa vastaavasta tilanteesta osallisuuden kokemusta, vaan tarvitsee kuulluksi ja nähdyksi tulemiseksi enemmän kohtaamista. ”Tuntosarivia” tarvitsee siihen, että jokainen osallistuja tulisi kohdata yksilönä, eikä osallistumiseen tai toimijuuteen ohjaamisen tulisi olla pakonomaista. Osallisuutta voi kokea silloin, kun saa itse vaikuttaa siihen, kuinka paljon antaa itsestään. Eli pakonomainen asenne tulee erottaa rohkaisevasta tavasta toimia. Kuten haastateltavat kokivat, oli S2-valmentajan rohkaiseva asenne saanut henkilössä aikaa luottamusta itseensä sekä uskallusta käyttää suomen kieltä ja toimia erilaisissa vuorovai-
kutustilanteissa.

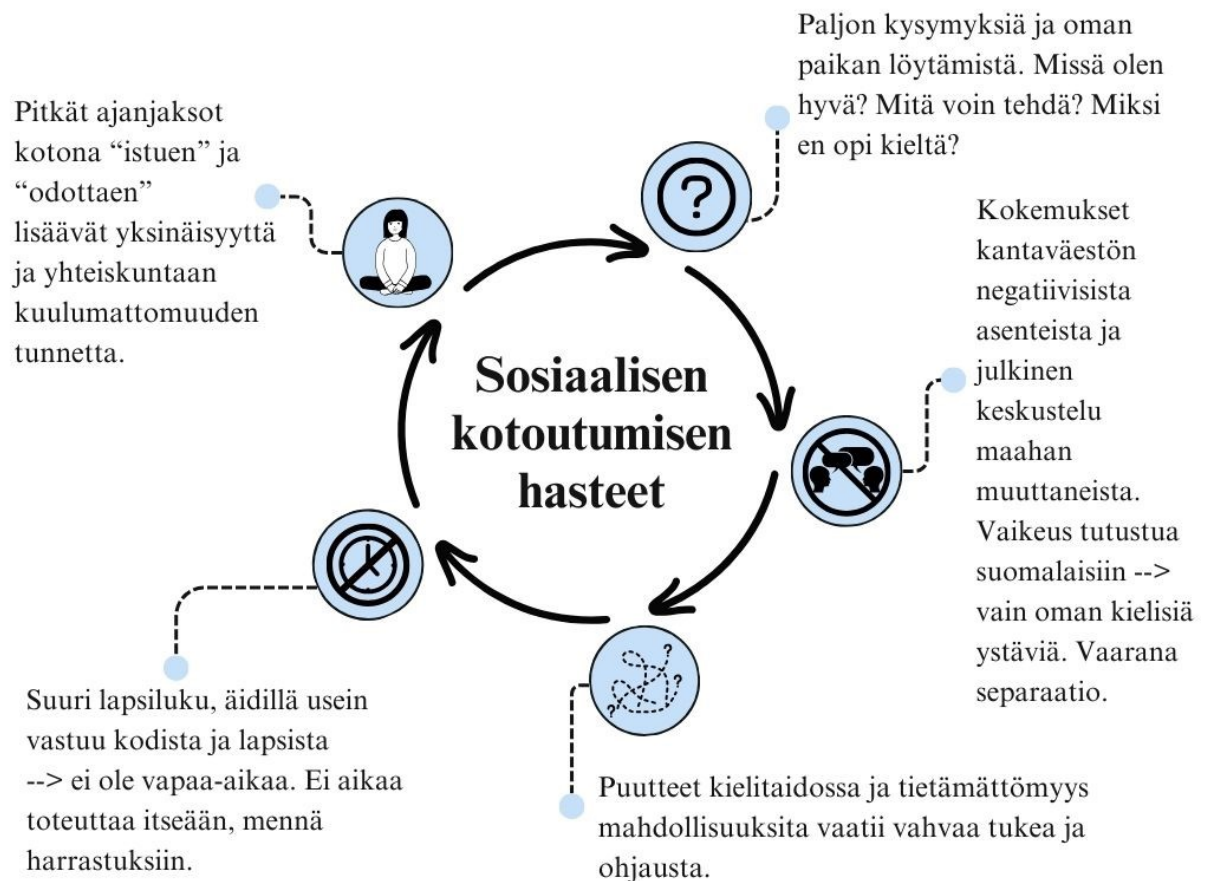
S2-valmentajana pyrin tiedustelemaan ja havainnoimaan erilaisin menetelmin osallistujien mielenkiinnonkohteita koko toimintakauden aikana. Oleellista osallisuuden kokemusten mahdollistamisessa on jatkuva osallistaminen. Usein ajatellaan, että kerran toimintakauden alussa kytetty: ”mitä haluaisitte tehdä”, olisi riittävän osallistavaa. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä varsinkin toimintakauden alussa osallistujien mielenkiinnonkohteiden selvittäminen on haasteellista. Tämä johtuu siitä, että ryhmä ei ole vielä ryhmäytynyt, eivätkä ihmiset tunne toisiaan. Uskallusta kielelliselle jakamiselle ei vielä ole eli osallisuuden kokemukset eivät ole vielä sillä tasolla, että mielipiteitä tai oman elämän asioita haluttaisiin jakaa. Pikkuhiljaa toimintakauden edetessä osallistujista alkaa kumpuamaan enemmän tietoa, osallistuminen on aktiivisempaa ja luottamusta omaan osaamiseen alkaa kertyä.

Sosiaalinen osattomuus ja tarve osallisuuden kokemiselle

Sosiaalisen osattomuuden aihe on sellainen, joka näyttäytyy hyvin vahvasti S2-valmentajan työssä. Haastatteluissa tulleet tulokset sosiaalisen osattomuuden kokemuksista ovat hyvin yleisiä hankeryhmien osallistujilla eli ne tukevat myös omia havaintojani ilmiöihin liittyen. Hankeryhmien asuinalueet ovat Vantaan moninaisimpia, joissa valtaväestö on vähemmistöä. Sosiaaliset suhteet ulottuvat lähinnä samaa kieltä puhuviin yhteisöihin. Omien havaintojen mukaan on myös paljon sellaisia asiakkaita, joilla ainoat sosiaaliset kontaktit ovat puhelimen välityksellä monissa eri maissa asuviin sukulaisiin. Lisäksi epäluottamus uusien ihmissuhteiden rakentamiseen on korkea. Omien traumojen takia on haastavaa avautua ja luottaa tosiin ihmisiin ja jopa yhteiskunnan rakenteisiin ja palveluihin. Hyvin merkittävä ja usein samanaikaisesti edellä mainittujen asioiden kanssa kulkeva ilmiö on äitien kotivanhemmuus, joka pitkittää kielen oppimista, verkostoitumista sekä koulutukseen ja työelämään pääsyä.

Sosiaalinen osattomuus tuo mukanaan muita lieveilmiöitä, jotka vaikeuttavat entisestään kotoutumisen kokonaisuutta. Lieveilmiöt muodostavat kehän, joka jatkaa pyörimistään, mikäli väliin ei laiteta kapuloita rattaisiin. Kehän pyörimisen lopettaminen vaatii esimerkiksi merkityksellisiä ja kunnioittavia kohtaamisia sekä matalan kynnyksen palveluita, jotka auttavat hyvin ”kädestä pitäen” henkilöä elämässä eteenpäin. Taho auttaa löytämään asiakkaan oman identiteetin, henkilökohtaiset vahvuudet ja taidot, vahvistaa kielenoppimista ja kertoo henkilön oikeuksista ja mahdollisuuksista Suomessa. Tällainen tarve näyttäytyy myös haastattelutuloksissa, jolloin Vamu-hanke on ollut se kapula rattaassa, joka on katkaissut pitkän kotivanhemmuuden ajanjakson. Hankeryhmissä osallistujia yhdistää esimerkiksi vieraskielisyys, maahanmuutto, kotoutumisen ja kielenoppimisen haasteet sekä vanhemmuus. Vamu-toiminnan kautta

osallisuuden kokemus suhteessa monikieliseen väestöön on ensimmäinen askel kohti sosiaalista kotoutumista. Kysymys kuuluukin, kuinka kauan vastaajan kotona ”istuminen” olisi jatkunut, jos Vamu-ryhmä ei olisi toiminut alueella. Seuraavassa kuviossa kuvaan kehää, joka on hyvin tyypillinen asiakastyypin hankkeessa ja haastatteluiden vastaajissa.

Kuvio 3: Tulkintani sosiaalisen kotoutumisen haasteiden kehästä.

Johtopäätökset omista havainnoista

Koen, että omiin havaintoihini ja kokemuksiini perustuva tietoa on merkittävä menetelmä syventämään muista menetelmistä saatuja tuloksia. Usein Vamu-hankeen toiminnasta kertoessani kuulijan on haastavaa ymmärtää toiminnan kokonaisuutta ja S2-valmentajan työkuva, sillä sen laajuus on juuri sitä, mikä vastaa moniin kotoutumisen haasteisiin. Tämä näkemys huokuu myös haastateltavien vastauksista ja omista palveluntarpeen havainnoista. Vamu-hanke on hyvin kokonaisvaltaisesti kotoutumista ja osallisuutta edistävä toiminnallinen palvelu, eikä vastaavaa toimintaa tässä mittakaavassa ole tällä hetkellä Suomessa. Koen, että S2-valmentajan

titteli tosin ei vastaa työn kuvausta, sillä en koe valmentavani asiakkaita esimerkiksi yhteiskuntaan. Toisaalta S2 viittaa suomi toisena kieleen -opetukseen, jonka opettaminen sen formaalissa muodossa ei ole myöskään toiminnan keskiössä.

Mielestäni haastattelutuloksista ja omiin havaintoihin perustuvista tuloksista merkittävin kehittämiskohde on sosiaalisessa kotoutumisessa. Maahan muuttaneiden suhteita kantaväestöön tulee lisätä ja mahdollista erinäisissä palveluissa, sillä oma-aloitteisesti sitä ei tule laajemmassa kuvassa tapahtumaan. Olen varma, että niitä lisäämällä kasvaa yhteiskuntaan kuulumisen tunne.

5.4 Yhteiskehittämisen tulokset

Toteutin Vamu-hankkeen työtiimin kanssa syksyllä 2024 kuusi yhteiskehittämisen työpajaa, jotka olivat kestoiltaan 45 minuuttia–1,5 tuntia (Liite 3). Ensimmäisessä työpajassa esittelin opinnäytetyöni sisältöä ja suunnittelimme yksilöhaastatteluiden rakennetta. Toinen työpaja painottui kotoutumisen ja osallisuuden teemoihin sekä yksilöhaastatteluiden tuloksiin. Neljä jälkimmäistä työpajaa keskittyivät konkreettiseen työväliseen yhteiskehittämiseen. Aloitin jokaisen työpajan kertomalla, mitä tulemme käsittelemään ja millaista työskentelyä tulemme tekemään. Työpajojen jälkeen annoin ohjeet välitehtäviin, joiden tarkoituksena oli työstää aihetta seuraavaa tapaamista varten. Osallistuin myös itse ennakkotehtävien tekemiseen. Alla kuvaan työpajojen sisältöjä ja työskentelytapoja ja lopputulosta. Käsittelen yhteiskehittämisen työpajojen aineistoa yleisellä tasolla, jotta tiimiläisten anonymiteetti tutkimustuloksissa säilyy. Kerroin anonymiteetistä myös tiimille ja varmistin, että tämä käytäntö sopii kaikille.

Ensimmäinen työpaja

Toteutin ensimmäisen tapaamisen etätapaamisena. Tapaamisen tarkoituksena oli ottaa hanke-tiimi osaksi opinnäytetyöni etenemistä ja aloittaa yhteiskehittäminen. Aluksi kerroin yhteiskehittämisen menetelmästä ja kuvasin sen prosessia. Sitten pohdimme, miten tiimimme käsittää osallisuuden ja miten se näyttäytyy hankkeen toiminnassa. Kommenteissa painotettiin osallisuuden tarkoittavan etenkin kokemukseen perustuvaa tunnetta, joka mahdollistuu aidossa kohtaamisessa. Tiimissä koettiin, että Vamu-hanke on keskeisessä roolissa mahdollistamaan osallistujien osallisuuden kokemuksia ryhmään kuulumisen näkökulmasta. Usein hankeryhmä saattaa olla ainut linkki tai erillinen yhteisö, johon asiakas kuuluu oman elämänpiirinsä ulkopuolella. Keskustelua herätti myös osallisuuden moniulotteisuus ja Suomessa käsitteen käyttö. Suomessa osallisuus linkittyy vahvasti erinäisiin instituutioihin ja kehittämishankkeisiin, kun taas

vaikka Etelä-Euroopassa osallisuus on enemmän kytköksissä kulttuuriin ja ihmisten lähestymistapaan olla tekemisissä toistensa kanssa.

Tapaamisen pääpaino oli kuitenkin opinnäytetyöni aiheen ja sen sisältöjen esittelyssä sekä tulevien yksilöhaastatteluiden teemojen ja kysymysten työstämisessä. Pohdimme osallisuuden käsitteen haastavuutta ja sitä, millaisilla kysymyksillä saisin enemmän tietoa haastateltavien kokemasta osallisuudesta. Esimerkiksi haastatteluiden strukturoituihin kysymyksiin toivottiin lisäystä vastaajan elämäntilanteesta (työtön/työssä/opiskelija...), sillä elämäntilanteella voi olla merkittäväkin yhteys osallisuuden kokemuksiin. Minua kehoitettiin myös selvittämään vastaajien toiveita Suomessa asumiselle, kuinka paljon haluaa olla eri asioissa osallisena ja millaisia unelmia vastaajilla on. Tarvitsin myös muiden S2-valmentajien apua haastateltavien kontaktoinnissa, joten teimme siitä suunnitelman. Työpajan jälkeen kirjoitin tutkimuksesta lyhyen esittelyviestin, jonka muut S2-valmentajat lähettivät hankekauden 2023–2024 ryhmiensä osallistujille. Lisäksi viestissä kerrottiin, että olen heidän kollegansa, ja tulen ottamaan lähiviikkoina heihin yhteyttä haastattelukutsun merkeissä.

Toinen työpaja

Toinen työpaja oli lähitapaaminen. Tähän tapaamiseen mennessä olin ehtinyt toteuttaa kaikki yksilöhaastattelut. Haastatteluiden tulosten pohjalta suunnittelin työpajan, jonka tavoitteena oli käsitellä laajemmin kotoutumista, jotta voisimme jatkaa osallisuustyövälineen kehittämistä. Työpajan aiheena oli siis kotoutuminen edistäminen, joka lukeutuu yhdeksi tärkeimmistä Vamu-hankkeen tavoitteista. Tarkoituksena oli yhdessä pohtia, mitä käsitteellä tarkoitetaan. Tiimissä kotoutuminen nähtiin pitkäkestoisena, henkilökohtaisena polkuna, jossa tulisi säilyttää oma identiteetti ja omaksua uudelleen muotoutuva identiteetti. Kotoutumista on omassa elämässä eteenpäin pääsemistä, omien tavoitteiden asettamista ja se vaatii muiden ihmisten välittämistä ja mukana kulkemista, pidemmän aikaa. Kotoutumista edistävässä työssä oleellista on panostaa kohtaamiseen ja tavoitteellisuuteen.

Seuraavaksi siirryimme pohtimaan kotoutumisen tukemista Vamu-hankkeen toiminnassa. Avasin kotoutumista viiden eri osa-alueen kautta: rakenteellisen, poliittisen, kulttuurisen, sosiaalisen ja samastumiseen perustuvan kotoutumisen näkökulmista. Lähdimme pohtimaan, millaista toimintaa mahdollistamme näiden osa-alueiden alla ja miten toiminnassamme toteutuu kaksisuuntaisuus. Alla olevassa taulukossa jaan esimerkkejä, joita työpajassa nousi tiimiltä esille.

Taulukko 8: S2-valmentajien koonti Vamu-hankeryhmien toiminnasta viidellä kotoutumisen osa-alueella. Kaikissa osa-alueissa keskeistä on kahdensuuntaisuus ja eri osa-alueiden päällekkäisyys.

Rakenteellinen 	Poliittinen 	Kulttuurinen 	Sosiaalinen 	Samastuminen
<ul style="list-style-type: none"> - palveluiden ja järjestelmien esittely - asioissa neuvominen ja auttaminen - tutustuminen omaan asuinalueeseen - vierailut ammattiopilaitoksiin - jatkopolkujen etsiminen, tulevaisuuden suunnittelu - osallistujan kotimaan rakenteisiin suhteuttaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - demokraattisen valtion periaatteet ja pelisäännöt - ajankohtaisiin lakeihin tutustuminen - äänestäminen ja vaalit, ryhmätöissä äänestämään eri asioista, jolloin osallistujat saavat vaikuttaa esimerkiksi ryhmän toimintaan - vierailu eduskuntaan - uutisten seuraaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - on tapa olla ja elää. Millainen kulttuuri Suomessa ja kotimaassa? - huomioimme toistemme juhlat ja perinteet - vierailut kulttuurialan tapahtumiin ja kulttuurikeskuksiin - rohkaisemme käymään eri paikoissa ja tapahtumissa omatoimisesti - laulut, lorut ja tanssi - myöhästymisen kulttuuri ja aikataulut 	<ul style="list-style-type: none"> - mahdollistamme ryhmään kulumisen. Ryhmään osallistuminen lisää mahdollisuutta tutustua muihin ja solmia ystävyys-suhteita - tarjoamme turvallisen ympäristön, jossa voi puhua suomea - yhteistyö eri tahojen kanssa - annetaan tietoa siitä, mistä saa apua eri tilanteisiin - haasteena suomalaisten yhteisöjen negatiiviset asenteet maahan muuttaneita kohtaan 	<ul style="list-style-type: none"> - S2-valmentajan roolin merkitys ja malli - voimme olla osallistujalle ainoa taho, josta saa tietoa siitä, miten Suomessa eletään ja toimitaan - osallistujat oppivat toisiltaan ja voivat kokea inspiraatiota toisen saavutuksista - hanke vahvistaa osallistujan mahdollisuuksia edetä elämässä

Taulukon työstämisen jälkeen avasin enemmän haastatteluiden tuloksia. Tulosten keskiössä olivat sosiaalisen kotoutumisen haasteet, joissa puutteet voivat vaikuttaa muilla osa-alueilla kotoutumiseen. Tiimissä heräsi keskustelua yhteisöllisistä kulttuureista tulevista asiakkaista, joilla yhteisöön kuulumisen tarve voi olla suurempi suhteessa yksilökeskeisestä kulttuurista tulevalle. Tästä syystä Vamu, matalan kynnyksen palveluna on erityisen merkityksellinen. Monet edellisvuosien asiakkaat pitävät edelleenkin yhteyttä, sillä ryhmään kuuluminen ja S2-valmentajan tuki elämässä eteenpäin pääsyssä on koettu hyvin tärkeäksi.

Pohdimme myös haasteellisuutta tehdä yhteistyötä valtaväestön verrokkiryhmien kanssa. Osalla S2-valmentajista oli negatiivisia kokemuksia kantasuomalaisten suhtautumisesta oman hankeryhmänsä asiakkaisiin. Kohtaamisia valtaväestön kanssa tulisi lisätä merkittävästi esimerkiksi avoimien kohtaamispaikkojen, koulujen tai neuvoloiden kautta. Suurimmalla osalla

asiakkaista on vain ulkomaalaisia ystäviä ja tuttavvia, joten kotoutumisen edistämisen kannalta työtä myös valtaväestön negatiivisten asenteiden kitkemiseksi tulisi lisätä.

Keskustelua herätti myös osallistujien identiteetin ”piilottaminen” äitiyden taakse. Hankeryhmissä työestetään paljon minuuteen ja identiteettiin liittyviä teemoja. Koska osallistujan arki pyörii perheen ympärille, unohtuu äidin omat intressit ja toiveet elämälle. Jotta kotoutumista voisi tapahtuma esimerkiksi samastumisen näkökulmasta tulee osallistujan ensin osata vastata kysymykseen, kuka minä olen, mistä minä tykkään, mistä minä en tykkää.

Tämän työpajan jälkeen annoin jokaiselle ennakkotehtävän, jossa tuli pohtia nimeä osallisuustyövälineelle ja ehdottaa yhteensä kymmenen väittämää liittyen osallisuuteen hankeryhmässä, osallistujien omassa elämänpiirissä ja yhteiskunnassa. Väittämät voisivat perustua omiin kokemuksiin tai haastatteluiden tuloksiin. Toivoin myös kirjallista pohdintaa osallisuuden kokemuksista hankeryhmissä.

Kolmas työpaja

Tämä työpaja oli lähitapaaminen, jonka tarkoituksena oli aloittaa konkreettisen osallisuustyövälineen suunnittelu. Ensin pohdimme työvälineelle tulleita nimiehdotuksia, mutta emme päässeet niistä vielä yhteisymmärrykseen. Haasteen toi termistö. Nimen tulisi olla sellainen, joka herättäisi kiinnostusta ja olisi helposti nimen perusteella saavutettavissa oikealle kohderyhmälle. Nimessä tulisi olla käsitteet osallisuus ja kotoutumisen edistäminen. Sovimme, että työstämme nimeä seuraavalla kerralla. Tämän jälkeen kävimme keskustelua vastausvaihtoehdoista, joita työväline pitäisi sisällään. Vaihtoehtoina olivat hymynaamat, liikennevalot, peukalo ylös ja peukalo alas sekä sanalliset väittämät. Päädyimme sanalliseen vaihtoehtoon, johon selkokielisyyden vuoksi valitsimme kyllä, ei ja kysymysmerkin. Nämä ovat helpot ymmärtää ja kysymysmerkki mahdollistaa vastaukseksi en tiedä tai en ymmärrä.

Olin tulostanut kaikki saamani ennakkotehtävien väittämät, omani ja haastatteluista esiin nousseet väittämät paperille. Olin leikannut paperit siten, että yhdellä lapulla oli yksi väittämä. Väittämiä oli useita kymmeniä. Tämän jälkeen alkoi toiminnallinen osuus, joka toteutettiin pareittain. Jaoin jokaiselle parille nipun väittämiä ja parien tuli luokitella ne neljään eri osa-alueeseen: osallisuuteen omassa elämässä, osallisuuteen Vamu-toiminnassa, toimintaan osallistumisen merkitykseen elämässä ja osallisuuteen yhteiskunnassa. Olin valinnut nämä osa-alueet perustuen haastatteluissa käyttämiini teemoihin. Lisäksi haastatteluiden tuloksissa nousi vahvasti

esille toimintaan osallistumisen yhteys osallisuuden kokemuksiin, joten sen selvittäminen osallisuustyövälineessä olisi myös keskeistä.

Parityö osoittautui kuitenkin haasteelliseksi, sillä moni väittämä sopi useampaan eri kategoriiaan. Tällöin pyysin pareja kirjoittamaan lappuihin, mihin kaikkiin kategorioihin väittämä sopisi. Lisäksi väittämiin sai tehdä muokkauksia ja lisäyksiä. Keskustelua herätti myös valitsemani neljä kategoriata. Tulisiko kategorioita kuitenkin olla enemmän, jolloin työvälinettä käyttävä taho voisi valita kohderyhmälleen sopivan osion käyttöön. Esimerkiksi vanhemmuudessa sekä opiskelu- ja työelämässä koetun osallisuuden lisääminen herätti keskustelua. Vanhemmuuden tukeminen on Vamu-toiminnan keskiössä, joten se olisi luontevaa lisätä työvälineeseen omaksi osa-alueekseen. Opiskelua ja työelämää koskevat väittämät tuntuivat irrallisilta muissa osa-alueissa, joten niistä voisi tehdä omansa. Sovimme, että teen koonnin väittämistä kategorioiden mukaan ja lisään työvälineeseen keskusteluissa nousseet näkökulmat. Sovimme myös, että jaan muokkaamani tiedoston kaikille, jolloin tiimillä olisi mahdollisuus tehdä työvälineeseen kommentteja seuraavaa tapaamista varten.

Neljäs, viides ja kuudes työpaja

Kolme viimeistä työpajaa toteutuivat etätapaamisina. Näissä työpajoissa kävimme kohta kohdalta läpi eri osa-alueiden väittämiä. Muokkasimme ja lisäsimme uusia väittämiä sekä kävimme keskustelua niiden sisällöistä. Työpajojen jälkeen tein aina sopimamme muokkaukset, joita tiimiläiset kävivät komentoimassa. Neljännessä tapaamisessa tiimiämme puhututti moni tasa-arvoasia, sillä S2-valmentajilla oli yhteinen näkemys siitä, että ryhmissä on vuosittain paljon asiakkaita, jotka eivät saa tehdä kaikkia omaa elämää koskevia päätöksiä perustuen valta-asetemaan parisuhteessaan. Tästä keskustelusta nousi esille seksiin ja parisuhteeseen liittyvä osallisuus, jonka teemat ovat nousseet asiakkailta ryhmissämme. Monessa kulttuurissa esimerkiksi uskonto saattaa rajoittaa seksuaalisuuteen ja seksiin liittyvien asioiden puhumisen. Kuitenkin Vamu-ryhmissä pyrimme käsittelemään teemoja laajasti ja myös seksi on yksi osa esimerkiksi perhe, terveys ja väkivalta -teemoja. Vamu-ryhmä saattaa siis olla monelle osallistujalle ainut paikka, jossa voi puhua seksistä, parisuhteesta ja niihin liittyvistä teemoista. Päätimme, että lisäämme vielä yhden osa-alueen osallisuustyövälineeseen, jossa asiakas pääsisi pohtimaan omaa osallisuuttaan seksissä ja parisuhteessa.

Viidennellä yhteiskehittämisen kerralla saimme vielä ideaksi kehittää osallisuusväittämistä toiminnalliset kortit. Toimintakortit mahdollistavat yksittäisenkin aiheen monipuolisemman käsittelyn eri teemojen ympärille, joita voi käyttää läpi toimintakauden. Korttien tarkoituksena on herättää keskustelua, jolloin vaikeistakin teemoista voi keskustella ensin yleisellä tasolla.

Viimeisessä työpajassa kävimme vielä läpi työväliseen ja toimintakorttien ulkoasuun liittyviä seikkoja ja teimme viimeisiä muokkauksia väittämiin. Lopulliseen työväliseen tulivat seuraavat osallisuuden osa-alueet: oma elämä, vanhemmuus, seksi ja parisuhde, ryhmän toiminta, opiskelu- ja työelämä sekä yhteiskunta. Jotta osa-alueita olisi työvälisessä ja toimintakorteissa helpompi tunnistaa ja erottaa toisistaan sovimme, että värikoodaan ne Vantaan kaupungin suuraluejaottelun mukaisesti (Vantaa 2024c). Tämä siitä syystä, että Vamu-hanke on alueellinen hanke, joka toimii Vantaalla viidellä suuralueella.

Taulukko 9: Koonti yhteiskehittämisen työpajoista.

	Työpaja 1	Työpaja 2	Työpaja 3	Työpajat 4, 5 ja 6
Toteutus ja kesto	29.8.2024 etätapaaminen, 45 minuuttia	23.10.2024 lähitapaaminen, 1,5 tuntia	31.10.2024 lähitapaaminen, 1,5 tuntia	12., 20. ja 22.11.2024 etätapaaminen, 45 minuuttia - 1,25 tuntia
Aiheet	<ol style="list-style-type: none"> yhteiskehittämisen tarve ja perustelut tutustuminen opinäytetyön aiheeseen ja sisältöihin osallisuuden käsite yksilöhaastatteluiden teemat, kysymykset ja mahdolliset haasteet + haastatteluiden käytännöntoteutus 	<ol style="list-style-type: none"> kotoutumisen käsite, kotoutumisen kaksisuuntaisuus kotoutumisen edistäminen Vamu-hankkeessa haastattelutulosten läpikäynti, pääpaino kotoutumisen prosessissa, sosiaalisessa kotoutumisessa ja S2-valmentajan roolissa + näiden yhteys osallisuuden kokemuksiin 	<ol style="list-style-type: none"> osallisuustyövälineen yhteiskehittäminen 	<ol style="list-style-type: none"> osallisuustyövälineen yhteiskehittäminen

	Työpaja 1	Työpaja 2	Työpaja 3	Työpajat 4, 5 ja 6
Tavoitteet	<p>1. sisäistää yhteiskehittämisen periaate ja menetelmän hyöty</p> <p>2. lisätä ymmärrystä opinnäytetyöstä ja sen hyödyistä hankkeelle</p> <p>3. avartaa näkemyksiämme osallisuuden käsitteestä ja hankkeen roolista osallisuuden mahdollistajana</p> <p>4. haastattelukutsut ja käytänteiden sopiminen</p>	<p>1. kotoutumisen kokonaisvaltaisuuden ja osa-alueiden ymmärtäminen</p> <p>2. kotoutumisen osa-alueiden näkyminen hanketoiminnassa, yhteistyöstäminen ja koonti.</p> <p>3. herättää keskustelua haastattelutuloksista ja pohtia hankkeen merkitystä osana kotoutumisen prosessia, tiimiä puhututti myös oman identiteetin ”piilottaminen” äitiyden taakse.</p>	<p>1. saavuttaa yhtäläinen käsitys työvälineen käyttötarkoituksesta</p> <p>2. tehdä päätös työvälineen nimestä</p> <p>3. työvälineen sisältö ja sen rakenteesta sopiminen: - vastausvaihtoehdoista päättäminen - työvälineen osa-alueiden nimeäminen - sisällön työstäminen pareittain + yhteinen purku</p>	<p>1. työvälineen yksityiskohtien läpikäyminen</p> <p>2. työpajojen välissä sovitettujen asioiden muokkaaminen ja kommentointi</p> <p>3. yhteiskehittämisen loppuun saattaminen</p>
Toteutuminen	<p>1. yhteiskehittäminen aloitettiin</p> <p>2. haastatteluprosessi eteni</p> <p>Työpajalle asetetut tavoitteet toteutuivat.</p>	<p>1. keskustelu kotoutumisesta syveni</p> <p>2. luokittelimme hankkeen toiminnan kotoutumisen eri osa-alueisiin</p> <p>3. hyvää keskustelua sosiaalisen kotoutumisen tärkeydestä ja inklusiosta. Hanketiimi koki myös suhteet valtavyöryntöön oleelliseksi osaksi kotoutumista, mutta sen toteuttamista hankkeessa pidettiin haastavana.</p> <p>Työpajalle asetetut tavoitteet toteutuivat.</p>	<p>1. keskustelimme syvemmin työvälineen käyttötarkoituksesta ja siitä, että työvälineen tulee soveltua monien eri palveluiden käyttöön</p> <p>2. emme tehneet päätöstä työvälineen nimestä</p> <p>3. - teimme päätöksen työvälineen vastausvaihtoehdoista - emme tehneet päätöstä työvälineen osa-alueista, mutta totesimme, että vanhemmuuden ja opiskelu- ja työelämän osallisuudesta tulisi lisätä omat osa-alueet - teimme parityön ja ja oimme ajatukset siitä</p> <p>Työpajalle asetetut tavoitteet toteutuivat osin.</p>	<p>1. kävimme työvälineen osa-alueita ja välittämiä kohta kohdalta läpi sekä muokkasimme ja teimme lisäyksiä niihin.</p> <p>2. kävimme syvällistä keskustelua Vamu-ryhmissä esiin nousseesta osallisuudesta seksissä ja parisuhteessa. Päätimme, että lisäämme yhdeksi osa-alueeksi osallisuus seksissä ja parisuhteessa -kohdan.</p> <p>3. ideoimme työvälineeseen myös toiminnallista ulottuvuutta, jossa päätimme tuottaa toimintakortit monipuolistamaan työvälineen käyttöä. Toimintakorttien tarkoituksena on herättää keskustelua ja se lisää työvälineen käyttömahdollisuuksia.</p>
Tehtävä seuraavaan työpajaan	<p>1. kontaktoi kauden 2023–2024 hankeryhmän osallistujat (yhtäläinen viesti kaikille).</p> <p>2. kontaktoin toisen kerran ja pyydän haastatteluun.</p> <p>3. haastatteluiden toteutus ennen seuraavaa tapaamista.</p>	<p>1. ehdota nimeä työvälineelle ja kirjoita ajatuksia osallisuudesta hankkeessa ja yhteiskunnassa</p> <p>2. kirjaa vähintään viisi osallisuutta kartoittavaa asiaa hankeryhmässä perustuen tutkimustuloksiin tai omiin havaintoihin</p> <p>3. kirjaa vähintään viisi osallisuutta kartoittavaa asiaa henkilön elämänpöytä tai yhteiskunnassa, perustuen</p>	<p>1. tehtävänäni on koota työpajan tuotokset yhteiseen tiedostoon, lisätä myös haastattelusta tulleita näkökulmia ja jakaa sen yhteiskehittämisen mahdollistamiseksi tiimille</p> <p>2. tiimi kommentoi ja tekee ehdotuksia työvälineen osa-alueisiin ja välttämisiin, katsoo selkokielisyyttä ja järjestyttä</p>	<p>1. neljännen ja kuudennen työpajojen välissä työstimme osallisuus seksissä -osiota, tuotos-ten ulkoasua.</p>

	Työpaja 1	Työpaja 2	Työpaja 3	Työpajat 4, 5 ja 6
		tutkimustuloksiin tai omiin havaintoihin		

Yhteiskehittämisen johtopäätökset

Osallisuuden teemat ovat hyvin keskeisessä roolissa Vamu-ryhmien toimintaa. Osallisuus kuitenkin aiheena oli sellainen, josta emme olleet käyneet juurikaan keskustelua hanketiimin kanssa aikaisemmin. Puhuminen osallisuudesta ja sen toteutumisesta kotoutumisen eri osa-alueilla toi konkretiaa ja näkyvyyttä sille, millaisia asioita todellisuudessa toteutamme ryhmissä, mitkä asiat ryhmissä puhututtaa sekä miten toimintamme tukee asiakkaan osallisuutta ja kotoutumista.

Yhteiskehittäminen vaatii aikaa ja kaikkien osapuolten sitoutumista. Emme varsinaisesti olleet aikaisemmin kehittäneet yhteiskehittämällä mitään näin mittavaa työtä, joten prosessi oli tällä kokoonpanolla ensimmäinen. Kehittämisen näkökulmasta prosessissa keskeistä oli kollegiaalinen keskustelu aiheen teemoista ja itsenäinen työskentely ennakkotehtävien parissa. Itsenäinen työskentely toi uusia näkemyksiä seuraavaa kokoontumista varten. Tällainen työskentelymalli lisäsi ymmärrystä aiheen teemoista ja jäsensi työväliseen rakennetta. Näin jälkepäin tuntuu, että prosessiin kului paljon aikaa. Työpajoihin kului yhteensä 7 tuntia 20 minuuttia ja tämän lisäksi jokainen työstä itsenäisesti teemaa x-määrän aikaa. Toisaalta ilman tätä aikaa, ei olisi syntynyt toteutuneita tuotoksia. Toisaalta yhteinen aika paisutti työväliseen laajuutta ja toi myös valtavasti lisätyötä minulle.

Koska työväline kirjaimellisesti paisui, koin tärkeäksi kokeilla sen toimivuutta omassa hanke-ryhmässäni. Kokeilu osoittautui erittäin hyväksi ideaksi, sillä sain selvyyttä siitä, mitkä väittämät toimivat, mihin tulisi tehdä muutoksia ja mitkä tulisi poistaa. Ryhmässäni nousi idea myös vastausvaihtoehtoihin. Olisi hyvä, jos kyllä ja ei -vaihtoehtojen väliin lisäisi joskus-vaihtoehdon. Esimerkiksi väittämässä minua ja mielipiteitäni kuunnellaan, voisi vastata myös joskus, sillä välillä kuunnellaan ja välillä ei. Kysyin asiasta hanketiimin mielipidettä ja päädyimme poistamaan vastausvaihtoehtoista kysymysmerkin ja lisäsimme joskus-vaihtoehdon. Mikäli vastaaja ei ymmärrä tai halua vastata väittämään, voi hän jättää sen kohdan tyhjäksi.

Työväliseen valmistuttua pyysin hanketiimiläisiltäni palautetta yhteiskehittämisen kokemuksesta. Yhteiskehittämistä pidettiin miellyttävänä ja opettavaisena kokemuksena. Osa koki, että

se oli aikaa vievää, sillä ohessa tuli suoriutua tavalliseen tapaan kaikesta muusta työstä. Työväline tuli kokoluokaltaan isommaksi ja aika sen kehittämiseen oli rajallinen. Kokonaisuudessaan tuotoksiin oltiin tyytyväisiä ja ne otetaan hankeryhmissä kevätkaudella käyttöön.

5.5 Johtopäätökset

Mielestäni kehittämistyöni tulokset kaikissa käyttämissäni menetelmissä ovat vahvasti linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa. Vastaavista tuloksista on näyttöä jo useiden vuosien ajalta. Osallisuuden vahvistamiseen ja kotoutumisen edistämiseen vaaditaan vastaanottavan yhteiskunnan myönteistä asennetta ja kohtaamisia kantasuomalisten kanssa (Rasilainen 2016; Warius 2018; Dabjan & Kärki 2021; Lilja ym. 2022; Työ- ja elinkeinoministeriö 2024a.) Haastatteluaineistossa merkittävä tulos on kuitenkin se, millainen merkitys Vamu-toiminnalla on ollut kotoutujien elämään osallisuuden ja yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta. Tästä syystä kehittämistyöni tuottaa ainutlaatuista tietoa, sillä täysin vastaavaa palvelua Suomesta ei löydy. Työni menetelmistä yksilöhaastattelu oli siinä mielessä keskeinen, että sen tuloksia pelasin omiin havaintoihini ja yhteiskehittämisen. Olin asettanut kehittämistyölleni kolme tutkimuskysymystä, joihin pyrin selvittämään ratkaisuja eri menetelmien avulla.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä pyrin selvittämään, miten Vamu-hankkeen toimintaan osallistuvat kokivat osallisuutta hankkeessa ja omassa lähiympäristössään. Tavoitteenani oli saada hanketoimintaan osallistuvien ääni kuuluviin ja tästä syystä halusin nostaa useita vastaajien suoria lainauksia tuloksissa esiin. Kaikki vastaajat kokivat, että toimintaan osallistuminen toi elämään sisältöä ja osallisuuden kokemuksia. Ryhmään osallistuminen lisäsi kuulumisen tunnetta, sosiaalisia suhteita, mahdollisuutta ilmaista mielipiteitä sekä kielenoppimista ja rohkeutta käyttää sitä. Vastaajat kokivat saavansa vaikuttaa ryhmän toimintaan ja pitivät hyödyllisenä saamaansa tietoa Suomessa asumisesta ja elämisestä. Tutustuminen alueen palveluihin ja omalla asuinalueella liikkumiseen koettiin hyödylliseksi. S2-valmentajan merkitys kotoutumisen edistämässä oli merkittävä. Kohtaamista ja vuorovaikutuksen laatua hehkutettiin ja S2-valmentajan kanssa tulevaisuuden suunnittelua pidettiin tärkeänä. Osa vastaajista oli päässyt S2-valmentajan avittamana eri koulutuksiin.

Haastatteluiden tuloksista löydän siis monia yhtymäkohtia THL:n (2023) laatimaan osallisuuden periaatteisiin. Esimerkiksi tuloksissa nousi esiin omaehtoinen osallistuminen (1.), ryhmässä kohtaaminen tapahtui kunnioittavasti (3.), yksin jääneet olivat löytäneet hankkeen toimintaan

mukaan (4.), toimintaa kehitettiin yhdessä (5.), vastaaja pääsi osaksi itselle tärkeää yhteisöä (7.) sekä koettiin arvostusta ja yhteyksiä muihin ihmisiin (9.).

Tulokset osoittivat, että osallisuuden kokemuksista lähiympäristössä oli haasteellista kertoa, sillä suurin osa vastaajista ei kuulunut toisiin ryhmiin, jotka edistäisivät esimerkiksi yhteiskunnallista osallisuutta. Suurimmalle osalle Vamu-ryhmä oli ensimmäinen ryhmä Suomessa, johon kertoi kuuluneensa. Suhteita omaa kulttuuritaustaa olevien henkilöiden kanssa vaalittiin ja sosiaalisten suhteiden luomista vieraskielisiin pidettiin helpompana kuin kantaväestöön.

Toisena tutkimuskysymyksenä halusin selvittää, miten osallisuuden kokemuksia voitaisiin lisätä. Tulokset osoittavat sen, että jos mitään ei muuteta, niin mikään ei muutu. Tammikuussa voimaan astuva uusi kotoutumislaki (Laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023) saattaa tuoda osallisuutta lisääviä toimia esimerkiksi kotivanhempien haastaviin ja pitkittyneisiin tilanteisiin. Minulla on kuitenkin epäilyksiä lakimuutosten vaikutuksista, sillä mielestäni siitä ja Orpon hallitusohjelmasta (Renvik & Säävälä 2024) uupuu sosiaalisen integraation tukemisen konkreettiset toimet. Molemmista sen sijaan huokuu suomen kielen oppimisen ja työelämään pääsyn kiihdyttäminen. Lakiuudistus ja hallitusohjelma eivät käsitä todellisuutta kielenoppimiseen ja työelämään liittyvistä haasteista. Esimerkiksi Vamu-toiminnassa koko osallistujamäärästä vain hyvin alhainen prosenttiosuus pystyy työllistymään toimintaan osallistumisen jälkeen. Kuten haastattelutulokset osoittavat, kukaan vastaajista, maassaoloajasta riippumatta ei ollut päässyt Suomessa oleskelun aikana työelämään.

Osallisuuden lisäämisen onnistumisessa tulee aidosti ottaa huomioon maahan muuttaneiden kertomat tarpeet kotoutumisen tukemiseen. Haastattelutuloksissa ja hanketiimin näkemyksissä sosiaalisen integraation tukemiseen panostaminen on avainasemassa osallisuuden kokemusten lisäämisessä. Haasteen tähän tuo se, että sosiaalisen integraation onnistumista on huomattavasti haasteellisempaa tilastoida kuin vaikkapa työllistymistä. Tilastoinnin haasteellisuus ei saisi kuitenkaan vähentää sosiaalisen integraation merkitystä, sillä tulokset juuri vahvistavat sitä, että haasteet sosiaalisessa kotoutumisessa voivat heikentää integraatiota muilla osa-alueilla. Tästä syystä Vamu-hankkeessa ylhäältä tuleva paine asiakkaiden jatkopolutukseen opiskelu- ja työelämään pääsyssä on usein niin vahva, että ryhmän ulkopuolisen sosiaalisen integraation tukemiselle on jäänyt vähemmän tilaa.

Aikaisemmat tutkimukset kuten Rasilainen (2016), Intke-Hernandez (2020) ja Lilja, Eilola, Jorhonen & Tapaninen (2022) tukevat tutkimustani niiltä osin, että kotoutumisessa oleellista on

panostaa osallisuuteen ja arjen vuorovaikutustilanteisiin. On hienoa, että Vantaalla toimii Osallistuva Vantaa -ohjelma (2022), joka pyrkii edistämään osallisuutta, mutta tällaisissa laajemmissa koko kaupunkia koskevissa ohjelmissa haasteena on tavoittaa juuri ne heikoimmassa asemassa olevat. Benchmarkkamalla tein havainnoin siitä, että monissa kansainvälisissä palveluissa panostetaan enemmän inklusioon valtaväestön kanssa. Tästä Vamu-toiminnan tulisi ottaa myös mallia, sillä tämä on myös haastatteluissa, omissa havainnoissa ja hanketiimin kokemuksissa esiin noussut kehittämistarve.

Lisäksi haastatteluissa nousi esille vapaa-ajan puute. Tuloksissa korostunut naisen asema perhearjen pyörittäjänä vahvistaa Aarnitaipaleen (2012) näkemystä. Mikäli äideillä ei ole aikaa toteuttaa itseään perhearjen keskellä, tulisi niin sanottua vapaa-ajan toimintaa tuoda osaksi osallisuutta edistäviä palveluita. Esimerkiksi harrastustoimintaan osallistuminen olisi oiva paikka kohdata ja tutustua valtaväestön ihmisiin. Koska monella äidillä ei ole tähän vapaa-ajallaan mahdollisuutta, tulisi esimerkiksi Vamu-hankkeessa tehdä yhteistyötä eri harrastustahojen kanssa ja tehdä harrastustoiminnasta myös matalan kynnyksen osallistumisen muoto.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä halusin saada vastauksen siihen, millainen merkitys alueellisella palvelulla on osallistujien kotoutumisen prosessiin. Moni yksilöhaastatteluiden vastaajista kertoi tulevansa yhteisöllisistä kulttuureista, joissa sukulaisten tuki perheen pyörittämisessä oli kulttuurille ominainen tapa olla ja elää. Suomen yksilökeskeinen kulttuuri vaatii, että jokaisen tulisi oma-aloitteisesti ja aktiivisesti edistää oppimistaan ja tavoitteitaan elämälle. Aivan, kuten Warius (2018) toi esille, Suomen kaltainen kulttuuri ei ole tällöin ihanteellinen, eikä maahan muuttaneella ole välttämättä taitoja elämän rakentamiseen ilman vankkaa, matalan kynnyksen tukea.

Tästä voidaan päätellä, että Vamu-hanke matalan kynnyksen palveluna on avainasemassa saamaan esimerkiksi kotona ”istuvat” vanhemmat mukaan yhteiskuntaan. Haastatteluissa hanke-ryhmän sijainti koettiin merkittäväksi tekijäksi osallistumisen näkökulmasta. Helppous kulkea ryhmään koettiin tärkeäksi vanhemman ja lapsen näkökulmasta sekä alueellisuuden koettiin lisäävän mahdollisuuksia verkostoitua alueella. Tästä syystä myös hankkeen rooli alueellisesti yksinäisyyden vähentämisessä ja osallisuuden kokemusten lisäämisessä on merkittävä ja yhtäläinen Leemannin, Isolan & Kuusion (2022) sekä Niskanen & Kari (2018) näkemysten kanssa. Alueellisuuden merkitys näyttäytyy meille S2-valmentajille myös osallistujamäärissä, kun poistutaan retkille asuinalueen ulkopuolelle. Osallistujamäärät laskevat merkittävästi suhteessa alueella tehtyihin retkiin. Asuinalue ja sen ympäristöt koetaan turvalliseksi alueeksi ja siltä

poistuminen lisää epävarmuutta. Vamu-toiminnan merkitys osallisuuden kokemusten mahdollistajana ja kotoutumisen tukijana on selvää. Tämä perustuu haastatteluiden ja koko hanketiimin yhtenevään näkemykseen. Siksi olisikin hyvä yhtyä Saukkosen (2020) näkemykseen siitä, että onnistuneiden hankkeiden juurruttamisesta tulisi tehdä osa kaupungin kestäviä ratkaisuja.

6 TUOTOKSET

6.1 Osallisuustyöväline ja toimintakortit

Tutkimusaineiston tuloksiin perustuen kehitimme Vamu-hankkeen projektipäällikön ja S2-valmentajien kanssa yhteiskehittämisen periaatteella osallisuustyövälineen (Liite 5) ja kuvitetut toimintakortit (Liite 6). Niiden tarkoituksena on palvella sellaisia tahoja, jotka tarjoavat palveluita maahan muuttaneille henkilöille esimerkiksi Vamu-hankkeen kaltaisissa verrokkiryhmissä. Työvälineen nimi on **Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön**. Sitä tai toimintakortteja käyttämällä saadaan tietoa asiakkaan osallisuuden kokemuksista elämän eri osa-alueilla ja mahdollisesti niiden yhteydestä kotoutumisen prosessiin.

Työväline ja toimintakortit koostuvat kuuden osa-alueen patteristoista, joiden sisällöt nousivat esiin haastatteluiden tuloksissa sekä Vamu-tiimin yhteiskehittämisen työpajoissa. Värikoodatut osa-alueet ovat: osallisuus omassa elämässä, osallisuus vanhemmuudessa, osallisuus seksissä ja parisuhteessa, osallisuus ryhmässä, osallisuus opinnoissa ja työelämässä sekä osallisuus yhteiskunnassa. Värikoodit pohjautuvat Vantaan kaupungin suuralueiden väreihin.

Yksi osa-alue pitää sisällään 15–28 numeroitua välittämää ja yhteensä työvälineessä niitä on 122. Työvälinettä käyttävä taho voi valita, minkä osa-alueen patteristo soveltuu juuri kyseiseen palveluun tai toimintakokonaisuuteen. Väittämiin vastaamalla saa selville, missä asioissa asiakas kokee osallisuutta, missä joskus ja missä ei ollenkaan. Palveluntarjoaja voi näin ollen mahdollisuuksien mukaan edistää ja tukea asiakkaan osallisuuden kokemuksia. Patteristoja voi käyttää toimintakauden alussa ja uudelleen toimintakauden lopussa, jolloin vastauksista saa selville, missä asioissa kyseiseen palveluun osallistuminen on lisännyt osallisuuden kokemuksia ja missä ei.

Toimintakortit mahdollistavat monipuolisemman työskentelyn osallisuuden teemojen ympärille. Kortit koostuvat samoista värikoodatuista ja numeroiduista väittämistä kuin työvälineen patteristot. Niitä voi käyttää toiminnan eri vaiheissa tai eri teemoissa mukana, jolloin niitä voi hyödyntää esimerkiksi keskustelun avauksissa, mielipiteen ilmaisemisessa tai yksilöohjauksessa. Korttien tarkoituksena on herättää keskustelua vaikeammistakin asioista ja lisätä tietoisuutta asioista, joissa henkilöllä on oikeus kokea osallisuutta.

6.2 Osallisuutta lisäävät ja kotoutumista edistävät kehittämis ehdotukset

Opinnäytetyöni kolmas tuotos on tutkimusaineiston ja tulosten pohjalta laaditut kehittämis ehdotukset osallisuutta edistävään työhön. Ajatus kehittämis ehdotuksista vahvistui benchmarkkauksen seuraamana, jolloin tein havainnon siitä, että osallisuuden toteutumisesta ei juurikaan löytynyt tietoa. Osallisuuden tukeminen usein mainittiin toiminnan tavoitteissa, mutta selkeää suunnitelmaa tai menetelmää sen toteutumiselle ei löytynyt. Tästä sain ajatuksen, että maahanmuuttotaustaisten ihmisten osallisuuden kokemuksista eri palveluissa tulisi tehdä näkyvämpää. Kehittämis ehdotusten taka-ajatuksena onkin siis tietoinen osallisuustyö.

Yksilöhaastatteluissa kukaan vastaajista ei tiennyt, mitä osallisuus käsitteenä tarkoittaa. Kaikki vastaajat kuitenkin olivat kokeneet osallisuutta, joista tärkeimmiksi nousivat kohdatuksi tuleminen, ryhmään kuuluminen ja tuen tarve sosiaalisen integraation osa-alueella. Haastatteluissa nousi myös vertailua Vamu-ryhmän ja kotoutumiskoulutuksen ryhmän kesken. Vamu-ryhmää kuvailtiin palveluksi, jossa osallisuutta koettiin paljon. Miksi osallisuuden tavoittelu ei voisi olla kaikenlaisissa ryhmissä yksi keskeisimmistä tavoitteista ja toiminnan lähtökohdistista? Kun asiakas ymmärtää osallisuutta ja tiedostaen kokee sitä toiminnassa, oletettavasti hän haluaa kokea sitä myös enemmän paikallisella ja yhteiskunnallisella tasolla.

Alla olevassa taulukossa kuvaan kymmenen kehittämis ehdotusta ja niiden onnistumista edellyttämiä toimenpiteitä. Liitteissä (Liite 7) on vastaavat kehittämis ehdotukset visuaalisesti eri muodossa, huoneentauluna. Tarkoituksena olisi, että kehittämis ehdotuksia otettaisiin käytäntöön Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeen ryhmissä. Kehittämis ehdotukset soveltuvat kaikkiin palveluihin, joissa ollaan ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa. Kehittämis ehdotukset etenevät loogisessa ja syklisessä järjestyksessä. Syklisyydellä viitataan siihen, että kehittämis ehdotuksia tulee toistaa ja ylläpitää toimintakauden aikana.

Taulukko 10: Kymmenen kehittämis ehdotusta osallisuuden kokemusten lisäämiseksi.

Kehittämis ehdotus	Toimenpide
Löydä asiakkaat	Oikean kohderyhmän löytäminen saattaa olla yllättävän haastavaa. Miten tavoittaa esimerkiksi pitkään kotivanhempana olleet, yksinäisyttä kokevat asiakkaat? Käytä monipuolisia menetelmiä asiakkaiden tavoittamiseksi. Markkinointi sosiaalisen median välityksellä ei välttämättä toimi kaikkiin kohderyhmiin. Jalkaudu alueelle, tee tiivistä yhteistyötä alueen eri tahojen kanssa, kohtaa ihmisiä ja pyydä heitä viemään viestiä eteenpäin.

Kehittämisehdotus	Toimenpide
Osallisuussuunnitelma	Palvelun tulisi laatia suunnitelma osallisuuden mahdollistamisesta, toteuttamisesta, arvioinnista, resursseista ja vastuista. Osallisuuteen pyrkivä työ tulee olla tietoisesti suunniteltua ja ohjattua. Osallisuussuunnitelman laatimisessa voi hyödyntää THL:n (2023) kymmentä osallisuuden edistämisen periaatetta.
Osallisuuden käsite tutuksi ja näkyväksi	Mitä osallisuus tarkoittaa? Puhetta osallisuudesta tulisi lisätä ja rohkaista osallistujia ilmaisemaan osallisuuden kokemuksia. Ilman tietoutta osallisuudesta, omia tarpeita tai oikeuksia ei välttämättä tiedä. Hyvä menetelmä osallisuuskeskusteluun ovat osallisuuden toimintakortit. Tee ryhmän kanssa osallisuutta näkyväksi esimerkiksi sosiaalisen median kanavien kautta.
Osallisuustyövälineen käyttöönotto	Ota opinnäytetyöni osallisuustyöväline ja toimintakortit ryhmässäsi käyttöön. Työvälinettä voi käyttää ryhmätoiminnan alku- ja loppuvaiheessa. Jälkimmäisen kautta saa tietoa siitä, miten toimintaan osallistuminen on lisännyt osallisuuden kokemuksia. Toimintakortteja voi käyttää monella eri tavalla, pitkin toimintakautta. Ohjeet toimintakorttien käyttöön löytyvät liitteistä (Liite 6).
Osaamisen tunnistaminen	<p>Osaamisen tunnistaminen tukee toimijuutta ja sitä kautta mahdollistaa osallisuuden kokemuksia.</p> <p>Osaamisen tunnistamiseen erilaisia menetelmiä:</p> <ul style="list-style-type: none"> - oman osaamisen tunnistamisen harjoittelua: missä olen hyvä, mitä osaan, mitä en osaa, mitä haluaisin oppia - aktiivinen ja passiivinen havainnointi. Poimi asiakkaan puheesta osaamiseen ja taitoihin liittyviä huomioita ja pyri mahdollistamaan niitä osana toimintaa tai esimerkiksi jatkopolkuun tai harrastukseen ohjaamisessa. - tee osaamista selvittävä kysely. Tiettyjä taitoja pystyy selvittämään kyselyn muodossa esimerkiksi liittyen ryhmässä tai kurssilla vaadittaviin taitoihin.
Jatkuva ryhmäyttäminen	Mikäli ryhmän osallistujien kokoonpano elää tai vaihtelee jatkuvasti, on syytä panostaa ryhmäytymiseen ja tutustumiseen. Kun uusi osallistuja saapuu ryhmään, keskeistä osallisuuden kokemuksen saavuttamiselle, on tunne, jonka henkilö ryhmässä aistii. Ryhmäytymistä voi toteuttaa eri leikkien, pelien ja keskusteluiden kautta. Leikit, joissa ei tarvitse puhua laittavat kaikki osallistujat samaan asemaan, jolloin osallistuminen on helpompaa ja usein näissä tilanteissa huumori toimii ryhmäytymisen voimana. Ryhmäytyminen lisää myös yhteisöllisyyttä, joka mahdollistaa osallisuuden tunteen.
Kohtaamiseen resursointi	Kysy, kuuntele ja keskustele. Panosta kohtaamiseen. Sen merkitystä ei voi vähätellä. Aidon kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen merkitys voi olla asiakkaan elämässä poikkeuksellista ja jopa voimauttavaa. Kuulluksi tulemistä voi kokea yksilö- ja ryhmätasolla. Yksilötason

Kehittämisehdotus	Toimenpide
	kokemus tulisi mahdollistaa kaikille asiakkaille, sillä kokemus siitä, että omia asioita tai huolia kuunnellaan ja niihin reagoidaan asiallisella tavalla, voi kantaa elämässä eteenpäin.
Sosiaalisen integraatio tukeminen	<p>Haasteet jollakin integraation osa-alueella voivat vaikeuttaa toisella osa-alueella kotoutumista. Sosiaalisen kotoutumisen tukemisen merkitystä tulisi painottaa enemmän kotoutumisen edistämistyössä.</p> <p>Esimerkkejä vuorovaikutusta lisäävistä toimista:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kohtaamisia kantasuomalaisien kanssa tulisi mahdollista osana toimintaa, esimerkiksi tekemällä yhteistyötä eri tahojen kanssa. Tavoitteena tuoda valtaväestöä ja maahan muuttaneita lähemmäksi toisiaan, jolloin myös ennakkokäsitykset maahan muuttaneita kohtaan voisivat muuttua. - verkostoitumiseen panostaminen. Asiakkaiden rohkaiseminen tutustumaan ja solmimaan oma-aloitteisesti tuttavuussuhteita. - omien mielenkiinnonkohteiden tunnistaminen ja mahdollisuus vapaa-aikaan ja harrastamiseen. Vapaa-ajantoiminnan kautta voi myös tutustua uusiin ihmisiin. - enemmän tapahtumia ja palveluita, joiden kohderyhmää ovat kaiken maalaiset ihmiset, myös suomalaiset. Tulisi mahdollistaa enemmän kohtaamisia valtaväestön ja maahanmuuttotasaisten yhteisöjen välille.
Asiakkaiden osallistaminen toiminnan kehittämiseen	Asiakkaiden toiveisiin ja ideoihin tarttuminen on osallisuutta parhaimmillaan. Toiminnan kehittämisen kaksisuuntaisuus tapahtuu siten, että asiakkaat pääsevät toistuvasti mukaan toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Kielitaito ei ole este toiminnallisuudelle tai omien toiveiden ilmaisemiselle. Ohjaajan tulee käyttää luovia menetelmiä selvittääkseen osallistujien toiveet. Esimerkiksi kuvatuki, piirtäminen ja väreillä äänestäminen (vihreä/punainen) saa tietoa asiakkaiden toiveista. Kokemus vaikuttamisen mahdollisuudesta lisää osallisuuden tunnetta.
Palautteen kerääminen	Usein palautteen kerääminen yhdistetään esimerkiksi toimintakauden päättämiseen. Palautetta voi kuitenkin kerätä lähes mistä asiasta tahansa, toimintakauden aikana. Sitä voi antaa esimerkiksi peukaloa näyttämällä, suullisesti, kirjallisesti tai piirtäen. Palautteen antamisen oikeus ja siihen oppiminen lisää asiakkaan vaikuttamisen ja itseilmäyksen mahdollisuuksia.

6.3 Tulosten jalkauttaminen

Yhteisöpedagogin ammattialan keskiössä on yhteisöjen kehittäminen. YAMK yhteisöpedagogin koulutus antaa valmiuksia työskennellä kansainvälisissä ja monikulttuurisissa toimintaympäristöissä. (Humak 2024.) Opinnäytetyöni viitekehys maahanmuuttajaväestön osallisuuden ja kotoutumisen edistämisestä sopii erittäin hyvin koulutukseni sisältöihin ja yhteisöpedagogin työnkuvaan. Jo ennen opinnäytetyön valmistumista puhuin työni teemasta ja sen tuotoksista verkostokumppaneille ja sain sellaista palautetta, että aiheen tutkimiselle ja kehittämiselle olisi tarvetta.

Opinnäytetyön valmistuttua, tarkoitukseni on esitellä ja jalkauttaa tulokset ja tuotokset MEK-toimintaohjelman opinnäytetyöseminaarissa, Vantaan kaupungin Työllisyyden- ja kotoutumisen palveluille, Vantaan kaupungin osallisuusverkostolle, sekä valtakunnallisesti niille sidosryhmille, joissa asiakaskunta vastaa tutkimukseni kohderyhmää. Toiveenani olisi, että mahdollisimman moni taho voisi hyötyä tutkimuksen antamasta tiedosta ja tuotoksista. Ennakkotietona olen saanut jo muutamalta taholta erittäin vastaanottavaisen suhtautumisen työni tuotoksia kohtaan.

Vaikka ehdin kokeilemaan osallisuustyövälineen toimivuutta hankeryhmässäni, tulisi sen toimivuutta pilotoida lisää ja monipuolisemmin. Keväällä 2025 tulemme hankeryhmissä testaamaan sen toimivuutta ja käytännöllisyyttä. Pilotointiin voisi osallistua myös toinen taho, jolloin sen toimivuuden jalkauttamisesta saisi palautetta ja kehittämisehdotuksia. Ihanteellista olisi, että työvälineestä voisi tehdä myös verkkopohjaisen, jolloin tulosten kerääminen ja niiden seuraaminen olisi hankkeen osallisuustyön näkökulmasta helpompaa ja tuottoisampaa. Verkkopohjaisena osallisuustyövälineen toteuttaminen antaisi aihetta myös jatkotutkimukselle. Laajempi tutkimus hankkeen osallistujien osallisuudenkokemuksia voisi tuoda vahvistusta tekemäleni tutkimukselle ja samalla lisätä hankkeen vaikutuksia osallistujien kotoutumiseen.

Toimintakortit syntyivät opinnäytetyön valmistumisen viimehetkillä, sillä yhteiskehittämisessä tulimme siihen lopputulokseen, että pelkkä työvälineen käyttö tekee osallisuusteemojen käsitteystä yksipuolista. Toimintakortit soveltuvat monien verrokkipalveluiden käyttöön ja mahdollisuudet niiden käyttöön ovat rajattomat. Vamu-hankkeen toimesta kortteista tullaan luultavasti tuottamaan pieni erä konkreettisia tuotteita, joita voidaan jakaa hankkeen yhteistyökumppaneille.

Niin osallisuustyövälineeseen kuin toimintakortteihinkin tulee lisäksi Vamu-hankkeen nimi. Tutkimuksen valmistuttua työväline ja toimintakortit julkaistaan pdf. muodossa Vamu-hankkeen nettisivuilla.

7 POHDINTA

Tämän kehittämistyön prosessi on ollut hyvin pitkä ja henkisesti kuormittava matka. Opinnäytetyöprosessiin heittäytyminen ja tutkimuksellisen otteen löytäminen oli aluksi haasteellista. Opinnäytetyösuunnitelma loi hyvää pohjaa sille, millaisia vaiheita prosessi pitäisi sisällään ja mitä toimenpiteitä eri vaiheet minulta edellyttäisivät. Opinnäytetyösuunnitelmaa tehdessäni, en osannut arvioida kuinka paljon mikäkin työvaihe veisi aikaa. Työn etenemisen kannalta keskeistä oli tehdä muistiinpanoja työn eri vaiheista. Työskentelyn katkonaisuuden ja pitkäkestoisuuden vuoksi muistiinpanot auttoivat minua jatkamaan työskentelyä siitä, mihin edellisellä kerralla olin jäänyt.

Yllättävää prosessissa oli se, miten sen eri vaiheet kulkivat osin samanaikaisesti päällekkäin. Esimerkiksi osa keväällä 2024 kirjoittamastani tietoperusta osoittautua joiltakin osin tarpeettomaksi tutkimuksen edetessä syksyllä 2024. Haastatteluiden toteuttaminen syvensi huomattavasti omaa ymmärrystäni aiheiden teemoista, jolloin huomasin, että tietoperustaa tulisi monipuolistaa ja lähteitä tulisi etsiä lisää. Haastatteluiden suunnittelu oli tarpeellista, mutta ei vastannut täysin toteutuksen todellisuutta. Huomasin hyvin nopeasti haastatteluita tehdessäni, että kysymykset eivät olleet tarpeeksi konkreettisia. Minun tuli esittää paljon lisäkysymyksiä sekä käyttää kuvatukea ja käänössovellusta apuna.

Tutkimusprosessin edetessä ymmärsin haastatteluiden eettisen näkökulman olevan hyvin tärkeä. Näin jälkikäteen ajattelen, että onnistuin siinä hyvin, sillä anonymiteetti säilyi myös hanketiimin sisällä. Pystyin myös esittämään tutkimustulokset siten, että tuloksista ei käynyt ilmi, kuka haastateltava oli mistäkin hankeryhmästä tai kenestä S2-valmentajasta puhuttiin. Haastatteluissa pidin ensiarvoisen tärkeänä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) asettamaa ohjeistusta haastattelun luotettavuudesta, rehellisyydestä, arvostuksesta ja vastuunkannosta. En tiedä, syntyikö luottamuksellinen ja avoin ilmapiiri haastattelutilanteissa siitä syystä, että vastaajat tiesivät, että olen myös S2-valmentaja. Tällöin he ehkä peilasivat suhdettaan oman ryhmänsä S2-valmentajaan, jonka kuvailtiin olevan ainutlaatuinen ja merkittävä henkilö vastaajien elämässä.

Ehkä vastaajilla oli myös ennakkokäsityksiä siitä, että tiedän hankkeessa olevien osallistujien haasteista ja tuentarpeista kotoutumisessa. Pyrin ottamaan jokaisessa haastattelussa empaattisen roolin ja näyttämään aitoa kiinnostusta vastaajan kertomaa kohtaan. Eläydyin ja kommentoitiin

toin vastauksia kehumalla esimerkiksi vastaajan suomen kielen taitoa, rohkeutta tai motivoituneisuutta. Koin, että kommenttini veivät haastattelua eteenpäin, loi luottamusta ja sai vastaajan kertomaan omista kokemuksistaan enemmän. Ehkä tästä syystä haastatteluvaihe oli itselleni mieluisin, sillä koin vastaajien kohtaamisen olevan myös itseäni S2-valmentajana kehittävää. Haastattelut vahvistivat kohtaamisen merkityksen tärkeyttä, johon haluan panostaa työssäni nykyistäkin enemmän. Haastatteluiden tekeminen oli itselle hyvin antoisaa, sillä ne antoivat perspektiiviä maahanmuuttajien kohtaamiseen. Haastatteluita tehdessä ajatuksiini tuli myös idea ryhmähaastatteluista. Sen toteuttaminen ei kuitenkin ajallisista syistä ollut mahdollista, joten osallisuuden teemoista keskustelu jatkuu hankeryhmissä.

Koen, että valitsemani menetelmät osoittautuivat suuritöisiksi niin toteutukseltaan kuin raportoinniltaankin. Toisaalta Kallisen & Kinnusen (2021) mukaan tapaustutkimukselle tyypillistä on koostua monista eri menetelmistä, jotta tapauksesta saadaan näkökulmia useammasta eri lähteestä. Benchmarkkauksessa haasteena oli löytää mielenkiintoisia verrokkipalveluita, joiden osallistavista toimista Vamu-hanke voisi hyötyä. Olen kuitenkin tyytyväinen menetelmän antiin, sillä sain verrokkiryhmistä kehittämissideoita osallisuustyövälineeseen ja kehittämissuosituksiini. Yhteiskehittämisen rooli osana kehittämistyötäni muotoutui eri vaiheiden edetessä. Aluksi en ajatellut sen olevan varsinainen tutkimusmenetelmä, mutta siitä muotoutuikin hyvin keskeinen osa kehittämistyötäni. Omat havaintoni S2-valmentajana sekä kollegiaalinen keskustelu ja kehittäminen hanketiimin kanssa toi syvyyttä ja eri tulokulmia haastattelutulosten tulkintaan ja kehittämistyölleni asettamiini tutkimuskysymyksiin. Sain kerättyä palautetta niin haastateltavilta kuin hanketiimiltäkin ja molemmissa palaute oli myönteistä, joista huokui vuorovaikutuksen merkitys ja yhteiskehittämisen voima.

Kehittämistyön luotettavuutta lisää se, että tutkimuksessa saatu tieto on rehellistä, kokemusperäistä tietoa, joka tukee aikaisempaa tutkimustietoa, omia havaintojani S2-valmentajana sekä hanketiimin näkemyksiä. Mielenkiintoista yksilöhaastatteluiden tuloksissa oli toistuvat ilmiöt ja niiden samankaltaisuus. Vaikka haastattelut eivät saavuttaneet kylläntymispistettä, teemat aiheiden ympärillä olivat yhtäläisiä. Tämä viittaisi siihen, että tulokset olisivat universaaleja ilmiöitä. Yleisiksi ilmiöiksi osallisuuden ja kotoutumisen haasteissa nostaisin äidin aseman perheessä arjenpyörittäjänä, yksinäisyyden kokemukset kotivanhemmuudessa sekä asuinalueen ja osattomuuden vaikutukset kielenoppimiseen ja valtaväestöön tutustumiseen. Vastaavia haasteita oli myös ruotsalaisessa Nordicwelfare.orgin (2024) tutkimuksessa, jossa integraation on-

nistumiseen liittyi vahvasti sosiaalisten suhteiden merkitys. Myös benchmarkatuissa verrokkipalveluissa samankaltaisten tarpeiden tukemine oli toiminnan keskiössä. Verkostot valtaväestön ihmisiin saivat aikaan myös yhteiskunnallisen osallisuuden tunteita.

Haastatteluita tehdessä minua pohditutti Suomessa maahanmuuttaja -käsitteen käyttö ja siihen liittyvä leima. Yhteiskunnassa tuntuu vallitsevan sellainen ilmapiiri, että kaikki maahanmuuttajat olisivat samojen palveluiden, haasteiden ja vihapuheiden kohteena. Oli kyseessä vuosi sitten maahan tulleesta tai lähes 20 vuotta Suomessa asuneesta henkilöstä, maahan muuttaneeseen kohdistuu samoja ennakkoluuloja ja käsityksiä. Tämä näyttäytyy esimerkiksi palveluiden tarjonnassa ja tapahtumien markkinoinnissa. On erikseen maahanmuuttajien palvelut ja maahanmuuttajien tapahtumat. Näin yhteiskunta omilla toimillaan lisää kuilua valtaväestön ja maahanmuuttaneiden välille. Tämä kertoo siitä, että kokonaiskuvaa ei ylemmällä tasolla ymmärretä. Poliittiset päätökset, kuten hallituksen linjaukset kotoutumisesta osoittavat, että työllistyminen on yksi keskeisimmistä kotoutumisen tavoitteista. Tällöin kotoutumiseen lähdetään talous edellä ja muut kotoutumisen osa-alueet jäävät vähemmälle panostukselle. Tällöin myös kotoutuminen jää yksisuuntaiseksi. Kotoutuminen ja sen puitteissa osallisuuden kokeminen vaatii monipuolisesti eri tahojen sekä valtaväestön ja maahan muuttaneiden yhteistyötä. Kotoutumisen edistämisestä hyötyy koko yhteiskunta.

Tavoitteenani oli tehdä yhteiskunnallisesti merkittävä tutkimus, jonka tuloksia ja tuotoksia voisi aidosti hyödyntää maahan muuttaneita koskevissa palveluissa. Opinnäytetyön tuottamat työvälineet ovat sellaisia, että niitä voi soveltaa myös muiden väestöryhmien käyttöön. Olen ollut tyytyväinen siihen, miten paljon olen jo nyt saanut kiinnostusta työtäni kohtaan ja pyrin tuomaan sitä esille verkostoissa, joissa työskentelen. Olen tyytyväinen tutkimukseni tuloksiin, sillä sain vastaukset tutkimukselle asettamiini ongelmiin. Merkittävintä minulle kehittämistyöntekijänä oli saada hankkeen toimintaan osallistuneiden ääni ja kokemukset kuuluviin.

Kokemukseen perustuva tilastointi on haastavaa. Tämä näyttäytyy palveluiden kehittämisessä, jolloin usein keskitytään tarkastelemaan vain lukuja. Tämä on valitettavaa, sillä luvut eivät aina kerro koko totuutta tai palveluntarvetta. Tutkimuksesta nousi selkeäksi esille sosiaalisen integraation haasteet, jonka tukemisessa Vamu-toiminnalla on hyvin merkittävä rooli. Toisaalta haasteet ovat niin mittavia, että yksin Vamu-toiminta ei pysty saamaan valtaväestöä ja maahanmuuttaneita kohtaamaan. Tilanteen vakavuuteen ja sen kotoutumista ja osattomuutta heikentäviin seurauksiin tulisi reagoida niin yksittäisten henkilöiden, palveluiden, rakenteiden kuin päättäjienkin tasolla.

LÄHTEET

- Aarnitaival, Saraleena 2012. Maahanmuuttajanaiset työelämä tietoa etsimässä. Tutkimus kotoutumisen tietokäytännöistä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Abdulhamed & Seppänen 2022. Kuulumisen kokemus, MoniSuomi 2022 ilmiöraportti. Viitattu 18.11.2024. https://repo.thl.fi/sites/monisuomi/monisuomi22/ilmiot/kuulumisen_kokemus.html
- Anis, Merja 2013. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry, 147–175.
- Berry, John W. 1997. Lead Article. Immigration, Acculturation, and Adaptation. Viitattu 27.10.2024. https://is.muni.cz/el/fss/podzim2015/ZUR393i/um/W_2_Acculturation.pdf
- Careeria 2023. Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeelle kiitosta aina itseltään presidentti Tarja Haloselta. Viitattu 11.11.2024. <https://careeria.fi/uutiset/vanhemmat-mukaan-kouluun-ja-tyoelamaan-hankkeelle-kiitosta-aina-itseltaan-presidentti-tarja-haloselta/>
- Casnav 2024. OEPRE. Viitattu 20.11.2024. <https://casnav.site.ac-lille.fr/oepre/>
- Castaneda, Anu & Kuusio, Hannamaria 2022. Syrjintäkokemukset, MoniSuomi 2022 ilmiöraportti. Viitattu 18.11.2024. <https://repo.thl.fi/sites/monisuomi/monisuomi22/ilmiot/syrjinta-kokemukset.html>
- Castaneda, Anu E & Mäki-Opas, Johanna & Jokela, Satu & Kivi, Nina & Lähteenmäki, Minna & Miettinen, Tanja & Nieminen, Satu & Santalahti, Päivi & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa PALOMA-käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 30.6.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KA%cc%88SIKIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Dabjan, Saif & Kärki, Ulla 2021. Kieli on avain yhteiskuntaan – Uusi maahanmuuttajien kanssa kehitetty kielenopetusmateriaali ohjaa toimimaan demokraattisessa yhteiskunnassa. Viitattu 20.11.2024. <https://ulkopolitist.fi/2021/06/07/kieli-on-avain-yhteiskuntaan-uusi-maahanmuuttajien-kanssa-kehitetty-kielenopetusmateriaali-ohjaa-toimimaan-demokraattisessa-yhteiskunnassa/>
- Dale, Nina 2023. Äidit ja isät helsinkiläiskouluihin suomen kieltä oppimaan – kurseilla on tilaa. Viitattu 11.11.2024. <https://www.hel.fi/fi/uutiset/aidit-ja-isat-helsinkilaiskouluihin-suomen-kielta-oppimaan-kurseilla-on-tilaa?fbclid=IwAR3e3tm-yZ2u40--gEGfA1xpbZUHNluWJvTyYrXJgMa6-uzu4a3lzSrAfuw>
- Euroopan parlamentti 2024. Maahanmuuton syyt - mikä saa ihmiset lähtemään kodeistaan? Viitattu 2.6.2024. https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/7/story/20200624STO81906/20200624STO81906_fi.pdf
- Ely-keskus 2023. Kotoutumislaki uudistuu 1.1.2025 – toimeenpanoon valmistaudutaan. Viitattu 29.6.2024. <https://www.ely-keskus.fi/-/kotoutumislaki-uudistuu-1.1.2025-toimeenpanoon-valmistaudutaan-pirkanmaa->

- Espoon monikulttuuriset lapset ja nuoret ry 2024. Viitattu 1.11.2024. <https://www.espoon-mokulat.fi/>
- Facebook 2024. Yhdessä vahvemmiksi. Viitattu 11.11.2024. https://www.facebook.com/Yhdessavahvemmiksi?locale=fi_FI
- Grape People 2024. Mitä fasilitointi on. Viitattu 8.11.2024. <https://grapepeople.fi/mika-fasilitointi/>
- Hakala, Juha 2024. Laadullisen tutkimuksen ABC. Menetelmäopas opinnäytetyön tekijälle. Tallinna: Gaudeamus.
- Haltia-Nurmi, Maiju & Vainio, Meri & Keränen, Krista. Työkirja. Yhteiskehittämisen ABC. Askeleet yhteiskehittämiseen Espoon oppimisympäristöissä 2024. Viitattu 30.10.2024. https://static.espo.fi/cdn/ff/1Kc-yID1ngTsd0WzBR_Y2LLjVuTACP3_tRAs-vPaA8/1629461641/public/2021-08/Yhteiskehittamisen%20tyokirja_saavutettava.pdf
- HEKS EPER 2024a. HEKS/EPER is making difference in the region of Basel (both sides). Viitattu 11.11.2024. <https://en.heks.ch/project-explorer?f%5B0%5D=country%3A3>
- HEKS EPER 2024b. HEKS/EPER is making a difference in Romandie. Viitattu 11.11.2024. <https://en.heks.ch/project-explorer?f%5B0%5D=country%3A5>
- HEKS EPER 2024c. Cantone of Berne. Placements for migrant women in German-speaking households. Viitattu 11.11.2024. <https://en.heks.ch/project-explorer/hekseperhome>
- HEKS EPER 2024d. EPER New Gardens. Integrating migrants through gardening. Viitattu 11.11.2024. <https://en.heks.ch/project-explorer/new-gardens>
- Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen, Kati 2018. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi: Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino.
- Humak 2024. Master-tasoinen yhteisöjen kehittäjä. Viitattu 29.11.2024. <https://www.humak.fi/koulutus/yhteisopedagogi-ylempi-amk/>
- Hyvinvoiva järjestö 2024. Yhteisö ja osallisuus -teemapaketti, osa 1: osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen. Viitattu 8.11.2024. <https://hyvinvoiva-jarjesto.humak.fi/yhteiso-ja-osallisuus-teemapaketti-osa-1-osallisuuden-ja-yhteisollisyyden-edistaminen/>
- Intke-Hernandez, Minna 2020. Maahanmuuttajaäitien arjen kielitarinat. Etnografinen tutkimus kieliyhteisöön sosiaalistumisesta. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 25.10.2024. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/6b01317c-c0f2-4652-8a89-6222f9b2c4e3/content>
- Intke-Hernandez, Minna 2022. Mikä on riittävän hyvää suomea? Viitattu 19.11.2024. <https://kielikello.fi/mik%c3%a4-on-riitt%c3%a4v%c3%a4n-hyv%c3%a4%c3%a4-suo-me/>
- Intke-Hernandez, Minna 2024. Kielellinen monimuotoisuus ja valtarakenteiden purkaminen. Teoksessa Saara Pellander (toim.) Migration–Muuttoliike. Moninaiset kieliyhteisöt työssä ja arjessa - Diverse language communities in work and everyday life. Siirtolaisuusinstituutti, 60–63. Viitattu 19.11.2024. <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/issue/view/11035/2349>
- Joensuu 2024. Perhekoulu. Viitattu 1.11.2024. <https://www.joensuu.fi/perhekoulu>

- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina 2021. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 28.10.2025. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>
- Kananen, Jorma 2017. Laadullinen tutkimus pro gradu ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karttunen, Nora 2022. Vanhemmat mukaan kouluun -toiminta Espoossa. Viitattu 1.11.2024. https://static.es-poo.fi/cdn/ff/W2cncc2Cbi96Z2jCcbmy5skiVxPc_JJ4r6OAOKZ_iqk/1673858854/public/2023-01/Vanhemmat%20mukaan_esittely_16112022.pdf
- Kettunen, Pekka 2022. Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa. Turku: Painosalama Oy.
- Kilpi-Jakonen, Elina & Alisaari, Jenni & Kimanen, Anuleena 2024. Osallisuuden ja kuuluvuuden ulottuvuuksia maahanmuuttotilanteista nuorten elämässä. Teoksessa Anna Rajavuori (toim.) Eriarvoisuuden tila Suomessa 2024, 105–127. Tallinna: Into Kustannut Oy.
- Kotoutuminen.fi 2024. 11.6. Kesto yksilöllinen ja pääsääntöisesti enintään kaksi vuotta. Viitattu 26.10.2024. <https://kotoutuminen.fi/kotoutumisohjelman-kesto>
- Kuntalaki 175/2015, 22§. Viitattu 30.6.2025. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kuntalaki>
- Laine, Timo 2010. Miten kokemusta voi tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023, 1§. Viitattu 29.6.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230681>
- Leemann, Lars & Isola, Anna-Maria & Hannamaria Kuusio 2022. Osallisuus. MoniSuomi 2022 ilmiöraportti. Viitattu 18.11.2024. <https://repo.thl.fi/sites/monisuomi/monisuomi22/ilmiot/osallisuus.html>
- Lilja, Niina & Eilola, Laura & Jokipohja, Anna-Kaisa & Tapaninen, Terh 2022. Aikuiset maahanmuuttajat arjen vuorovaikutustilanteissa. Suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja mahdottomuudet. Tampere: Vastapaino.
- Lilja, Niina & Eilola, Laura & Jokipohja, Anna-Kaisa & Piirainen-Marsh, Arja 2023. Aikuisten kielenoppijoiden vuorovaikutuskompetenssin kehittyminen luokkahuoneen ulkopuolisissa oppimisympäristöissä. Teoksessa Anne Pitkänen-Huhta & Karita Mård-Miettinen & Tarja Nikula (toim.) Kielikoulutus mukana muutoksessa. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys ry AFinLa, 104–123. Viitattu 28.10.2024. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/92190/126061-Artikkelin%20teksti-314166-1-10-20231128.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lukkari, Mari 2024. Ukrainalaiset ovat tulleet Suomeen jäädäkseen - se alkaa näkyä jo työsuhteiden vakinaistamisessa. Viitattu 15.6.2024. <https://yle.fi/a/74-20078797>

- Maahanmuuttovirasto 2024. Maahanmuuton tilastot 2023: Maailman konfliktien ja talouden taantumien vaikutukset maahanmuuttoon. Viitattu 16.6.2024. <https://migri.fi/-/maahanmuuton-tilastot-2023-maailman-konfliktien-ja-talouden-taantumien-vaikutukset-maahanmuuttoon>
- MEK-toimintaohjelman osavuosikatsaus 2023. Ei julkaistu. Viitattu 10.3.2024.
- Mertaniemi, Ritva 2024. Selvitys maahanmuuttaneiden osallistamisesta. Paras oppi oli keskinäisen vuoropuhelun merkitys Kumppanina kotoutumisessa -hanke. Viitattu 11.10.2024. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/188932/Selvitys%20maahanmuuttaneiden%20osallistamisesta_2024.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ministère de l'intérieur 2024. Ouvrir l'école aux parents pour la réussite des enfants (OEPRE) est un dispositif complémentaire au CIR, au croisement des formations civique et linguistique. Viitattu 20.11.2024. <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Integration-et-Access-a-la-nationalite/Le-parcours-personnalise-d-integration-republicaine/Au-dela-du-contrat-d-integration-republicaine-CIR/Ouvrir-l-ecole-aux-parents-pour-la-reussite-des-enfants-OEPRE-est-un-dispositif-complementaire-au-CIR-au-croisement-des-formations-civique-et-linguistique>
- Niskanen, Tuula & Kari, Outi 2018. Kasvun ja osallisuuden edistäminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Nordicwelfare.org 2024. Report: Four in ten immigrants in Sweden do not feel integrated into society. Viitattu 29.10.2024. <https://nordicwelfare.org/integration-norden/en/nyheter/report-four-in-ten-immigrants-in-sweden-do-not-feel-integrated-into-society/>
- Nousiainen, Marko 2022. Asiakkaiden osallistuminen ja osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatio, Sokra. Viitattu 19.11.2024. https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/09/marko_nousiainen_asiakkaiden-osallistuminen.pdf
- OECD European Commission 2023. Indicators of Immigrant Integration 2023: Settling In, OECD. Publishing. Paris: Euroopan komissio. Viitattu 10.10.2024. https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/indicators-of-immigrant-integration-2023_1d5020a6-en
- Oikeusministeriö 2021. Perusoikeusbarometri. Viitattu 10.10.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163261/OM_2020_17_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Oikeusministeriö 2024. Hyvät väestösuhteet. Viitattu 27.11.2024. <https://oikeusministerio.fi/hyvät-vaestosuhteet>
- Opetushallitus 2022. Kotoutumiskoulutuksen suunnitelman perusteet 2022. Viitattu 25.10.2024. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kotoutumiskoulutuksen_ope-tussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016. Asiantuntijaryhmältä ehdotuksia maahanmuuttajien saamiseksi nopeammin koulutukseen ja työelämään. Viitattu 25.10.2024. <https://okm.fi/-/asiantuntijaryhmalta-ehdotuksia-maahanmuuttajien-saamiseksi-nopeammin-koulutukseen-ja-tyoelamaan>
- Paananen, Jenny & Lindeman, Meri & Lindholm, Camilla & Luodonpää-Manni, Milla 2023. Kieli, hyvinvointi ja haavoittuvuus. Kohti kielellistä osallisuutta. Tallinna: Gaudeamus Oy.

- Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020. Laadullisen tutkimuksen näkemykset ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Rajavuori, Anna 2024. Eriarvoisuuden tila Suomessa 2024. Tallinna: Into Kustannus Oy & Kalevi Sorsa -säätiö.
- Rasilainen, Lilli 2016. Kotoutuminen kuntoon! Ehdotuksia kotoutumista tukevan koulutuksen parantamiseksi. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.
- Raunio, Mika & Hammar-Suutari, Sari & Säävälä, Minna 2011. Kaupunkiseudut kulttuurien välisen vuorovaikutuksen ympäristöinä. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino, 51–74.
- Raunio, Mika & Säävälä, Minna & Hammar-Suutari, Sari & Pitkänen, Pirkko 2011. Monikulttuurisuus ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino, 17–50.
- Renvik, Tuuli Anna & Säävälä, Minna (toim.) 2024. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023: Näkökulmana väestösuhteet. TEM oppaat ja muut julkaisut 2024:1. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 10.10.2024. <https://urlly.fi/3u2W>
- Robert Bosch Stiftung 2024a. Empower refugee moms. In detail. Viitattu 29.11.2024. <https://www.bosch-stiftung.de/en/project/refugee-mums/detail>
- Robert Bosch Stiftung 2024b. Empower refugee moms. Projects. Viitattu 29.11.2024. <https://www.bosch-stiftung.de/en/project/empower-refugee-moms/projects>
- Ruohonen, Sini 2024. Kotoutumiseen on löydettävä uusia tapoja – nämä ovat Turun kotoutumiskokeilun tavoitteet ja toteutusmahdollisuudet. Viitattu 29.11.2024. <https://www.ts.fi/lukijoilta/6480495>
- Ruusuvuori, Johanna 2010. Vuorovaikutus ja valta haastattelussa – keskusteluanalyttinen näkökulma. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Sahradyan, Sonya 2015. Miten maahanmuuttajat oppivat suomea formaalin, informaalin ja non-formaalin oppimisen kautta? Viitattu 25.10.2024. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2015/miten-maahanmuuttajat-oppivat-suomea-formaalin-informaalin-ja-non-formaalin-oppimisen-kautta?format=pdf>
- Saukkonen, Pasi 2020. Suomi omaksi kodiksi: kotoutumispolitiikkaa ja sen kehittämismahdollisuudet. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Schubert, Carla 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo & Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry, 63–77.
- Sitra 2024. Tulevaisuussanasto. Viitattu 28.11.2024. <https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/inkluisio/>
- Suomen pakolaisapu 2024. Pakolaisuus Suomessa. Viitattu 2.6.2024. <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-suomessa/>
- Suomen perustuslaki 731/1999, 2§. Viitattu 30.6.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

- Säävälä, Minna & Keski-Hirvelä, Elisa 2011. Osallisuuden haaste: kulttuurisesti monimuotoistuva työvoimakoulutus. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino, 165–196.
- TEPA-termipankki 2024. Viitattu 18.3.2024. <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/yhteiskunnallisesti%20heikossa%20asemassa%20oleva%20v%C3%A4est%C3%B6ryhm%C3%A4>
- THL 2023. Osallisuuden edistähän opas. Viitattu 29.6.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146717/URN_ISBN_978-952-408-088-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- THL 2024a. THL:n kartoitus: Osallisuuden edistäminen kuntien osallisuusohjelmissa. Viitattu 12.10.2024. https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/thl-n-kartoitus-osallisuuden-edistaminen-kuntien-osallisuusohjelmissa#Osallisuusohjelmien_muoto_on_viel%C3%A4_vakiintumaton
- THL 2024b. Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta. Viitattu 20.11.2024. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuusindikaattori-mittaa-osallisuuden-kokemusta>
- THL 2024c. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 18.3.2024 <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>
- Tilastokeskus 2024a. Maahanmuuttojen määrä ennätysuuri Suomessa vuonna 2023. Viitattu 2.6.2024. <https://stat.fi/julkaisu/clmixlq2e5fnt0bw60d4l2t7g>
- Tilastokeskus 2024b. 11vu – Maahanmuuttajataustaisten määrät ja osuudet alueittain, 1190–2023. Viitattu 15.6.2024. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/maakoto_pxt_11vu.px/
- Tilastokeskus 2024c. Ulkomaalaistaustainen -määritelmä. Viitattu 15.6.2024. <https://stat.fi/meta/kas/ulkomaalaistus.html>
- Tilastokeskus 2024d. 11vv - Väestö kansalaisuuden, iän ja sukupuolen mukaan 1190–2023. Viitattu 15.6.2024. https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/maakoto_pxt_11vv.px/
- Topaasia 2024. Fasilisointi: perusteet, mitä ja miksi? Viitattu 8.11.2024. <https://topaasia.com/fasilisointi-perusteet-mita-ja-miksi/>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa - Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Viitattu 24.8.2024. Saatavilla: https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021a. Kotoutumisen sanasto yhdenmukaistaa kotoutumiseen liittyvien käsitteiden käyttöä. Viitattu 10.10.2024. <https://tem.fi/-/kotoutumisen-sanasto-yhdenmukaistaa-kotoutumiseen-liittyvien-kasitteiden-kayttoa>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b. Kotoutumisen sanasto 1.laitos. Viitattu 4.6.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163545/TEM_2021_54.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Työ- ja elinkeinoministeriö 2024a. Maahanmuuttajien kotoutuminen edellyttää yhdenvertaisuutta ja yhteistyötä. Viitattu 24.8.2024. <https://tem.fi/maahanmuuttajien-kotouttaminen>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2024b. Kotoutuslain kokonaisuudistus (KOTO24) vahvistaa maahanmuuttajien työllisyyttä ja selkeyttää toimijoiden vastuita. 5.11.2024. <https://tem.fi/kotoutuslain-uudistus>
- Vamu-hanke 2024. Tilastot, kausi 23–24. Ei julkaistu. Viitattu 17.11.2024.
- Vantaa 2021. Ohjeet tutkimusluvan hakijalle. Viitattu 26.10.2024. https://www.vantaa.fi/sites/default/files/document/159874_Tutkimustoiminnan_ohjeet_10102021.pdf
- Vantaa 2022. Osallistuva Vantaa -ohjelma. Viitattu 19.9.2024. https://www.vantaa.fi/sites/default/files/document/Osallistuva%20Vantaa%20-ohjelma_11.4.2022.pdf
- Vantaa 2024a. Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään. Viitattu 7.4.2024. <https://www.vantaa.fi/fi/hankkeet/hanke/vanhemmat-mukaan-kouluun-ja-tyoelamaan>
- Vantaa 2024b. Myönteisen erityiskohtelun toimintaohjelma. Viitattu 18.3.2024. <https://www.vantaa.fi/fi/kaupunki-ja-paatoksenteke/talous-ja-strategia/myonteisen-erityiskohtelun-toimintaohjelma>
- Vantaa 2024c. Roskaantuminen. Viitattu 27.11.2024. <https://www.vantaa.fi/fi/palveluhakemisto/palvelu/roskaantuminen>
- Vilkkä, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. 5.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Warius, Johanna 2018. Kolumni: Yksinäisyys nakertaa suomalaisten ja maahanmuuttajien hyvinvointia. Viitattu 17.11.2024. <https://finfami.fi/ajankohtaista/kolumni-yksinaisyys-nakertaa-suomalaisten-ja-maahanmuuttajien-hyvinvointia/>

Opinnäytetyön ulkopuoliset lähteet:

- Stenvall, Iina 2024. Opinnäytetyöntekijän omat muistiinpanot.
- Svensson, Sari, 2024. Suullinen tiedonanto 11.6.2024. Keskusteltu hankkeen projektipäällikön kanssa opinnäytetyösuunnitelman etenemisestä, aikataulusta sekä tarkennettu aiheita, menetelmiä ja tuotosta.
- Svensson, Sari, 2024. Suullinen tiedonanto 3.7.2024. Keskustelu hankkeen projektipäällikön kanssa tutkimusongelmista ja tarkensimme niitä. Keskustelua yleisesti osallisuuden historiasta Suomessa ja Euroopassa. Mikä yhteys osallisuuden kokemuksilla on kulttuurille ominaisiin piirteisiin? Korostetaanko Suomessa liikaa osallisuutta esimerkiksi oppilaitoksissa? Miten Suomessa mahdollistetaan osallisuutta kulttuurisesta näkökulmasta ns. instituutioiden ulkopuolella? Puhuttu myös osallisuustyövälineen kehittämisestä yhteistyössä tiimin kanssa. Kävimme myös läpi tutkimusluvan hakemisen liittyviä kriteerejä.
- Svensson, Sari 2024. Suullinen tiedonanto 9.10.2024. Keskustelu hankkeen projektipäällikön kanssa opinnäytetyön etenemisestä. Puhuttu haastatteluprosessin etenemisestä ja seuraavista työvaiheista. Keskusteltu hankkeen mahdollisuuksista lisätä osallisuuden kokemuksia osallistujien ja kantaväestön kesken. Keskusteltu myös osallisuustyövälineen yhteiskehittämisestä.

Svensson, Sari 2024. Suullinen tiedonanto 20.11.2024. Ohjauksellinen ja kollegiaalinen keskustelu hankkeen projektipäällikön kanssa kehittämistyön yksityiskohdista, kuten työvälineen värimaailmasta ja Vamu-hankeen logon lisäämisestä tuotoksiin. Puhuttu myös mahdollisuudesta tuottaa toimintakorteista muutaman painoksen erä hankkeelle ja sen yhteistyökumppaneille. Logoa ei kuitenkaan saatu määräajassa lisättyä tuotoksiin.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Suostumusasiakirja

Liite 3. Yksilöhaastatteluiden ja yhteiskehittämisen päivämäärät

Liite 4. Yksilöhaastattelun strukturoidut kysymykset ja teemat

Liite 5. Opinnäytetyön tuotos: Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön

Liite 6. Opinnäytetyön tuotos: Osallisuuden toimintakortit kotoutumista edistävään työhön

Liite 7. Opinnäytetyön tuotos: Kymmenen kehittämissuositusta osallisuuden lisäämiseksi

Liite 8. Työn tilaajan palaute opinnäytetyöstä

LIITE 1: Saatekirje

Saatekirje

Saatekirjeeseen tutustutaan yhdessä tutkimukseen osallistuvan kanssa ennen Suostumusasiakirjan allekirjoittamista. Jotta tutkimukseen osallistuva varmasti ymmärtää suomenkieliset asiakirjat, käytetään apuna englannin kieltä, kuvatukeya ja kielisovellusta. Saatekirjeestä ja Suostumusasiakirjasta on tehty käännös myös englannin kielelle.

Iina Stenvall opiskelee Humanistisessa ammattikorkeakoulussa YAMK Yhteisöpedagogin tutkintoa ja tekee opinnäytetyönsä Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeelle. Opinnäytetyön aiheena on osallisuuden kokemukset. Tutkimuksessa Stenvall tulee selvittämään teemahaastatteluiden avulla hankkeeseen osallistuvien henkilöiden kokemuksia osallisuudesta hankkeessa ja tutkittavan eri elinympäristöissä. Stenvall tulee haastattelemaan muutamia hankkeen toimintaan osallistuvia vanhempia.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa maahan muuttaneiden henkilöiden kokemasta osallisuudesta. Tutkimuksen tulosten ja kehittämisehdotusten myötä tavoitteena on lisätä ja mahdollistaa osallisuuden kokemuksia hankkeen toiminnassa. Maahan muuttaneiden osallisuuden kokemusten lisäämisen tavoitteena on tukea mahdollisimman onnistunutta kotoutumisen prosessia Suomessa.

Tutkimukseen osallistuvilta kerätään erinäisiä henkilötietoja. Osallistujan nimi tulee esille vain Suostumusasiakirjassa. Haastattelussa vastaajan puhe nauhoitetaan, litteroidaan ja tallennetaan nimikkeellä "vastaaja 1, vastaaja 2" jne., jolloin tutkittavan ääntä ei pystytä yhdistämään henkilötietoon. Haastattelussa kerätään tietoa henkilön sukupuolesta, iästä, kansalaisuudesta, elämäntilanteesta sekä hankkeen toiminnassa mukana olemisen ajasta ja Suomessa asumisen ajasta. Vastaajalla on mahdollisuus päättää, mihin henkilötietoihin vastaa ja mihin ei. Tuloksia tullaan analysoimaan kokonaisuutena, jolloin tietyn henkilön vastaustaksia ei voida yhdistää tiettyyn henkilöön. Esimerkiksi sukupuoleen, kansalaisuuteen ja Suomessa oleskelun kestoon liittyviä tuloksia tullaan ottamaan esille vain, jos ne ovat kokonaisotannassa oleellisia tutkimusten tulosten näkökulmasta. Tutkimuksessa ei tulla kartoittamaan esimerkiksi osallistujan terveystietoja, ammattia tai uskonnollista ja poliittista suuntausta.

Tutkimustilanteessa haastattelu nauhoitetaan. Tutkimusaineisto tallennetaan erilliselle muistikulle, johon vain Stenvallilla on käyttöoikeus. Kun tutkimus valmistuu, se on julkinen ja vapaasti luettavissa. Tutkimusaineisto tullaan hävittämään opinnäytetyön valmistumisen yhteydessä.

LIITE 2: Suostumusasiakirja

Suostumusasiakirja

Opinnäytetyön nimi: Osallisuus Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeessa, alueellinen toiminta osallisuuden kokemusten mahdollistajana ja kotoutumisen tukijana

Opinnäytetyön toteuttaja: Humanistinen ammattikorkeakoulu, Iina Stenvall, 0400480881, iina.stenvall@humak.fi. Ohjaaja: Pasi Toivanen, 0400 349 372, pasi.toivanen@humak.fi

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tieteelliseen tutkimukseen, jonka tarkoituksena on kartoittaa Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeeseen osallistuvien vanhempien osallisuuden kokemuksia eri toimintaympäristöissä. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, miten osallisuuden kokemukset ovat yhteydessä kotoutumisen prosessiin. Tutkimuksessa annettavia henkilötietoja ja aineistoa käsitellään eettiset periaatteet huomioiden, jolloin tuloksista ei ole havaittavissa tiettyyn henkilöön kohdistuvia tunnistettavia tietoja. Olen tutustunut tutkimuksen Saatekirjeeseen, josta olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja mahdollisuuden esittää siitä kysymyksiä. Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja tietojani käsitellään luottamuksellisina.

Osallistuessani tutkimukseen, minulla on:

- oikeus tarkistaa itseäni koskevat tiedot ja tarvittaessa vaatia niiden oikaisua tai poistamista
- oikeus rajoittaa tai vastustaa tietojeni käsittelyä
- oikeus peruuttaa aiemmin annettu suostumus tietojen käsittelylle
- oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle
- oikeus kieltää tietojesi käyttö suoramarkkinointitarkoituksiin
- oikeus saada lisätietoa tutkimuksen toteuttajalta

Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja ymmärtänyt sen tarkoituksen. Annan suostumukseni tutkimukseen.

Paikka ja päivämäärä

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Alkuperäinen allekirjoitettu tutkittavan suostumus sekä kopio Saatekirjeestä jäävät tutkijan arkistoon. Saatekirje ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan tutkittavalle.

LIITE 3: Yksilöhaastatteluiden ja yhteiskehittämisen päivämäärät

V = vastaaja, kaikki haastattelut on tehnyt Iina Stenvall

V1, lähihaastattelu 12.9.2024

V2, lähihaastattelu 16.9.2024

V3, lähihaastattelu 16.9.2024

V4, lähihaastattelu 17.9.2024

V5, lähihaastattelu 18.9.2024

V6, lähihaastattelu 20.9.2024

V7, lähihaastattelu 25.9.2024

V8, lähihaastattelu 27.9.2024

V9, lähihaastattelu 27.9.2024

V10, lähihaastattelu 1.10.2024

V11, lähihaastattelu 1.10.2024

V12, lähihaastattelu 2.10.2024

Yhteiskehittämisen työpajat:

1. 29.8.2024, etätapaaminen, kesto 45 min
2. 23.10.2024, lähitapaaminen, kesto 1,5 h
3. 31.10.2024, lähitapaaminen, kesto 1,5 h
4. 12.11.2024, etätapaaminen, kesto 1 h 15 min
5. 20.11.2024, etätapaaminen, kesto 1h 15 min
6. 22.11.2024, etätapaaminen, kesto 45 min

LIITE 4: Yksilöhaastattelun strukturoidut kysymykset ja teemat

Sukupuoli: nainen / mies / muu / en halua kertoa

Ikä: 18–25-vuotias, 26–35-vuotias, 36–45-vuotias, yli 45-vuotias / en halua kertoa

Kansalaisuus: _____ / en halua kertoa

Tilanne: työssä / työtön / opiskelija / perhevapaalla / muu _____ / en halua kertoa

Suomessa asumisaika: 0–2 vuotta, 3–6 vuotta, 7–10 vuotta, yli 10 vuotta, yli 20 vuotta / en halua kertoa

Hankkeen toiminnassa olemisaika: 1–3kk, 3–6kk, 6kk–1 vuosi, yli 1 vuotta / en halua kertoa

Teema 1. Osallisuuden kokemukset eri ryhmissä tai yhteisöissä:

- osallisuuden ja osallistumisen käsitteiden ymmärtäminen
- ryhmiin ja yhteisöihin pääseminen ja kuuluminen Suomessa
- oma rooli ryhmän jäsenenä, osallisuuden tunteet ja kokemukset
- sosiaaliset suhteet
- suomen kielen merkitys
- toimintaan osallistumisen vaikutus kotoutumiseen/elämään

Teema 2. Osallisuus Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeessa:

- toimintaan mukaan pääseminen ja osallistuminen
- oma rooli ryhmän jäsenenä, osallisuuden tunteet ja kokemukset, vaikuttamisen mahdollisuudet
- toiminnan alueellisuus
- sosiaaliset suhteet
- suomen kielen oppisen merkitys
- toimintaan osallistumisen vaikutus kotoutumiseen/elämään

LIITE 5. Opinnäytetyön tuotos

Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön

Osallisuustyövälineen käyttöohje

Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön on tarkoitettu maahan muuttaneille suunnattujen palveluiden käyttöön. Työvälineen avulla voidaan selvittää asiakkaan osallisuuden kokemuksia elämän eri osa-alueilla ja niiden yhteyttä kotoutumisen prosessiin.

Työväline koostuu kuuden osa-alueen värikoodatuista patteristoista. Värikoodit pohjautuvat Vantaan kaupungin suuralueiden väreihin. Yksi osa-alue pitää sisällään 15–29 väittämää. Yhteensä työvälineessä on 122 väittämää.

Työvälinettä käyttävä taho voi valita, minkä osa-alueen patteristo soveltuu juuri kyseiseen palveluun tai toimintakokonaisuuteen. Väittämiin vastaamalla saa selville, missä asioissa asiakas kokee osallisuutta, missä joskus ja missä ei ollenkaan. Palveluntarjoaja voi mahdollisesti edistää ja tukea asiakkaan osallisuuden kokemuksia. Patteristoja voi käyttää toimintakauden alussa ja uudelleen toimintakauden lopussa, jolloin vastauksista saa selville, missä asioissa kyseiseen palveluun osallistuminen on lisännyt osallisuuden kokemuksia ja missä ei.

Osa-alueet ja väittämät:

- **Osallisuus omassa elämässä** – 25 väittämää
- **Osallisuus vanhempana** – 22 väittämää
- **Osallisuus seksissä ja parisuhteessa** – 15 väittämää
- **Osallisuus ryhmässä** – 16 väittämää
- **Osallisuus opinnoissa ja työelämässä** – 15 väittämää
- **Osallisuus yhteiskunnassa** – 29 väittämää

Vastausvaihtoehdot:

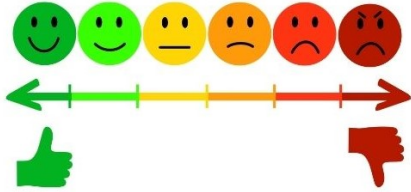
- **Kyllä** – asiakas tuntee osallisuutta
- **Joskus** – asiakas tuntee joskus osallisuutta (ei sovellu kaikkiin vastauksiin)
- **Ei** – asiakas ei tunne osallisuutta
- **Toiminnan vaikutukset osallisuuteen** – tehdään toimintakauden lopussa, jolloin nähdään, miten toimintaan osallistuminen on vaikuttanut asiakkaan osallisuuden kokemuksiin
- asiakas jättää vastauksen tyhjäksi, mikäli ei ymmärrä väittämää tai ei halua vastata siihen

Työvälineen tai sen osan voi toteuttaa myös anonyymisti, jolloin patteristoista voi esimerkiksi koota omiin tarpeisiin soveltuvan sähköisen lomakkeen. Mikäli työvälineen tuloksista kerätään tilastoja ja se toteutetaan avoimena, tulee vastausten luottamuksellisuutta ja vastaamisen vapaaehtoisuutta korostaa. Tämä tuo turvallisuuden tunnetta ja samalla kannustaa asiakkaita vastaamaan rehellisesti.

Työväline on Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos osana Iina Stenvallin YAMK Yhteisöpedagogin opinnäytetyötä, Osallisuuden ja kotoutumisen edistäminen alueellisen toiminnan keinoin Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeessa (2024).

Osallisuuden kuvatuki - mitä osallisuus on?

Osallisuus on kuulumisen tunnetta, ryhmiin ja yhteisöihin pääsemistä, yhteiskuntaan kiinnittymistä, mahdollisuutta vaikuttaa ja päättää sekä kokea merkityksellisyyttä suhteessa muihin.

Osallisuuden tunne

Ryhmiin ja yhteisöihin kuuluminen,
kuulluksi tuleminen

Vaikuttamista ja päätösvaltaa

Yhteiskuntaan kiinnittyminen
Miten koen kuuluvani yhteiskuntaan?

Kuvat: Canva.com (2024).

Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön

	OSALLISUUS OMASSA ELÄMÄSSÄ	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
1.	Olen tyytyväinen elämäni.				
2.	Voin hyvin.				
3.	Minulla on turvallinen olo elämässäni.				
4.	Suunnittelen elämäni.				
5.	Minulla on unelmia.				
6.	Tulevaisuuteni näyttää positiiviselta.				
7.	Päätän minulle tärkeistä asioista.				
8.	Päätän pukeutumisestani.				
9.	Teen asioita, jotka kiinnostavat minua.				
10.	Minulla on vapaa-aikaa.				
11.	Minulla on harrastus.				
12.	Haluaisin harrastuksen.				
13.	Minulla on ystävä Suomessa.				
14.	Minulla on suomalainen ystävä.				
15.	Minulla on ystäviä vain omasta kulttuuristani.				
16.	Olen tuntenut yksinäisyyttä viimeisen vuoden aikana.				
17.	Olen tärkeä muille.				

	OSALLISUUS OMASSA ELÄMÄSSÄ	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
18.	Minut hyväksytään sellaisena kuin olen.				
19.	Minua ja mielipiteitäni kuunnellaan.				
20.	Hyvinvointini kiinnostaa muita.				
21.	Jos minulla on ongelma, tiedän mistä saan apua.				
22.	Saan auttaa muita ihmisiä.				
23.	Minulla on pankkikortti.				
24.	Minulla on omaa rahaa ja saan päättää, mihin sitä käytän.				
25.	Hoidan raha-asiani itse.				

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön

	OSALLISUUS VANHEMPANA	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
1.	Puhun lapseni kanssa äidinkieltäni.				
2.	Tiedän, mistä saan tukea vanhemmuuteen.				
3.	Tiedän, mistä saan apua lapselleni.				
4.	Tiedän, mitä lapseni syö koulussa tai päiväkodissa.				
5.	Tiedän, mitä lapseni tekee ja oppii päiväkodissa.				
6.	Tiedän, mitä lapseni opiskelee koulussa.				
7.	Autan lastani läksyissä.				
8.	Olen tarvittaessa yhteydessä lapseni opettajaan.				
9.	Olen osallistunut koulun tai päiväkodin vanhempainiltaan.				
10.	Olen saanut tulkin lapseni asioiden hoitamiseen.				
11.	Tunnen lapseni kavereita.				
12.	Tunnen lapseni kavereiden vanhempia.				
13.	Olen nähnyt, kun lapseni leikkii muiden lasten kanssa.				
14.	Perheelläni on ystäväperheitä, joissa on lapsia.				
15.	Leikin lapseni kanssa.				
16.	Käyn lapseni kanssa tapahtumissa.				
17.	Käyn lapseni kanssa kirjastossa.				

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

	OSALLISUUS VANHEMPANA	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
18.	Tiedän, mitä lapseni tekee vapaa-ajalla.				
19.	Perheessämme on yhdessä sovittuja sääntöjä.				
20.	Perheeni syö yhdessä.				
21.	Minun on helppo keskustella lapseni kanssa eri asioista.				
22.	Puhun lapseni kanssa seurusteluun ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.				

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön

	OSALLISUUS SEKSISSÄ JA PARISUHTEESSA	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
1.	Tunnen oloni turvalliseksi parisuhteessa.				
2.	Tiedän, mistä saan apua, jos parisuhteessa on ongelmia.				
3.	Tunnen henkilön, jonka kanssa voin puhua seksistä.				
4.	Parisuhteessa seksistä puhuminen on helppoa.				
5.	Voin sanoa, kun haluan seksiä.				
6.	Voin kieltäytyä seksistä.				
7.	Tiedän, mistä tykkään seksissä.				
8.	Tiedän, mitä en halua seksissä.				
9.	Voin sanoa kumppanilleni, mitä toiveita minulla on seksille.				
10.	Kuuntelen kumppanini toiveita.				
11.	Tiedän, mistä saa apua, jos seksi tekee kipeää.				
12.	Voin vaikuttaa perheeni lapsimäärään.				
13.	Saan valita, käytätkö ehkäisyä.				
14.	Tiedän, mistä saan apua ehkäisyyn.				
15.	Saan ilmaista seksuaalista suuntautumistani.				

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön

	OSALLISUUS RYHMÄSSÄ	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
1.	Kuulun ryhmään.				
2.	Kuuluun useampaan kuin yhteen ryhmään.				
3.	Ryhmään kulkeminen on minulle helppoa.				
4.	Osallistun ryhmän toimintaan aktiivisesti.				
5.	Olen sitoutunut toimintaan.				
6.	Saan vaikuttaa ryhmän toiminnan suunnitteluun.				
7.	Tunnen oloni turvalliseksi ja hyväksytyksi ryhmässä.				
8.	Olen tutustunut ryhmässä muihin osallistujiin.				
9.	Olen saanut ryhmästä ystäviä.				
10.	Voin olla oma itseni.				
11.	Minua kuunnellaan.				
12.	Kuuntelen muita ja keskustelen.				
13.	Voin kertoa mielipiteeni.				
14.	Saan auttaa muita.				
15.	Saan tietoa elämästä Suomessa.				
16.	Saan tukea tulevaisuuteni suunnitelmiin.				

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön

	OSALLISUUS OPINNOISSA	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
1.	Opiskelen.				
2.	Tunnen oloni hyväksytyksi opiskeluyhteisössä.				
3.	Minulla on opinnoissa ystäviä.				
4.	Tiedän, mistä voin saada tukea opiskelussa.				
5.	Tiedän, mitä haluan opiskella.				
6.	Tiedän, mistä voin etsiä opiskelupaikkoja.				
7.	Tiedän, keneltä voin saada apua opiskelupaikan hakemiseen.				
	OSALLISUUS TYÖELÄMÄSSÄ	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
8.	Minulla on ammatti.				
9.	Olen työssä.				
10.	Tunnen oloni hyväksytyksi työyhteisössä.				
11.	Koen työni merkitykselliseksi.				
12.	Minulla on työpaikalla ystäviä.				
13.	Minua ei ole syrjitty työpaikalla.				
14.	Tiedän, mitä työtä haluan tehdä.				
15.	Haen oma-aloitteisesti työpaikkoja.				

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Osallisuustyöväline kotoutumista edistävään työhön

	OSALLISUUS YHTEISKUNNASSA	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
1.	Pärjään suomen kielellä arjessa.				
2.	Puhun suomea joka päivä.				
3.	Puhun suomea joka viikko.				
4.	Puhun suomea kaupassa.				
5.	Osaan kertoa lääkärille, mitä oireita minulla on.				
6.	Tunnen asuinalueeni palvelut.				
7.	Tiedän, miten voin varata ajan terveyskeskukseen.				
8.	Saan käyttää tulkkia eri palveluissa.				
9.	Minulla on kirjastokortti.				
10.	Liikun itsenäisesti asuinalueellani.				
11.	Liikun itsenäisesti asuinalueeni ulkopuolella.				
12.	Minulla on ystäviä asuinalueellani.				
13.	Tunnen naapureitani.				
14.	Tiedän, mistä löydän tietoa asuinalueeni tapahtumista.				
15.	Käyn asuinalueeni tapahtumissa.				
16.	Käyn oman kulttuuritaustani ryhmien tapahtumissa.				

	OSALLISUUS YHTEISKUNNASSA	KYLLÄ	JOSKUS	EI	TOIMINNAN VAIKUTUKSET OSALLISUUTEEN
17.	Tiedän, miten voin vaikuttaa asuinalueeni asioihin.				
18.	Tykkään asua Suomessa.				
19.	Tunnen suomalaisia arvoja ja tapoja.				
20.	Olen kiinnostunut suomalaisesta kulttuurista.				
21.	Tunnen oloni turvalliseksi Suomessa.				
22.	Tunnen, että kuulun suomalaiseen yhteiskuntaan.				
23.	Tunnen olevani hyödyllinen yhteiskunnalle.				
24.	Minua ei ole syrjitty Suomessa.				
25.	Maksan veroja.				
26.	Hoidan Kela-asiointini itse.				
27.	Kuulen tai katson uutisia Suomesta.				
28.	Olen kiinnostunut Suomen politiikasta.				
29.	Äänestän vaaleissa.				

LIITE 6 Opinnäytetyön tuotos

Osallisuuden toimintakortit kotoutumista edistävään työhön

Toimintakorttien käyttöohje

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämästä osallisuustyövälineestä syntyivät myös kuvitetut osallisuuden toimintakortit. Osallisuustyövälineessä ja toimintakorteissa ovat samat värikoodatut osa-alueet ja numeroidut väittämät.

Toimintakorttien tarkoituksena on herättää keskustelua ja lisätä tietoisuutta osallisuuden teemoista toiminnallisien menetelmin. Toimintakortit mahdollistavat osallisuusteemojen monipuolisemman käytön. Niitä voi käyttää toimintakauden eri vaiheissa osa-alueisiin liittyvien teemojen käsittelyssä. Kortteja voi hyödyntää esimerkiksi keskustelunavauksissa, mielipiteen ilmaisussa tai yksilöohjauksessa. Korttien avulla voi myös leikkiä pantomiimiä tai sanaselitystä. Eri osa-alueiden avulla voi tehdä pienryhmätyöskentelyä, joissa voidaan pohtia osallisuuden haasteita tai jakaa osallisuuden kokemuksia kyseiseen teemaan liittyen.

Toimintakortit lisäävät puhetta osallisuudesta ja rohkaisevat osallistujia ilmaisemaan osallisuuden tai osattomuuden kokemuksia. Ilman tietoutta osallisuudesta, omia tarpeita tai oikeuksia ei välttämättä tiedä. Toimintakortit tukevat osallisuustyövälineen käyttöä ja varmistavat sen, että osallisuus on huomioitu myös järjestävän tahon toiminnassa.

Osa-alueet ja väittämät:

- **Osallisuus omassa elämässä** – 25 väittämää
- **Osallisuus vanhempana** – 22 väittämää
- **Osallisuus seksissä ja parisuhteessa** – 15 väittämää
- **Osallisuus ryhmässä** – 16 väittämää
- **Osallisuus opinnoissa ja työelämässä** – 15 väittämää
- **Osallisuus yhteiskunnassa** – 29 väittämää

Toimintakortit ovat Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos osana lina Stenvallin YAMK Yhteisöpedagogin opinnäytetyötä, Osallisuuden ja kotoutumisen edistäminen alueellisen toiminnan keinoin Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hankkeessa (2024).

Olen tyytyväinen elämäni.

1.

Voin hyvin.

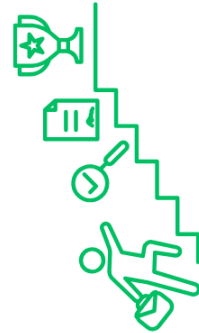
2.

Minulla on turvallinen olo
elämässäni.

3.

Suunnittelen elämäni.

4.

Minulla on unelmia.

5.

Tulevaisuuteni näyttää
positiiviselta.

6.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Päätän minulle tärkeistä asioista.

7.

Teen asioita, jotka kiinnostavat minua.

9.

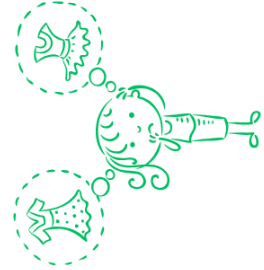
Minulla on harrastus.

11.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Päätän pukeutumisesestäni.

8.

Minulla on vapaa-aikaa.

10.

Haluaisin harrastuksen.

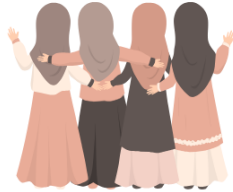
12.

Minulla on ystävä Suomessa.

13.

Minulla on ystäviä vain omasta kulttuuristani.

15.

Olen tärkeä muille.

17.

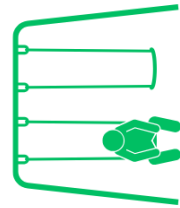
Vamu-hanketiimin yhteiskehittäjä tuotos

Minulla on suomalainen
ystävä.

14.

Olen tuntenut yksinäisyyttä
viimeisen vuoden aikana.

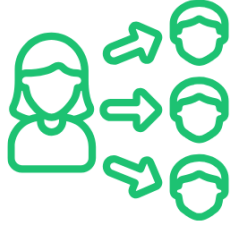
16.

Minut hyväksytään sellaisena
kuin olen.

18.

Minua ja mielipiteitäni
kuunnellaan.

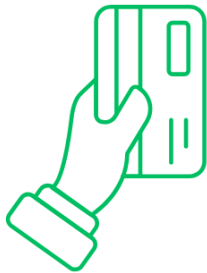
19.

Jos minulla on ongelma,
tiedän mistä saan apua.

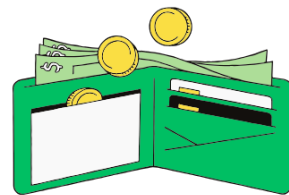
21.

Minulla on pankkikortti.

23.

Minulla on omaa rahaa ja saan
päättää, mihin sitä käytän.

24.

Hyvinvointini kiinnostaa
muuta.

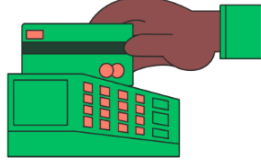
20.

Saan auttaa muita ihmisiä.

22.

Hoidan raha-asiani itse.

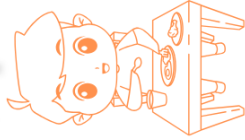
25.

Tiedän, mistä saan tukea vanhemmuuteen.

2.

Tiedän, mitä lapseni syö koulussa tai päiväkodissa.

4.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Puhun lapseni kanssa äidinkieltäni.

1.

Tiedän, mistä saan apua lapselleni.

3.

Tiedän, mitä lapseni tekee ja oppii päiväkodissa.

5.

Tiedän, mitä lapseni
opiskelee koulussa.

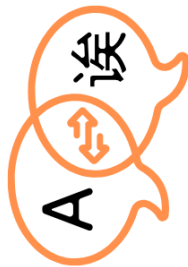
6.

Olen tarvittaessa yhteydessä
lapseni opettajaan.

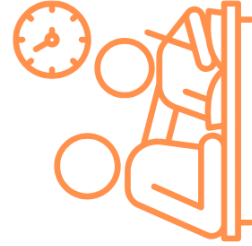
8.

Olen saanut tulkin lapseni
asioiden hoitamiseen.

10.

Autan lastani läksyissä.

7.

Olen osallistunut koulun tai
päiväkodin
vanhempainiltaan.

9.

Tunnen lapseni kavereita.

11.

Tunnen lapseni kavereiden
vanhempia.

12.

Perheelläni on ystäväperheitä,
joissa on lapsia.

14.

Käyn lapseni kanssa
tapahtumissa.

16.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Olen nähnyt, kun lapseni
leikkii muiden lasten kanssa.

13.

Leikin lapseni kanssa.

15.

Käyn lapseni kanssa
kirjastossa.

17.

Tiedän, mitä lapseni tekee
vapaa-ajalla.

18.

Perheeni syö yhdessä.

20.

Puhun lapseni kanssa
seurusteluun ja seksuaalisuuteen
liittyvistä asioista.

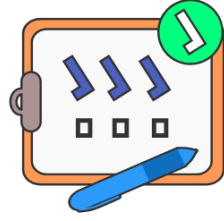
22.

Minun on helppo keskustella
lapseni kanssa eri asioista.

21.

Perheessämme on yhdessä
sovittuja sääntöjä.

19.

Tunnen oloni turvalliseksi
parisuhteessa.

1.

Tunnen henkilön, jonka kanssa
voin puhua seksistä.

3.

Voin sanoa, kun haluan seksiä.

5.

Tiedän, mistä saan apua, jos
parisuhteessa on ongelmia.

2.

Parisuhteessa seksistä
puhuminen on helppoa.

4.

Voin kieltäytyä seksistä.

6.

Tiedän, mistä tykkään
seksissä.

7.

Voin sanoa kumppanilleni, mitä
toiveita minulla on seksille.

9.

Tiedän, mistä saa apua, jos seksi
tekee kipeää.

11.

Voin vaikuttaa perheeni
lapsimäärään.

12.

Tiedän, mitä en halua
seksissä.

8.

Kuuntelen kumppanini
toiveita.

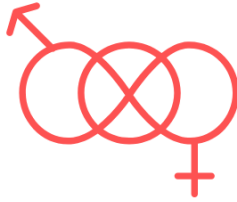
10.

Saan valita, käytätkö
ehkäisyä.

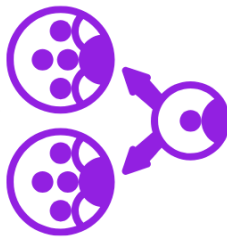
13.

Saan ilmaista seksuaalista
suuntautumistani.

15.

Kuuluun useampaan kuin
yhteen ryhmään.

2.

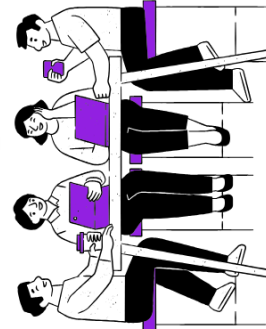
Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Tiedän, mistä saan apua
ehkäisyyn.

14.

Kuulun ryhmään.

1.

Ryhmään kulkeminen on
minulle helppoa.

3.

Osallistun ryhmän
toimintaan aktiivisesti.

4.

Saan vaikuttaa ryhmän
toiminnan suunnitteluun.

6.

Olen tutustunut ryhmässä
muihin osallistujiin.

8.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Olen sitoutunut toimintaan.

5.

Tunnen oloni turvalliseksi ja
hyväksytyksi ryhmässä.

7.

Olen saanut ryhmästä
ystäviä.

9.

Voin olla oma itseni.

10.

Kuuntelen muita ja keskustelen.

12.

Saan auttaa muita.

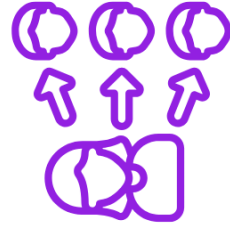
14.

Saan tietoa elämästä Suomessa.

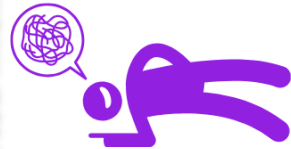
15.

Minua kuunnellaan.

11.

Voin kertoa mielipiteeni.

13.

Saan tukea tulevaisuuteni
suunnitelmiin.

16.

Tunnen oloni hyväksytyksi
opiskeluyhteisössä.

2.

Tiedän, mistä voin saada tukea
opiskelussa.

4.

Tiedän, mitä haluan
opiskella.

5.

Opiskelen.

1.

Minulla on opinnoissa
ystäviä.

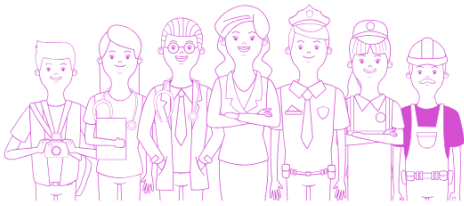
3.

Tiedän, mistä voin etsiä
opiskelupaikkoja.

6.

Minulla on ammatti.

8.

Tunnen oloni hyväksytyksi
työyhteisössä.

10.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Tiedän, keneltä voin saada apua
opiskelupaikan hakemiseen.

7.

Olen työssä.

9.

Koen työni
merkitykselliseksi.

11.

Minulla on työpaikalla ystäviä.

12.

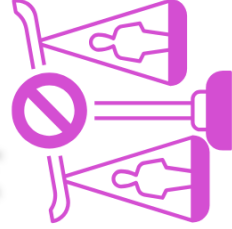
Tiedän, mitä työtä haluan
tehdä.

14.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Minua ei ole syrjitty
työpaikalla.

13.

Haen oma-aloitteisesti
työpaikkoja.

15.

Pärjään suomen kielellä
arjessa.

1.

Puhun suomea joka päivä.

2.

Puhun suomea joka viikko.

3.

Puhun suomea kaupassa.

4.

Osaan kertoa lääkärille, mitä
oireita minulla on.

5.

Tunnen asuinalueeni
palvelut.

6.

Saan käyttää tulkkia eri
palveluissa.

8.

Liikun itsenäisesti
asuinalueellani.

10.

Tiedän, miten voin varata ajan
terveyskeskukseen.

7.

Minulla on kirjastokortti.

9.

Liikun itsenäisesti
asuinalueeni ulkopuolella.

11.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Minulla on ystäviä
asuinalueellani.

12.

Tiedän, mistä löydän tietoa
asuinalueeni tapahtumista.

14.

Käyn oman kulttuuritaustani
ryhmien tapahtumissa.

16.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Tunnen naapureitani.

13.

Käyn asuinalueeni
tapahtumissa.

15.

Tiedän, miten voin vaikuttaa
asuinalueeni asioihin.

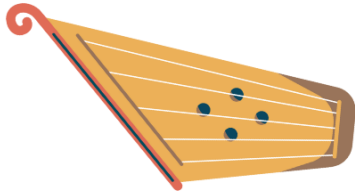
17.

Tykkään asua Suomessa.

18.

Olen kiinnostunut suomalaisesta kulttuurista.

20.

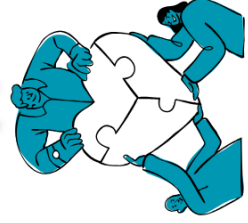
Tunnen, että kuulun suomalaiseseen yhteiskuntaan.

22.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Tunnen suomalaisia arvoja ja tapoja.

19.

Tunnen oloni turvalliseksi Suomessa.

21.

Tunnen olevani hyödyllinen yhteiskunnalle.

23.

Minua ei ole syrjitty
Suomessa.

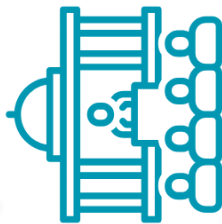
24.

Hoidan Kela-asiointini itse.

26.

Olen kiinnostunut Suomen
politiikasta.

28.

Vamu-hanketiimin yhteiskehittämä tuotos

Maksan veroja.

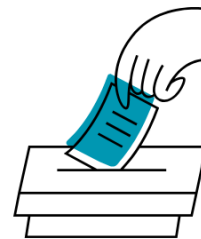
25.

Kuulen tai katson uutisia
Suomesta.

27.

Äänestän vaaleissa.

29.

LIITE 7. Opinnäytetyön tuotos

Kymmenen kehittämissuositusta osallisuuden lisäämiseksi

- Löydä asiakkaat.
- Laadi toiminnalle osallisuussuunnitelma.
- Lisää puhetta osallisuudesta. Tee käsite tutuksi ja näkyväksi.
- Ota käyttöön osallisuustyöväline ja toimintakortit.
- Tunnista osaaminen. Se lisää toimijuutta.
- Muista jatkuva ryhmäytyminen.
- Resursoi kohtaamiseen.
- Tue sosiaalista integraatiota ja mahdollista kohtaamisia valtaväestön kanssa.
- Osallista asiakkaat toistuvasti toiminnan kehittämiseen.
- Kerää usein palautetta ja huomioi se toiminnan kehittämisessä.

LIITE 8. Työn tilaajan palaute opinnäytetyöstä

Opinnäytetyö vastaa hankkeen tunnistamaan tarpeeseen. Opinnäytetyö antaa tietoa hankkeesta ja sen vaikutuksista osallistujiin sekä antaa näkökulmaa osallisuuden merkitykseen kotoutumisprosessissa. Yhteiskehittäminen onnistui tiimin kesken lyhyestä aikajanasta huolimatta ja tiimi sai yhteiskehitettyä hankkeelle osallisuustyövälineen sekä toimintakortit, joita hankkeen S2-valmentajat voivat hyödyntää tulevan toimintakauden aikana. Työvälineet ovat vapaasti myös muiden kotoutumisen kentän toimijoiden käytössä.

Sari Svensson, projektipäällikkö, Vanhemmat mukaan kouluun ja työelämään -hanke